

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 836
HALK KİTAPLARI - 194

Tashih
M. Ali SOY

Grafik & Tasarım
Emre YILDIZ

Baskı
Kalkan Mat. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Tel: 0.312 341 92 34

3.Baskı - 2014

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 09.06.2010/58

2014-06-Y-0003-836
ISBN: 978-975-19-5038-3
Sertifika No:12930

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 295 72 93 - 94
Faks: 0 312 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: 0 312 295 71 53 - 295 71 56
Faks: 0 312 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

40 HADİS YORUM

PROF. DR. İ. HAKKI ÜNAL

ANKARA - 2014

ÖNSÖZ

Diyanet İşleri Başkanlığının aylık dergisinde yayınlanan “bir hadis bir yorum” yazılarımdan seçilerek hazırlanan bu kitapçık, zayıf bir rivayetten esinlenerek ortaya çıkan ve İslam Kültüründe geniş bir yer tutan kırk hadis edebiyatının günümüzdeki örneklerinden biri sayılabilir. Her yazarın, hadis seçiminden, yorumlama ve değerlendirmesine kadar izlediği yol hiç şüphesiz onun özgün tercihini yansıtır. Bu açıdan bakılınca yapılan her derleme ve yorum, adeta arıların bal topladıkları rengârenk çiçekler gibidir. Böylece okuyucu, geçmişten günümüze yüzlerce örneği bulunan bu tür eserlerin farklı renk ve tatlarından dilediğince yararlanmış olur.

Bu kısa hadis yorumlarının kitap haline getirilmesinin başlıca sebebi, daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşma arzusudur. Yorumu yapılan hadislerin dergide yer almayan orijinal metinlerine kitapta yer verilerek okuyuculara karşılaştırma imkanı sağlanmıştır.

Sevgili Peygamberimizin hadis ve sünneti sadece biz mü’minlerin değil, bütün insanlığın yolunu aydınlatacak nurlu kandillerdir. Bu kandillerin ışığının en koyu karan-lıklara ulaşmasını sağlamaksa hepimizin ortak görevidir.

İsmail Hakkı ÜNAL

İMAN: EMNİYET
İSLAM: SELAMET

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ:

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :« الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ وَالْمُؤْمِنُ مَنْ أَمِنَهُ النَّاسُ عَلَى دِمَائِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ ».

Ebû Hureyre (r.a.) den nakledildiğine göre, sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) bir hadislerinde şöyle buyurdular: *"Müslüman, müslümanların dilinden ve elinden salim olduğu, mü'min ise, insanların canları ve malları hususunda emin olduğu kimsedir."* (Tirmizi, "İman", 12)

İman, mü'min, emîn, emân, emânet, emniyet hepsi aynı Arapça kökten gelen ve ortak anlam alanına sahip kelimelerdir. Emniyetin zıddı korku, emânetin zıddı hıyânet, imanın zıddı küfür ve yalanlamadır. "İman etti" anlamına gelen "âmene" fiili aynı zamanda "korkudan emin oldu" demektir. (İbn Manzur, Lisanu'l-Arab, "emine" mad., 13/21) Onun için Cenabı Hak Kureyş suresinde, "ve âmenehum min havf" buyurarak Kureyş Kabilesini korkudan emin kıldığını ifade etmiştir. Allah'ın güzel isimlerinden biri olan "el-Mü'min", güven veren ve va'dine güvenilen bir yaratıcıyı bize tanıtır. O'na iman etmek, insanı bütün korkulardan emin kılar. Onun için mü'min hem güven içindedir hem de başkasına güven verendir. İşte sevgili Peygamberimiz, yukarıda anlamını verdiğimiz hadislerinde bu noktaya dikkat çekmiştir. Yani, Allah'a inanan mü'min aynı zamanda diğer insanların kendisine güven duydukları, mal, can ve namusları konusunda emin oldukları kimsedir. Bu, Allah'a imanla birlikte doğal olarak kazanılan ve ölene kadar mü'minden ayrılmaması gereken bir niteliktir. Nitekim, ümmeti olmakla şeref bulduğumuz yüce elçinin, dost-düşman herkes tarafından kabul edilen ayırt edici özelliği de onun, Muhammedü'l-Emin (güvenilir Muhammed) olmasıdır.

"İslam" ve "müslim" kelimelerinin kökü olan "selime" fiili de Arapça'da çok geniş bir anlama sahiptir. Selâm, selim, sâlim, selâmet, teslim bu kökten türeyen kelimelerden bazılarıdır. "es-Selâm", yüce Allah'ın güzel isimlerindendir ve O'nun her türlü noksanlık ve kusurdan sâlim, herkese esenlik ve selâmet veren bir yaratıcı olduğunu ifade eder. Kelimenin asıl anlamı, selâmet ve afiyette, barış ve esenlik içinde bulunmak demektir. Onun için Cennet'e "Dâru's-Selâm" (kötülüklerden, musibetlerden kurtuluş yurdu) denilmiştir. Cahiliye Arapları, "selâmün aleyküm" tabirini selamlaşma da yaygın olarak kullanmasalar da, "aramızda bir savaş yok" anlamında barış sloganı olarak kullanıyorlardı. (Lisanu'l-Arab, "selime" mad., 12/289) İslamiyetle beraber bu selamlaşma tarzı adeta müslümanlarla özdeşleşmiş, sevgili Peygamberimiz de, "*aranızda selamı yayınız*" (Müslim, "İman", 93), "…*tanıdığınıza da tanımadığınıza da selam veriniz*" (Buhari, "İsti'zan", 8) buyruklarıyla hem selamlaşmayı hem de bu yolla barışı yaygın ve sürekli hale getirmeyi amaçlamıştır.

Açıklamaya çalıştığımız hadiste de Hz. Peygamber, kelimenin temel anlamını dikkate alarak, "Müslümanı, herkesin elinden ve dilinden sâlim olduğu kimse" olarak tanımlamış, böylece ismin müsemma ile tam bir uyum içinde olduğunu göstermek istemiştir. Çünkü Cenabı Hakk'a ve kutlu elçilerine inananlara "müslim" (Müslüman) ismini veren bizzat yüce Yaratıcıdır. (Hacc, 22/78) Allah'a teslim olan, Onun buyruklarına boyun eğip hoşnutluğunu amaç edinen müslümanı bundan daha veciz bir şekilde tanıtmak herhalde mümkün değildir. Bu tanımda iman ve salih amel iç içedir ve bu ikisinin ortaya çıkardığı değer "takvâ" dır. Muttakî müslümanın sahip olduğu ve çevresine kazandırdığı olumlu değerlerin başında ise güven ve barış gelir

Hayatı ve ölümü kimin daha iyi amel yapacağını sınamak için yaratan (Mülk, 67/2), bu sınavı geçmeden, sadece iman ettik demekle insanların kurtulamayacağını bildiren (Ankebût, 29/2) yüce Allah, mü'min ve Müslümanlığın içi boş bir niteleme olmadığını bize hatırlatmaktadır. Nasıl mü'min ve müslüman olunacağının örneğini, yaşayarak bize gösteren onun elçisi de, yaşadığı toplum içerisinde güven ve barışın simgesi olmuştur. Onun için, kendisine en büyük kötülükleri yapanları bile affetmekte tereddüt etmemiş, kimseye karşı kin ve intikam hissiyle davranmamıştır.. Onun şiddet kullanmak zorunda kaldığı tek yer savaş meydanlarıdır. Ancak burada da, kadınların, çocukların, yaşlıların, din adamlarının korunmasını, insanlara işkence yapılmamasını ve çevreye zarar verilmemesini istemiştir. Hendek Savaşının en kritik safhasında anlaşmayı bozup Müslümanları arkadan vurmaya kalkışan Kurayza Yahudilerine verilen ceza bir yana bırakılırsa, on yıllık Medine döneminde yapılan savaşlarda, her iki taraftan ölen insanların toplam sayısı dört yüz kadardır. İşte bu, alemlere rahmet olarak gönderilen (Enbiyâ, 21/107) bir Peygamberin, görevini, mümkün olduğu ölçüde barış içinde ve kimseyi incitmeden yerine getirme titizliğinin bir göstergesidir. O, bu titizliği ümmetine de tavsiye etmiş, adıyla ve öğretisiyle barışı temsil eden bir dinin müntesiblerinin, güven veren ve güven duyulan kişiler olarak bütün dünyada barış elçileri olmalarını arzulamıştır. Haksız yere bir insanı öldüreni bütün insanları öldürmüş, bir insanı hayata kazandıranı bütün insanlara hayat vermiş kabul eden (Maide, 5/32) bir Yaratıcının elçisinin ideali de bundan başkası olamaz. Şiddetin yüceltildiği bir dünyada, sadece söylemden ibaret bir sevgi ve barış gösterisi yerine, bağrından binlerce gönül erleri yetiştirmiş bir medeniyetin mensupları olarak, gerçek barış ve selametin İslam'da olduğunu göstermek hepimizin görevidir.

İNANÇ HÜRRİYETİ

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا:

أَنَّ أَعْرَابِيًّا بَايَعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْإِسْلَامِ فَأَصَابَهُ وَعْكٌ فَقَالَ: أَقِلْنِي بَيْعَتِي فَأَبَى ثُمَّ جَاءَهُ فَقَالَ: أَقِلْنِي بَيْعَتِي فَأَبَى فَخَرَجَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « الْمَدِينَةُ كَالْكِيرِ تَنْفِي خَبَثَهَا وَيَنْصَعُ طِيبُهَا » .

Cabir b. Abdullah (r.a.)dan nakledildiğine göre, bir bedevi Allah Rasulü (s.a.s.)ne gelerek Müslüman olmak üzere bîat etti. Bir süre sonra hastalandı ve Hz. Peygamber'den bîatini feshetmesini istedi. Allah Rasulü bunu kabul etmedi. Bedevi, ikinci talebine de olumsuz cevap alınca Medine'den ayrıldı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "*Medine, kötüsünü atan iyisini arıtan bir demirci körüğü gibidir*" buyurdu. (Buhari, "Ahkâm", 45)

Burada yorumunu yapacağımız hadis inanç hürriyeti konusunda sevgili Peygamberimizin tutumunu açık biçimde ortaya koyan bir rivayettir. Kendisine gelip Müslüman olan ve bağlılık yemini yapan bir bedevinin, hastalığını bahane ederek İslam'dan ve Medine'den ayrılmasını uygun bulmayan, fakat imkanı olduğu halde onun gidişine de engel olmayan Hz. Peygamber, bedeviye olan kırgınlığını yukarıdaki ifadesiyle dile getirmiştir. O, insanları Allah'ın yoluna davet eden bir elçi olarak, bu davete icabet edenlere ne kadar sevindiyse, bundan uzak duranlara veya verdiği sözden cayanlara da o nisbette üzülmüştür. Ümmetini, ateşe düşme tehlikesine maruz pervanelere benzeten ve onlar ateşe koştukça eteklerinden çekip korumaya çalışan Allah Rasulü'nün (Müslim, "Fedâil", 17), kendisini adeta ateşe atan bir bedeviye bu şekilde tepki göstermesi anlaşılabilir bir tutumdur. Onun için Cenabı Hak sevgili elçisinin bu hassasiyetine, "demek onlar bu söze (Kur'an'a) inanmazlarsa arkalarından üzülerek neredeyse kendini harab edeceksin" (Kehf, 18/6) ayetiyle işaret etmiştir.

"*Dinde zorlama olmayacağını*" (Bakara, 2/256) beyan eden Yüce Allah, Peygamberine de bu konuda baskıcı (Kâf, 50/45) ve zorlayıcı (Gâşiye, 88/22) olmaması gerektiğini bildirmiş ve şu tavsiyede bulunmuştur: " *Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz Rabbin kendi yolundan sapanları da doğru yolda olanları da en iyi bilendir.*" (Nahl, 16/125) Hz. Peygamber bu ilahi ölçüye uyarak kimseye inanç dayatmamış, farklı inanç mensuplarına da bu tercihleri sebebiyle şiddet uygulamamıştır. İslam'dan vazgeçenler dahil bu konuda herhangi bir istisna söz konusu değildir. Açıklamaya çalıştığımız hadis de bunun örneklerinden birisidir.

Din değiştirme, temelde inanç hürriyetiyle ilgili bir konudur. Bir dini benimseyip kabul etme özgürlüğü olan kimsenin o dinden ayrılma özgürlüğü de vardır. Ancak tarihi bir olgu olarak hiç bir din, kendi açısından din değiştirmeye olumlu bakmamıştır. Bu konuyla ilgili olarak bazen ölüm cezasına kadar uzanan yaptırımların, dinsel öğretiden çok, siyasal ve sosyal şartların gerekçe gösterildiği idari tasarruflar olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim, dinden dönenler için sadece uhrevî ceza öngörmüştür. Bakara suresinin 217. ayetinin ilgili kısmı şöyledir: "…*Sizden kim dininden döner de kafir olarak ölürse bunların bütün amelleri dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. Bunlar cehennemliklerdir, orada sürekli kalacaklardır.*" Görüldüğü üzere ayet, İslam Dininden dönene uhrevi cezanın dışında dünyevî bir yaptırım öngörmemiş, "kafir olarak ölürse" ifadesiyle de buna işaret etmiştir. Âl-i İmran suresinin 86-90. ayetlerinde imanlarından sonra küfre sapanların uhrevi cezalarına işaret edilmiş, 87. ayette bu ceza "Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetini hak etmeleri" olarak ayrıca tasrih edilmiştir. Nisâ suresinin 137. ayetinde de şöyle buyrulmaktadır: "*İman edip sonra inkar eden, sonra inanıp tekrar inkar eden, sonra da inkarlarında ileri gidenler var ya, Allah onları ne bağışlayacak ne de doğru yola iletecektir.*" Eğer din değiştirene ölüm cezası öngörülmüş olsaydı ayet, tekrar eden iman ve küfür ihtimalinden hiç bahsetmez ilk irtidad olayından sonra ölüm hükmünü verirdi. Bu ayetler üzerinde dikkatle düşünülürse, İnancı bir irade ve imtihan konusu olarak takdim eden Cenabı Hakk'ın bu talimatını insanlığa tebliğ eden Hz.Muhammed'in buna aykırı bir tutum içinde bulunması ve inanç hürriyetinin bayraktarlığını yapan bir dinin bu hürriyeti kullananları ölüme mahkum etmesi düşünülemez.

Onun için Cenab-ı Hak, geçmiş toplumlarda inançları sebebiyle baskı ve işkence gören insanlara atıfta bulunarak, bunu yapanları şiddetle kınamıştır. Örneğin Kur'an, inançları sebebiyle insanları hendeklere atarak diri diri yakan Uhdud Ashabı'ndan şöyle bahseder: "… *Kahrolsun o alev alev yanan ateş çukurlarını hazırlayanlar! Hani ateşin başında oturmuşlar, inananlara yaptıklarını seyrediyorlardı. Sırf aziz, övgüye layık, göklerin ve yerin maliki olan Allaha inandıkları için mü'minlerden öç aldılar. Allah her şeye şahittir*…" (Bürûc, 85/4-9) Ayet, Yemen'de Yahudiliği kabul eden Himyerî kıralı Zû Nuvas'ın, miladî 523 de işgal ettiği Necran'daki Hıristiyan halkı Yahudiliğe girmeye zorlarken yaptığı baskılara işaret etmektedir. Bu baskılar sonucu yirmi bin Hıristiyanın öldürüldüğü belirtilmektedir. (Muhammed Eroğlu, Ashabu'l-Uhdûd, Diyanet İslam Ansiklopedisi, 3/471.) Cenabı Hak, Hz. Muhammed ve mü'min arkadaşlarına baskı ve zulüm yapan Mekkeli müşrikleri, muhtemelen bildikleri bu olayı hatırlatarak uyarmaktadır.

Dinde zorlamanın olmayacağını ifade eden Kur'an hükmü mutlak ve evrenseldir. Dolayısıyla dinin inanç, ibadet ve ahlakî bütün alanlarında bu ilke geçerlidir. Bunun tek istisnası, bir kimsenin dînî uygulamaları veya dine karşı tutumuyla başkalarını rahatsız eder noktaya gelmiş olmasıdır. Dini dayanak noktası yapıp başkalarının haklarına tecavüz etmek ya da din karşıtı tutumuyla başkalarını rahatsız ederek onların kutsal değerlerine saldırmak kamu otoritesinin müdahale etmesi gereken bir hukuk ihlalidir. Dolayısıyla toplumun diğer bireylerini doğrudan rahatsız etmeyen ve kamu düzenine zarar vermeyen dînî uygulamaları yerine getirip getirmeme konusu, kişinin, hesabını sadece Allah'a vereceği inanç ve ibadet özgürlüğü alanına girer.

Sonuç olarak, İslam Dini, inanç konusunda insan iradesine önem vermiş, tercihinin uhrevî sonuçlarını hatırlatarak onu özgür bırakmıştır. "*De ki: Hak Rabbindendir. Dileyen inansın, dileyen inkar etsin*…" (Kehf, 18/29) ayeti bunun açık delilidir. Bu yüzden İslam alimleri zorlama ve baskı sonucunda yapılan inanç ikrarının geçersiz olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü baskı ve zorlama insanı, İslam'ın hoş görmediği iki yüzlülüğe sevk eder. Samimiyete ve bilinçli bir tercihe dayanmayan söz ve davranışlar görünüşte dine uygunluk taşısa da gerçekte nifak olarak adlandırılır ve değersiz sayılır. Nitekim Kur'an'da, inançlarında dürüst davranmayan münafıklar şiddetle kınanmış ve bunlar apaçık inkarcılardan daha tehlikeli sayılmıştır. (Bakara, 2/8-20) Dolayısıyla, İman ve amelde ihlas ve samimiyet, hem Cenab-ı Hakk'ın emri, hem de onun elçisinin bize miras bıraktığı güzel örnekliğinin bir gereğidir.

BİR ARADA YAŞAMAK

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ:

بَيْنَمَا يَهُودِيٌّ يَعْرِضُ سِلْعَتَهُ أُعْطِيَ بِهَا شَيْئًا كَرِهَهُ فَقَالَ: لَا وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَى الْبَشَرِ. فَسَمِعَهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَامَ فَلَطَمَ وَجْهَهُ وَقَالَ: تَقُولُ وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَى الْبَشَرِ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَظْهُرِنَا فَذَهَبَ إِلَيْهِ فَقَالَ: أَبَا الْقَاسِمِ إِنَّ لِي ذِمَّةً وَعَهْدًا فَمَا بَالُ فُلَانٍ لَطَمَ وَجْهِي فَقَالَ لِمَ لَطَمْتَ وَجْهَهُ فَذَكَرَهُ فَغَضِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى رُئِيَ فِي وَجْهِهِ ثُمَّ قَالَ: « لَا تُفَضِّلُوا بَيْنَ أَنْبِيَاءِ اللّٰهِ » .

Ebu Hureyre (r.a.) rivayet ediyor: “(Medine’de) malını satan bir yahudiye, hoşuna gitmeyen bir fiyat önerilince, “Musa’yı insanlık üzerine seçene yemin olsun ki, olmaz” dedi. Ensar’dan bir adam bunu duyunca, “Nebi (s.a.s.) aramızdayken sen nasıl ‘Musa’yı insanlık üzerine seçene yemin olsun, dersin?’ diyerek yahudiye bir tokat attı. Yahudi Hz. Peygamber’e giderek, “ey Ebu’l-Kasım! Benim zimmetim ve ahdim (korunma garantim ve anlaşmam) varken falancaya ne oluyor da bana tokat atıyor?” dedi. Allah Rasulü adama, niçin vurduğunu sordu. O da olayı anlattı. Nebi (s.a.s.), kızgınlığı yüzünden belli olacak şekilde öfkelendi ve şöyle buyurdu: “*Allah’ın peygamberleri arasında üstünlük yarışı yapmayınız*.” (Hadisin tamamı için bkz. Buhari, “Enbiya”, 36)

Hadiste, anlaşma gereği Hz.Peygamber'in ve müslümanların güvencesi altında olan bir Yahudi, maruz kaldığı bir haksızlığı doğrudan Allah Rasulü'ne iletmiş, o da, bir arada yaşama olgusunu zedeleyen bu davranışından dolayı Medineli müslümanı uyarmıştır. Ayrıca, hepsi de Allah'ın elçileri olan Peygamberler arasında yapılacak bir fazilet yarışının, farklı dinlere mensup insanlar arasında ihtilaf ve kavgalara yol açabileceği düşüncesiyle böyle bir davranışı uygun bulmamıştır.

Bilindiği gibi, sevgili Peygamberimiz Medine'ye hicret ettiğinde orada müşrik Araplar ve Yahudiler önemli bir güç halinde idiler. Allah Rasulü, Müslümanlarla birlikte onları bir şehir devleti halinde teşkilatlandırmaya ikna etmiş ve Medinede ki bütün tarafların uyacağı bir sözleşme hazırlatmıştır. İslam tarihinde "Medine Vesikası" olarak bilinen bu sözleşmede anlaşmaya taraf olanların karşılıklı hak ve görevleri, can ve mal güvenlikleri, din ve ibadet özgürlükleri garanti altına alınmıştır. Dünya tarihinin en eski anayasalarından kabul edilen bu sözleşme aynı zamanda İslam tarihinde bir arada yaşama tecrübesinin ilk örneğini belgeleyen bir vesikadır. Yahudilerin sözleşme şartlarını ihlal ederek müslümanlara karşı Mekkeli müşriklerle işbirliği yapmaları sonucu bu tecrübe ne yazık ki uzun ömürlü olmamıştır.

Hz. Peygamber, Medine halkının takriben yarısını oluşturan Yahudilere karşı hoşgörülü davranmış, kendisine ilâhî emir gelmeyen bazı konularda onların kutsal kitabı olan Tevrat'a uymuştur. Başlangıçta, namazlarda onların kıblesi olan Beytü'l-Makdis'e yönelmiş, Müslümanların, onların kestiklerini yemelerine ve iffetli kadınlarıyla evlenmelerine izin vermiştir. Hz. Peygamber Medine'de Yahudilerin eğitim-öğretim yeri olan Beytu'l-Midras'a dokunmamış, zaman zaman oraya giderek onları İslam'a davet etmiş, bazen de ölçüsüz davranışları sebebiyle onları uyarmıştır.

Hz. Peygamberin bu olumlu tutumuna rağmen, Yahudiler onun ve Müslümanların aleyhinde çalışmaktan geri durmamışlar, fırsat buldukları her durumda Mekkeli müşriklerle işbirliği yaparak Müslümanlara cephe almışlardır. Allah Rasulü de onların bu tutumlarına karşı sert davranmak zorunda kalmıştır. Örneğin, Kaynuka ve Nadir oğulları anlaşmayı ihlal edip kışkırtıcı ve saldırgan bir yol izledikleri için Medine'den sürülmüşler, Kurayza oğulları ise, Hendek Savaşının en kritik safhasında anlaşmaya aykırı olarak düşmanla işbirliği yaptıkları ve müslümanları çok büyük bir tehlikeyle karşı karşıya bıraktıkları için ağır biçimde cezalandırılmışlardır.

Hz. Peygamber, Necranlı Hıristiyanları Mescidinde ağırlayıp onların kendisiyle tartışmalarına izin vermiş, bazı sahabilerin engel olmak istemelerine rağmen, ibadetlerini orada yapmalarını sağlamış, imkanı ve gücü olduğu halde onları alıkoymayıp yurtlarına gitmelerine müsaade etmiştir. Kendisine en fazla düşmanlık gösteren Yahudileri bile, Müslümanlarla bir arada yaşayamayacak bir kitle olarak görmemiştir. Bu yüzden onları tamamen imha etmek veya İslam toprakları dışına çıkarmak amacını gütmemiştir. Böyle bir niyeti olsaydı, Hayber ve çevresindeki Yahudileri ortadan kaldırır veya tamamen Hicaz dışına sürebilirdi. Halbuki Müslümanların güçlü olduğu bir dönemde onları yerlerinde bırakmıştır. Dolayısıyla Hayberin fethedildiği hicri 7. yıldan Hz. Peygamberin vefatına kadar geçen dört yılı aşkın sürede Müslümanlarla Yahudiler bir arada yaşama tecrübesinin dikkate değer bir örneğini vermişlerdir. Buradan anlaşılan şudur: Allah Rasulü Müslümanlar için tehlike oluşturmayan hiçbir gayrimüslime dokunmamış, sadece birlikte yaşama imkanı bırakmayacak ölçüde bir tehdit ve tehlike unsuru haline gelen kimselerle mücadele etmiştir. O yüzden, şayet anlaşmayı bozup, müşriklerle işbirliği yapmamış ve savaş suçu işleyerek Müslümanların can güvenliğini tehdit eden bir unsur haline gelmemiş olsalardı, Medine'deki Yahudi kabilelerinin yerlerinde kalmaları kuvvetle muhtemeldi.

Allah Rasulü, Mekke döneminde, müşriklerin baskısı altında bunalan Müslümanların, yöneticileri hıristiyan olan Habeşistan'a hicret etmelerine izin vermiş ve "orada, yanındakilerin hiç birine zulüm yapılmayan bir hükümdar vardır" diyerek Necâşi'yi övmüştür. Burada Necâşî ile Müslümanların temsilcisi Cafer b. Ebû Talib arasında geçen diyaloğun (Siretu İbni Hişam, 1/260-261), kökeni aynı olan iki dinin mensupları arasında nasıl olumlu bir etkileşime yol açtığı dikkat çekicidir. Ayrıca bu olayda, Hz.Peygamberin, âdil olan ve haksızlık yapmayan gayri Müslimlerle bir arada ve barış içinde yaşanabileceğine yönelik bir yaklaşım içinde olduğu açıkca görülmektedir. Hz. Peygamberin Hudeybiye barışından sonra birçok devlet başkanı ve yöneticiye mektup gönderip onları İslam'a davet etmesi de, gayrı Müslim komşularıyla barış içinde yaşama arzusunun bir göstergesidir.

Kur'an-ı Kerim'in konuyla ilgili emirlerine uygun olarak Hz.Peygamber'in, Müslüman olmayan unsurlara karşı takındığı bu insani tavır daha sonraki Müslümanlar için de bir model oluşturmuş, Müslüman yöneticiler de gayrimüslim tebealarına bu çerçeve dahilinde muamele etmişlerdir. İslam Tarihi bunun parlak örnekleriyle doludur.

Modern Batı Dünyası ancak, sömürge politikası ve sanayileşme devriminin doğurduğu işçi ihtiyacından sonra farklı dini ve etnik unsurlarla bir arada yaşama olgusuyla tanıştığı için bu konuda yeterli tecrübe ve donanıma sahip görünmemektedir. Birlikte yaşadıkları insanların kutsallarına karşı zaman zaman sergiledikleri duyarsızlıklar, bu konuda, İslamî öğretiden ve Müslümanların sahip oldukları engin tecrübeden daha çok yararlanmaları gerektiğini ortaya koymaktadır.

YARADILANI HOŞ GÖRMEK

عَنِ ابْنِ عُمَرَ :

أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ النَّاسَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ فَقَالَ : « يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ قَدْ أَذْهَبَ عَنْكُمْ عُبِّيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ وَتَعَاظُمَهَا بِآبَائِهَا فَالنَّاسُ رَجُلاَنِ رَجُلٌ بَرٌّ تَقِيٌّ كَرِيمٌ عَلَى اللهِ وَفَاجِرٌ شَقِيٌّ هَيِّنٌ عَلَى اللهِ وَالنَّاسُ بَنُو آدَمَ وَخَلَقَ اللهُ آدَمَ مِنْ تُرَابٍ » .

Abdullah b. Ömer (r.a.) den rivâyet edildiğine göre, Allah Rasulü (s.a.s.), Mekke fethi günü insanlara hitap ederek şöyle buyurdu: "*Ey İnsanlar! Allah sizden Câhiliye kibrini ve atalarla övünmeyi kaldırmıştır. İnsanlar iki sınıftır: Allah katında değerli, takva sahibi iyi kişiler ve Allah katında değersiz, günahkar kötü kişiler. Bütün insanlar Âdem'in çocuklarıdır. Âdemi de Allah topraktan yaratmıştır.*" (Tirmizî, "Tefsîru'l-Kur'ân", 50)

Hadis'in devamında yer alan Hucurât suresinin 13. ayetinden anlaşıldığına göre Allah Rasulü bu açıklamayı ya ayetin tefsiri olarak yapmış, ya da bu ayeti sözüne delil getirmiştir. "*Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık. Birbirinizle tanışasınız diye sizi kabilelere ve milletlere ayırdık. Allah katında en değerliniz, en müttakî olanınızdır. Allah her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır*" hitabıyla Câhiliye döneminin değer ölçülerini geçersiz kılan bu ayet, henüz bu değerlerin etkisi altında bulunan Mekkelilere bir uyarıdır. Ayet ve onun tefsiri mahiyetindeki hadis, soy-sopla övünülen ve insanlara nesepleriyle ve mensup oldukları kabileleriyle değer biçilen bir anlayışa karşı, ırk ve cinsiyet gibi doğal; zenginlik-fakirlik, makam ve statü gibi yapay ve göreceli farklılıkların Allah katında bir değeri olmadığını, tek fazilet ölçüsünün, Allah'ın buyruklarına uyarak ona saygılı olmayı ifade eden "takvâ" olduğunu vurgulamaktadır.

İnsanların kendi tercih ve iradelerinin söz konusu olmadığı cins, ırk, renk gibi doğal ve fıtrî özeliklerin ayrımcılık konusu yapılması, ne yazık ki, insanlık tarihinin çok eski bir sorunudur ve günümüzde de belli ölçüde etkisini sürdürmektedir. Düşünüldüğünde çok garip ve ilkel görünse de, bazı insanlar kendilerinin bu dünyaya diğerlerinden daha üstün ve ayrıcalıklı geldiğine inanmaktadırlar. Örneğin onların ırkı diğerlerine göre daha üstün özelliklere sahiptir, soyları daha asildir, aileleri daha şereflidir. Bu ayrımı hangi kriterlere göre yaptıkları sorulsa verecekleri makul bir cevap yoktur. Ya atalarının yaptıkları iyilik ve güzelliklerden bahsedecekler ya da onların mertlik ve kahramanlıklarından dem vuracaklardır. Halbuki bunlar doğuştan gelen değil sonradan kazanılan özelliklerdir ve sadece ona sahip olanlar için değer ifade ederler. Atalarıyla övünmek insana değer katsaydı her halde Cahiliye Arapları dünyanın en değerli insanları olurlardı. Onun için İslamiyet, atalarla övünmeyi ve onları bahane ederek boş ve anlamsız bir gururlanmayı yasaklamış ve herkesin ancak kendi inanç ve ameliyle değer kazanacağını ilan etmiştir. Bu yüzden sevgili Peygamberimiz, atalarının her şeyine sahip çıkıp onlarla böbürlenmeyi ısrarla sürdürenlerin Allah katında, burnuyla gübre yuvarlayan böcekten daha değersiz olduğunu bildirmiştir. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/52) Burada açıklamasını yaptığımız hadisin başka bir tarîkinde bu ilave de yer almaktadır.

Allah Rasulü 23 yıllık peygamberlik döneminde hem sözleri hem de uygulamasıyla bu cahiliye zihniyetini yok etmeye çalışmış, kabile asabiyetini, yani körü körüne dayanışmayı her şeyin önüne koyup, doğruyu-yanlışı, haklıyı-haksızı, güzeli-çirkini buna göre belirleyenleri eleştirmiştir. "*Asabiyetin, kişinin kendi kavmini sevmesi değil, zalim olduğu halde kavmine yardım etmesi*" (İbn Mace, "Fiten", 7) olduğunu belirterek nerede yanlış yapıldığını göstermiştir. Onun için, Cahiliye'nin, "zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et" şiârını, "*zalime, zulmüne engel olarak yardım et*" (Müslim, "Birr", 62) açıklamasıyla tersine çevirmiştir. Kabilelerin ve boyların birbirleriyle üstünlük yarışına girdikleri bir zaman diliminde bu çerçevenin de ötesine geçerek, "*arab'ın arap olmayana, arap olmayanın arab'a; beyazın siyaha, siyahın beyaza, takvâ'dan başka bir üstünlüğünün olamayacağını*" (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/411) ilan etmiştir. Toplumun değer vermediği köle, zenci ve fakirleri, sahip oldukları meziyete göre baş tacı ederek herkese örnek olmuştur. "İnsanlar tarağın dişleri gibidir" (el-Kudâî, Müsnedü'ş-Şihâb, 1/145) buyurarak, Allah'ın huzurunda kimsenin, değerini kendi belirlediği bir ayrıcalığa sahip olmadığını ifade etmiştir. Bunun için, tartıştığı Bilal-i Habeşi'yi, zenci olan annesini de işin içine katarak ayıplayan Ebû Zer el-Gıfârî'yi, "*ey Ebû Zer sende cahiliye kalıntısı görüyorum*" diyerek uyarmıştır. (Buhârî, "İman", 22) Medine'ye hicret eden Müslümanları, oradaki Müslümanlarla birebir kardeşleştirirken, zengin-fakir, hür-köle, soy-sop, kabile, aile ayrımı yapmadan onları din kardeşliğinde birleştirmiştir. Muhâcir ve ensâr olarak anılan bu Müslümanların çocukları arasında çıkan bir kavgaya, kendi mensuplarını çağırarak müdahale etmek isteyen insanlara, "*bu cahiliye davası da nedir*"? diyerek tepki göstermiştir. (Müslim, "Birr", 62) "*Ameli kendisini geri bırakan kimseyi nesebi ilerletmez*" (Müslim, "Zikr", 38) buyurarak, iman sahibi olsalar bile, güzel iş ve amellerle bu inançlarının gereğini ortaya koyamayan kimseleri asil atalarının kurtaramayacağını anlatmak istemiştir.

Kur'an ve Sünnet'in getirdiği bu zihniyet değişimi, birbirleriyle kavga etmekten başka bir şey bilmeyen bedevî arapları bir asır içinde dünyanın büyük bir kısmına hakim kılmış, yetmiş iki milletin yaşadığı büyük bir coğrafyada kimsenin dinine, diline, ırkına karışmadan asırlar boyu sürecek müsamahakar bir yönetim anlayışına öncülük etmiştir. Bu anlayış daha sonra Türkler ve İranlılar gibi diğer Müslüman uluslar tarafından da aynen sürdürülmüştür. 20. asra gelene kadar dünyada başka hiçbir medeniyete nasip olmayan bu çoğulcu ve hoşgörülü anlayış, tamamen İslam Dini'nin öğretisinden kaynaklanmaktadır Bu öğreti, inanç hürriyetini garanti altına alan ve bunu kişinin tercihine bağlı bir imtihan konusu sayan öğretidir. Bu öğretiyi insanlara tebliğ eden Peygamber, kendi mescidinde Hıristiyanları ağırlamış ve orada ibadet etmelerine izin vermiştir. Bu öğreti, asırlar boyu sürgün hayatı yaşayan ve kimsenin kabul etmediği Yahudileri himayesine alan anlayışın kaynağıdır. Bu öğreti, gayri müslim eşinin dînî vecibelerini engellemek bir yana bu konuda ona yardımcı olmayı kocasının görevi sayan bir hoşgörü zeminidir. Uygulamada bazı aksamalar görülse de Müslümanların asırlardır sahip olduğu barış içinde bir arada yaşamayı sağlayan bu çoğulcu tecrübe, Batı'nın ancak 20. asırda zorunlu sebeplerle tanıştığı, fakat henüz hazmedemediği bir olgudur.

"Mü'minleri kardeş sayan" ve "bir topluluğun diğerini alaya almasını yasaklayan" (Hucurât, 49/10-11) Cenabı Hakk'ın kulu; "*Müslüman kardeşini hakir görmesi kişiye kötülük olarak yeter*" (Ahmed b, Hanbel, Müsned, 2/311) buyuran Allah Rasulü'nün ümmeti olan Müslümanlar zaman zaman bazı tahriklere kapılıp yanlış işler yapsalar da, kendi dinlerine ve kültürlerine tamamen yabancı bir ırkçılık ve ayrımcılık tuzağına asla düşmeyeceklerdir. Yaradılanı Yaradan da ötürü sevmeyi ve yetmiş iki milleti Allah'ın kulları olarak yaratılışta kardeş saymayı insanlık felsefesi olarak benimsemiş bir kültürün çocuklarına yakışacak olan da budur.

ALLAH'IN ÖLÇÜSÜ

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ :

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :« إِنَّ اللهَ لاَ يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ » .

Ebu Hureyre (r.a.) den nakledilen bir hadis-i şerifte Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurdular: *"Allah sizin suretlerinize* (görünüşünüze) *ve mallarınıza bakmaz, ancak kalplerinize ve işlerinize bakar.*" (Müslim, "Birr", 34)

İmaj ve görüntünün en belirleyici etkenlerden biri olduğu ve bunun için büyük harcamaların yapıldığı günümüzde, Allah Rasulü'nün bize hatırlattığı bu ölçüyü tekrar tekrar okuyup hafızamıza nakşetmeliyiz. Görüldüğü üzere Yüce Allah bu ölçüyle, niceliği değil niteliği, kabuğu değil özü, maddeyi değil manayı, şekle indirgenmiş ameli değil samimi niyeti öncelemekte ve bunu önemsemektedir. "*Gizli ve aşikar her şeyi bilen*" (Nahl, 16/19), "*kalblerin gizlediklerine vakıf olan*" (Gâfir, 40/19) Cenabı Hak katında kalıcı olan, niyetlerimiz ve amellerimizdir. Ceza veya ödüle değer bulunacaklar da bunlardır. Ne izafi ve itibari olan dış güzelliğimiz, ne elimizde emanet olan mal ve servetimiz, ne de ancak faniler için bir değeri olan makam ve mevkimiz ilahi adalet terazisinde yer alacaktır. Orada tartıya girecek şey, Allah'ın bize lutfettiği bu nimetleri olumlu ya da olumsuz yönde kullanmamız, başka bir ifadeyle bunları değerlendirirken, göstereceğimiz niyet, tutum ve davranışlarımızdır. Onun için Cenabı Hak, "*mal ve çocukların fayda vermeyeceği hesap gününde ancak selîm bir kalbin işe yarayacağını*" (Şuarâ, 26/89) bildirmiş, Allah Rasulü de, "*yapılan işlerin ancak niyetlere göre değer kazanacağını*" (Buhari, "İman", 41) ifade etmiştir. Onun için insanlar sadece "iman ettik" demekle kurtulamayacaklardır. (Ankebût, 29/2) Hatta namaz kıldık, oruç tuttuk, defalarca Hac ve Umre yaptık demek de yeterli olmayacaktır. Acaba bu ibadetlerle ulaşmamız arzu edilen ahlaki niteliklere sahip olabildik mi? Halkın ve Hakk'ın lehimize şahitlik yapabilecekleri bir düzeye ulaşabildik mi? Mahşer gününde, başta ailemiz olmak üzere kimsenin yakamıza yapışmayacağı bir hayat yaşayabildik mi? Arkamızda kalanlara, hiç tükenmeyen, harcandıkça çoğalan bir ahlak ve fazilet mirası bırakabildik mi? İşte bu sorulara vereceğimiz cevaplar Müslümanlığımızın kalitesini de belirlemiş olacaktır.

Gönül rahatlığı içinde kapılarını Allah'a açabilece-ğimiz bir kalp ve Onun huzuruna sunabileceğimiz ameller için çaba göstermek zorundayız. Maddi refahımız ve bedenî zevklerimiz için gösterdiğimiz gayretin küçük bir kısmını bu alana taşımamız bile, hesap gününde yüzümüzün ak olmasına yeterli olabilecektir. Başta kendimiz olmak üzere, yakın ve uzak çevremiz üzerinde yapacağımız bir gözlem, bütün insanların sanki tek bir amaç için çalıştıkları izlenimini doğurmaktadır. "Niçin çalışıyorsunuz?" sorusunun karşılığı genellikle "ekmek parası için" veya "çoluk-çocuğun rızkını kazanmak için" dir. Aslında birçokları için o ekmek parası çoktan kazanılmış, çoluk-çocuğun rızkı fazlasıyla elde edilmiştir. Ama, torunlarının, gelecek nesillerinin rızkı da sanki onlar üzerine yükümlüdür. Kazanacak, sürekli kazanacak, maddi refahın ve bedenî zevklerin zirvesine ulaşacak, biriktirdikleriyle de kendinden sonrakilere rahat bir hayat yaşatacaktır. Acaba insan olarak hayatımızın yegane gayesi bu mudur? Helal yoldan kazanmak, meşru şekilde sarf etmek, tabiatıyla dinimizin de tasvip ve teşvik ettiği ettiği bir şeydir ama tek şey değildir. Esasen bu, dünyada insanca yaşayabileceğimiz zeminin oluşmasına yardımcı olan asgari şarttır. Dikkat edilirse, bu asgari şartta diğer canlılarla aynı düzlemdeyiz. Onlar da karınlarını doyurmak ve yavrularını büyütmekte bizden daha az gayretli değillerdir. O halde, Allah ve Rasulünün arzu ettiği insanlık ideali, helal yoldan rızkını temin eden insanın ilave çabalarıyla hayat bulacaktır. Bu aşamada insanı yücelten maddi kazanımlar değil, manevi etkenlerdir. Bu etkenlerin vücut verdiği iyi niyet ve ahlakî erdemler kişinin bedenine de, mal ve servetine de yön vereceği için onu, sadece yaşamak ve üremek için karnını doyuran diğer canlılardan ayıracak, yemesini içmesini ve diğer beşeri ihtiyaçlarını karşılamasını da ibadet haline dönüştürecektir. İşte insanı hayvandan farklı ve üstün kılan çaba budur. Bu farklılık, onun akıl nimetine sahip olmasının doğal sonucudur. Ancak, bu nimeti Yaratıcının istediği yönde kullanma çabasını göstermeyen insan sadece farklı olmakla kalır, üstün olamaz. Hatta aklının yardımıyla düşeceği kötülük gayyasında hayvandan da aşağı bir mertebeye inebilir. (A'râf, 7/179)

Burada yorumlamaya çalıştığımız hadis yukarıda söylediklerimizin veciz bir ifadesidir. Cenabı Hakk'ın neye değer verdiğinin ve hesap gününde neyi ölçü alacağının açık beyanıdır. Üç günlük dünyada itibar vesilesi olduğu için bakımına azami gayret gösterdiğimiz bedenî varlığımızın, üzerine titrediğimiz servetimizin, ebedi alemde, hesabını vermek zorunda kalacağımız bir yük haline dönüşmesi işten bile değildir. Bu dünyadan göçerken sırtımızda yük taşımamak için, Cenabı Hakk'ın emaneti ve aynı zamanda imtihan vesilesi olan can ve malımızı, Onun rızasına uygun niyet ve amellerle bizi Cennete ulaştıracak bir binite dönüştürelim ve bu konuda ümmetini uyaran sevgili Peygamberimizin şu sözüne kulak verelim: "*Kıyamet gününde bir kul şu sorulara muhatap olmadıkça yerinden ayrılamaz: Ömrünü nerede ve nasıl geçirdi? Öğrendiği bilgiyle ne yaptı? Malını nereden kazandı ve nereye harcadı? Vücudunu nerede yıprattı?*" (Tirmizi, "Sıfatu'l-Kıyâme", 1)

SEVGİLİYLE BERABER OLMAK

حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ:

بَيْنَمَا أَنَا وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَارِجَانِ مِنْ الْمَسْجِدِ فَلَقِيَنَا رَجُلٌ عِنْدَ سُدَّةِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَا أَعْدَدْتَ لَهَا؟ » فَكَأَنَّ الرَّجُلَ اسْتَكَانَ ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا أَعْدَدْتُ لَهَا كَبِيرَ صِيَامٍ وَلَا صَلَاةٍ وَلَا صَدَقَةٍ وَلَكِنِّي أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ قَالَ: « أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ » .

Enes b. Malik (r.a.) naklediyor: *“*(Bir gün) *Nebi* (s.a.s.) *ve ben mescidden çıktığımız sırada kapının gölgeliğinde bizi bir adam karşıladı ve “ey Allahın Rasulü! Kıyamet ne zaman kopacak?*”diye sordu. Peygamber de ona, *“sen Kıyamet için ne hazırladın?*” dedi. Adam başını öne eğdi ve *“ey Allah’ın Elçisi! Ben oruç, namaz ve sadaka olarak fazla bir hazırlık yapamadım ancak Allah ve Rasulü’nü seviyorum*” dedi. Hz. Peygamber; *“sen sevdiğinle berabersin*” buyurdu. (Buhari, “Ahkam”,10)

Hadisin diğer tariklerinde bedevi olduğu bildirilen bu kişi, muhtemelen, yeni Müslüman olmuş veya Hz. Peygamber'in çevresinden uzak olduğu için dînî görevlerini tam yerine getirememiş fakat içinde taşıdığı Allah ve Peygamber sevgisini bütün içtenliğiyle ifade ettiği için Rasulüllah'ın iltifatına mazhar olmuş bir sahabidir.

Peygamber sevgisi imanın ayrılmaz bir parçasıdır. Çünkü onu sevmeden davetine gönülden icabet etmek mümkün değildir. Kur'an'da Allah'ı sevmenin ve Onun sevgisine ve affına mazhar olmanın ön şartı olarak Hz. Peygamber'e tabi olmak gösterilmiştir. (Âl-i İmran, 3/31) Ona tabi olmanın yolu da onu sevmekten geçer. Sevgi, onu benimsemenin ve ona inanmanın bir göstergesidir. Bu yüzden Allah Rasulü, "*hiç biriniz, ben kendisine çocuğundan, anasından-babasından ve bütün insanlardan daha sevimli gelmedikçe iman etmiş olmaz*" (Müslim, "İman",70) buyurmuştur. Hz. Peygamberin istediği bu sevgi hiç şüphesiz beşeri kimliğine değil, temsil ettiği misyonadır. Zira imanından kaynaklanan bu sevgiyle mü'min, yerine göre anasından-babasından, çoluğundan-çocuğundan vazgeçecek, gerekirse Peygamberi uğrunda canını vermekten çekinmeyecektir. Cenabı Hakk'ın, "*babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size, Allah'tan, Rasulü'nden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin. Allah fasıklar topluluğunu hidayete erdirmez.*" (Tevbe, 9/24) uyarısı bu sevginin doğrudan imanla bağlantılı olduğunu göstermektedir. Onun için Hubeyb b. Adiyy Mekke müşrikleri tarafından şehid edilirken "senin yerinde Muhammed'in olmasını ister miydin?" teklifine karşı, "vallahi, Muhammed'e batırılacak bir diken karşılığında kurtulup çoluk çocuğumun arasında rahat etmeyi istemem" diyebilmiştir. Bunun için Ebu Ubeyde b. el-Cerrah, Bedir'de babasına karşı savaşmak zorunda kalmıştır. Bu yüzden Mus'ab b. Umeyr yıllarca annesinin maddi-manevi baskılarına sabırla direnmiştir. Ashab bu iman ve sevgiyle, etrafında toplandıkları Peygamberlerini korumak için Uhud'da göğüslerini düşmana siper etmiş ve bu uğurda şehit olmuşlardır.

Köle olarak Müslüman olan ve bu yüzden efendisinin ve Mekke müşriklerinin dayanılmaz işkencelerine maruz kalan sahabi Habbâb b. el-Eret cahiliye döneminde iyi bir kılıç ustasıydı. Müşriklerin önderlerinden olan ve erkek çocukları öldüğü için Peygamberimizi soyu kesik anlamında "ebter" diye suçlayan As b. Vâil'de yaptığı kılıçlardan dolayı alacağı bulunuyordu. Bir gün alacağını istemeye gittiği Âs'dan şu karşılığı aldı: " Muhammed'i inkar etmedikçe asla borcumu ödemeyeceğim." Habbâb, "Allah senin canını alıp tekrar diriltmedikçe Muhammed'i asla inkar etmeyeceğim" dedi. As, "öyleyse beni bırak, ölüp dirildikten, tekrar mal ve çocuk sahibi olduktan sonra borcumu öderim" diyerek dalga geçti. (Buhâri, "Büyu", 29)

Burada da görüldüğü gibi müşrikler, her vesileyi kullanarak, Hz. Peygamber'e büyük bir sevgi ve imanla bağlanan bu fedakar insanların ona olan ilgilerini zayıflatmak ve aradaki bağları koparmak istiyorlardı. Ancak, Hz. Muhammed (s.a.s.)e karşı gösterdikleri derin sevgi ve bağlılıktan dolayı çetin sınavlara maruz kalan Habbâb gibi pek çok sahabi bu sınavlardan yüz akıyla çıkmasını bilmişlerdi.

Ashabın, sevgili Peygamberimiz etrafında oluşturdukları bu sevgi ve sadâkat çemberi, İslam'ın kısa sürede Arabistan sınırlarının dışına taşarak hızlı bir şekilde yayılmasının en önemli etkeni olmuştur. Ona duyulan bu sevgi, o günden bugüne artarak devam etmiş, zaman ilerledikçe ona olan özlem adeta katlanarak büyümüştür. Bugün ona saygısızlığa yeltenen bedbaht kalemler, Müslümanların kalplerindeki Hz.Muhammed sevgisinin hala nasıl bir volkan gibi içten içe kaynadığını dost-düşman herkese göstermişlerdir. Ancak bu sevgi sadece duygusal boyutta kalmamalı, onun rehberliği her zaman yolumuzu aydınlatmalıdır. Onu seviyorsak ona layık olmaya çalışmalıyız. Cenabı Hakk'ın Kur'an'da övdüğü yüce ahlakıyla ahlaklanmalıyız. Onun gibi dürüst, onun gibi vefakar olmalıyız. İnsanlarla ilişkilerimize onun nezaket ve hoşgörüsünü yansıtmalıyız. Onun gibi şefkatli bir baba ve eş, onun gibi sorumlu bir yönetici olmalıyız. Onun gibi, hakka, adalete ve ehliyete riayet etmeli, işlerimizi danışarak, konuşarak yürütmeliyiz. Onun gibi alçak gönüllü, yardımsever ve cömert olmalıyız. Herkesin güven duyduğu bir Peygamberin güvenilir ümmeti olmalıyız. Velhasıl, onun sünnetinin özünü teşkil eden dînî ve ahlâkî örnekliğini hayatımızın her safhasında yaşamalı ve yaşatmalıyız. Bunlar iyi bir insan ve iyi bir Müslüman olmanın gereklerinden olduğu kadar, Hz. Peygamber (s.a.s.)i gerçekten sevmenin de göstergesidir. Adı anıldığında salatu selam getirip, okunan na't ve mevlidlerde gözlerimizin yaşarması ona olan sevgimizin bir işareti olsa da, mirasına hakkıyla sahip çıkmadıkça bu sevgi yüzeysel olmaktan öteye geçemeyecektir. Unutmayalım ki, Allah onu göndermekle mü'minlere büyük bir lütufta bulunmuştur. (Âl-i İmran, 3/164) Bunun değerini iyi bilmeli ve hadiste de belirtildiği gibi Kıyameti beklemek yerine kendi kıyametimiz kopmadan gerekli hazırlıkları yapmalıyız. Zira, "*kişi sevdiğiyle beraberdir*," (Buhari, "Edeb", 96) buyuran sevgililer sevgilisiyle beraber olmanın en kestirme yolu onun rızasına erebilmektir.

TAKVÂ ELBİSESİ

عَنْ أَبِى ذَرٍّ قَالَ :

قَالَ لِى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « اتَّقِ اللّٰهِ حَيْثُمَا كُنْتَ وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ» .

Ebû Zerr (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.)ın kendisine şöyle dediğini nakletmiştir: *"Nerede olursan ol Allah'tan ittikâ et.* (Ona karşı saygısızlıktan sakın). *İşlediğin bir kötülüğün arkasından hemen bir iyilik yap ki onu yok etsin. İnsanlara güzel ahlakla muamele et."* (Tirmizi, "Birr", 55)

Bu hadisde dikkatimizi çeken ilk şey “ittikâ” (sakınmak) kelimesidir. Kur’an’da sık geçen“ takvâ” kelimesi de aynı kökten gelmekte ve çoğunlukla türkçeye “Allahtan korkmak” şeklinde çevrilmektedir. Halbuki, kelimenin kökünde yer alan, sakınmak, çekinmek, korunmak anlamlarının, Allah’a karşı saygısızlık etmekten, günah işlemekten, haramlara düşmekten çekinmek ve korunmak olarak anlaşılması daha uygundur. Çünkü, “kafirler için hazırlanan Cehennemden korunmamızı,” ifade eden ayette de aynı kelime yer almıştır. (Bakara, 2/24) Kur’an’da müttakilerin özellikleri sayılırken, bunların, Allah’ın buyruklarını yerine getiren ve haramlardan sakınan kimseler olduğu anlaşılmaktadır. (Bakara, 2/177) Ayrıca birçok ayette “takvâ” bizatihi iyilik olarak takdim edilmiştir. “*En hayırlı azık takvâdır.*” (Bakara, 2/197) “*İyilik ve takvâ üzere yardımlaşmak*…” (Maide, 5/2) esastır. “*Takvâ’ya en uygun olan âdaletli olmaktır.*” (Maide, 5/8) ve “*Allah müttakîlerin dostudur.*” (Casiye, 45/19)

Nerede ve ne durumda olunursa olunsun, Allaha karşı saygılı olmak ve Onun emirlerini ihlal etmekten sakınmak müttakilerin özelliğidir. Hz. Peygamberin “ihsan” mertebesi olarak tarif ettiği, (Müslim, “İman”, 1) “Allah’ı görüyormuşcasına kulluk etmek” te böyle bir şeydir. Her şeyi, gören, bilen, işiten ve bütün gizliliklere vakıf olan bir Yaratıcıya inanmanın doğal sonucu budur. Hangi görev ve statüde bulunursa bulunsun, sürekli Cenabı Hakk’ın gözetim ve denetiminde olduğunu bilen bir mü’minin bilerek günah işlemesi ve günahında ısrar etmesi kolay değildir. İşte bu duyarlılık içinde olan bir mü’minden kimseye zarar gelmez. Gerçek dindarlardan zarar gelmeyeceği kanaati, böyle kimselerin sürekli bir nefs muhasebesi (oto kontrol) içinde bulunmalarından dolayıdır. Halbuki bu duyarlılığa sahip olmayan, haram-helal ve hesap endişesi taşımayan bir kimsenin nasıl tehlikeli olabileceği, ecdadımız tarafından, “kork Allah’tan korkmayandan” atasözüyle veciz bir şekilde ifade edilmiştir. Araplar da bunu “Allah’tan utanmıyorsan dilediğini yap” şeklinde dile getirmişlerdir.

İnsanın günah işlemekten masûn olmadığını dikkate alan sevgili Peygamberimiz, bunun da çaresini göstermiş, yapılan bir yanlışın ardından onu unutturacak ve izini silecek bir iyiliğin yapılmasını tavsiye etmiştir. Çünkü Cenabı Hak, “*iyiliklerin kötülükleri yok edeceğini*” (Hud, 11/114) bildirmektedir. “…*Kötülüğü iyilikle ortadan kaldıranlar, güzel sona ulaşacak olanlardır.*” (Ra’d, 13/22) Yarattığı kulunun zaaflarını ve günah işleme potansiyelini iyi bilen Yüce Allah bu yüzden tevbe kapısını sürekli açık bırakmıştır. Önemli olan hatayı ve yanlışı farkedip vazgeçmek, bunu telafi edecek iyiliklere yönelmektir. İyi Müslüman, iyiliği çok olan, mizanda sevabı ağır basan Müslümandır. (Kâria, 101/6-7) Esas olan, “hatasız kul olmaz” gerçeğinden hareketle, sıfırlanamayan hataların asgariye indirilmeye çalışılmasıdır. İyiliklerin, güzelliklerin çoğaldığı bir dünyada, kötülükler kimseye zarar veremeyecek bir marjinalliğe itilebilir. Şeytanı tamamen işsiz-güçsüz bırakmayacak kadar bir kötülüğün kolayca kontrol altında tutulabileceği aşikardır. Bunun yolu da, yapılan bir yanlışa birkaç misli doğruyla karşılık vermek, işlenen bir günahı, iyilik ve sevab yağmuruyla silip süpürmektir.

“*Allah katında en değerli olanların en müttaki insanlar olduğunu*” (Hucurât, 49/13) dikkate alan sevgili Peygamberimiz, ashabına da bu doğrultuda tavsiyelerde bulunmuştur. Bir gün yanına gelen birisi, “ey Allah’ın elçisi! Ben yolculuğa çıkıyorum, beni azıklandır(bana hayır duada bulun) dedi. Allah Rasulü, “*Allah seni takva ile azıklandırsın*” buyurdu. Adam, daha fazlasını isteyince, Hz.Peygamber, “*Allah seni bağışlasın*” dedi. Adam, “anam-babam sana feda olsun, biraz daha artır” deyince Peygamber Efendimiz, “*nerede olursan ol, Allah sana hayrı kolaylaştırsın*” duasıyla karşılık verdi. (Tirmizi, “Daavât”, 45)

Müttakî insanlar Allah’ın dostlarıdır. Cenabı Hak bunları “evliyası” olarak nitelendirmiştir: “*İyi bilinki, Allah’ın dostlarına* (evliyasına) *korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir.*” (Yunus, 10/62) Bir sonraki ayet bu dostların kimler olduğunu bize şöyle açıklıyor: “*Onlar iman edip takvâ sahibi olanlardır.*” (Yunus, 10/63) Demek ki Allahın velisi olmak için, olağanüstü özellikler veya seçilmiş olmak gerekmiyor. Gökte uçmak, denizde yürümek, herkesin kalbini okumak gibi fantezilere de ihtiyaç yok. İman edip salih amelde bulunmak, yani müttakî olmak, Allah’ın dostu olmak için yeterlidir. Bu ilke Allah Rasulü için de geçerlidir. Onun için Hz. Aişe bir gün sevgili eşini ararken onu secde halinde, “*Ya Rabbi! Nefsime takvâ duygusunu ver, onu temizle, onu temizleyenlerin en hayırlısı sensin. Sen nefsimin velisi* (yetkilisi) *ve mevlası* (sahibi)*sın.*” şeklinde dua ederken bulmuştu. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/209)

Hadisimizin son cümlesi, insanlarla ilişkimizde güzel ahlakı esas almamızı, yani onlara güzel davranmamızı tavsiye etmektedir.Takvâ sahibi olmanın doğal sonucu budur. Kişinin kendi halinde iyi bir insan olması, münzevi bir halde Allah’a karşı görevlerini yerine getiriyor olması yeterli değildir. Allah’a olan itaat ve saygısını toplum içinde de göstermesi şarttır. Bu da, diğer insanlarla ilişkisinde ortaya çıkacaktır. Çünkü kişi, orada, cömertliğini, yardımseverliğini gösterecek, öfkesini yenmeyi, insanları affetmeyi orada öğrenecektir. Sabrı, sevgiyi, paylaşmayı, dayanışmayı orada hayata geçirecektir. Onun için takvâ’nın, yani iyi Müslüman olmanın gerçek ölçüsü dağ başında değil toplumsal hayatta ortaya çıkar.

Peygamber Efendimiz, kendisine sorulan “mü’minin Cennete girmesine en çok vesile olan şey nedir?” sorusuna, “*takvâ ve güzel ahlak*” cevabını vermiş, Cehenneme girmesine de en çok ağız ve tenasül organının yol açtığını bildirmiştir. (İbn Mace, “Zühd”, 29) Buradan anlaşılıyor ki, elimizi, dilimizi haramdan koruyup iffetimize de sahip çıkarsak takvâ ve güzel ahlaka ulaşmanın en kestirme yolunu bulmuş oluruz. Kur’an’da “daha hayırlı olduğu” bildirilen “takvâ elbisesine” (A’raf, 7/26) bürünebilmek için, sevgili Peygamberimizin şu duasını tekrarlayarak Cenabı Hakk’ın yardımına sığınmak ve bu yolda gerekli çabayı göstermek hepimizin görevi olmalıdır: “*Ey Allahım! Ben senden hidayet ve takvâ, iffet ve gınâ* (kimseye muhtaç olmayacak zenginlik) *istiyorum.*” (Tirmizi, “Daavât”, 73)

İYİLİK
GÜZEL AHLAKTIR

عَنِ النَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ:

أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْبِرِّ وَالإِثْمِ
فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالإِثْمُ
مَا حَاكَ فِى نَفْسِكَ وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ ».

En-Nevvâs b. Sem'ân'dan nakledildiğine göre bir adam Allah Rasulü (s.a.s.) ne iyilik ve kötülükten sordu. Allah Rasulü, *"iyilik güzel ahlaktır. Kötülük ise nefsini* (vicdânını) *tırmalayan ve insanların bilmesini istemediğin şeydir*" buyurdu. (Tirmizî, "Zühd", 52)

Dinimizde, iyi ve kötü olan şeyleri bilmenin yolları Kur'an, Sünnet ve akıldır. Akıl ayrıca, ilk iki kaynağı anlayıp değerlendirmenin bir aracıdır. Onun için, "aklı olmayanın dini olmayacağı" (Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 2/362) ifade edilmiş, bu nimetten mahrum olanlar sorumlu tutulmamıştır. Yüce Yaratıcının, elçileri vasıtasıyla bize iyi olarak bildirdikleri iyi, kötü olarak bildirdikleri de kötüdür. İnanan insan için bunu sorgulamak ve tartışmak doğru değildir. Peygamberlerin insanlara tavsiye ettikleri iyilikler ve sakındırdıkları kötülükler de Allah'ın rızası doğrultusunda olacağından bunlar da bir mü'min için tartışma konusu olamaz. Fıtratı bozulmamış, akl-ı selim sahibi insanların kendi düşünceleriyle ulaşacakları sonuç da, Yüce Allah'ın ve Kutlu Elçilerinin gösterdikleri yoldan çok farklı olmayacaktır.

O halde iyilik nedir? Cenabı Hak bu soruya şu cevabı vermektedir: "*İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitap ve peygamberlere iman edenlerin, mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa,* (ihtiyacından dolayı) *isteyene ve* (özgürleşmeleri için) *kölelere verenlerin, namazı kılan, zekatı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin, sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte doğru olanlar ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar* (muttakîler) *bunlardır.*" (Bakara, 2/177)

Kıblenin değiştirilmesini bahane edip Müslümanların kalbine şüphe sokmak isteyen Yahudiler hakkında indiği bildirilen bu ayet, iyiliğin, şeklî ve sembolik şeylerde değil, insanın niyet, tutum ve davranışlarında aranması gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü soyut bir kavram olan iyilik, ancak, akıllı varlık olan insan eylemleriyle somutlaşırsa bilinir ve bir anlam ifade eder. Onun için iman ve salih amel (iyi ve hayırlı iş), Kur'an'ın hep bir arada andığı ayrılmaz bir ikilidir. İşte sözünü ettiğimiz iyilik bu salih ameli de içine alan bir kapsama sahiptir. Kur'an'ın başka ayetlerinde, âdil olmak, emanete riayet etmek, namuslu olmak, hoş görülü ve bağışlayıcı olmak, insanlara iyi davranıp güzel söz söylemek gibi pek çok örneğine işaret edilen bu iyiliklere sahip muttakî insan, Allah nazarında en üstün insan olarak nitelendirilmiştir. (Hucurât, 49/13)

İyiliğin ne olduğu sorusu sevgili Peygamberimizin dilinde " *iyilik güzel ahlaktır*.." (Müslim,"Birr", 14) karşılığını bulmuştur. Başta verdiğimiz hadîs'e benzer bir sözlerinde ifade ettikleri bu tanımlama, Kur'an'la birlikte düşünülürse, başta iman esasları olmak üzere, bütün ahlâkî güzellikleri, hayırlı iş ve amelleri, iyi niyet ve olumlu tutumları içinde barındırmaktadır. Onun için Allah, sevgili elçisini tanıtırken, "*şüphesiz sen yüce bir ahlaka sahipsin*" (Kalem, 68/4) buyurmuştur. Çünkü onu en iyi tanımlayacak ifade budur. O, bu ahlakıyla "Muhammedü'l-emin" olmuş ve bu ahlakıyla "*alemlere rahmet olarak gönderilmiştir*". (Enbiyâ, 21/107) O, bu ahlakıyla insanları etrafında toplayabilmiş (Âl-i İmran, 3/159), kısa zamanda pek çok kimsenin kalbini İslam'a ısındırmıştır. O, bu ahlakı sayesinde asla kin gütmemiş, düşmanlarını bile affetmiştir. O, bu yüce ahlakıyla, bütün ömrü boyunca, kötülüklerden ve nefsanî zaaflardan uzak kalmıştır. Çünkü o, diğer peygamberlerin de kavimlerine talim ede geldikleri "*ahlakî güzellikleri tamamlamak için gönderilmiştir*". (Muvatta, Husnu'l-hulk, 8)

Başta mealini verdiğimiz hadisten anlıyoruz ki, Allah'a ve Rasulüne samimi bir iman ile inanmış bir mü'minin, bu iman ile aydınlanmış aklı ve kalbi de kendisi için bir kılavuzdur. Bu kılavuz, Kur'an ve Sünnette açıkca yer almamış konularda ona rehberlik yapacak, yolunu aydınlatacaktır. On beş asır öncesinin sade yaşantısıyla, insanı şaşkına çeviren günümüzün karmaşık hayatı karşılaştırıldığında, dini kaynaklarda yer almayan binlerce yeni olgu ve olay karşısında mü'min, basiret ve ferasetiyle iyi ve kötüyü ayırmakta zorluk çekmeyecektir. Modern hayatın kompleks yapısının doğurduğu ilişkiler yumağından, sevgili Peygamberimizin tavsiyesiyle, kalbine danışarak, kirlenmeden çıkabilecektir. Çünkü mü'minin kalbi Allah'ın nazargâhıdır. Kalblerde olanı bilen Yaratıcısına karşı takva bilinciyle donanmış olan mü'minin kalbi, kötü ve çirkine, yalan ve yanlışa geçit vermeyecek, bunu zorlayanları da, sürekli yanıp sönen sinyal ışıkları gibi uyaracaktır.

İşte ahlakı hukuktan daha kapsamlı ve temelli kılan bu manevi yaptırımdır. "Hukuk, asgari ahlaktır" diyenler, ahlakın, insanla ayakta duran ve onun iradesiyle yaşayan bu geniş alanına işaret etmişlerdir. Hukukta yaptırımı olmayan, yalan, gıybet, hased, cimrilik, vefasızlık, iki yüzlülük gibi pek çok kötü huy ve davranışın uhrevi yaptırımını çok iyi bilen mü'min, iyi insan olmanın yolunun nereden geçtiğini de çok iyi bilmektedir. O halde sevgili Peygamberimizin buyurduğu gibi gerçekten, "*iyilik, güzel ahlaktır*" ve "*imanı en olgun olan mü'min, ahlakı en güzel olandır*". (Ebu Davud, "Sünne", 14)

ERDEMLİ VE AKILLI İNSAN

عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ :

كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَاءَهُ رَجُلٌ مِنَ
الأَنْصَارِ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ : يَا
رَسُولَ اللّٰهِ أَىُّ الْمُؤْمِنِينَ أَفْضَلُ قَالَ : « أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا ». قَالَ
فَأَىُّ الْمُؤْمِنِينَ أَكْيَسُ قَالَ : « أَكْثَرُهُمْ لِلْمَوْتِ ذِكْرًا وَأَحْسَنُهُمْ
لِمَا بَعْدَهُ اسْتِعْدَادًا أُولَئِكَ الأَكْيَاسُ» .

Abdullah b. Ömer (r.a.) den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: “Allah’ın Elçisi ile beraberdim. Ensar’dan bir adam geldi. Nebi (s.a.s.) ye selam verdikten sonra şöyle dedi. “Ey Allah’ın Rasulü! Mü’minlerin hangisi daha faziletlidir?” Hz. Peygamber, “*ahlaken en güzel olandır*” dedi. “Peki, mü’minlerin hangisi daha akıllıdır?” deyince, Allah Rasulü, “*ölümü çok hatırlayan ve ondan sonrası için en güzel hazırlığı yapandır, işte akıllılar bunlardır*” buyurdu. (İbn Mace, “Zühd”, 31)

Sevgili Peygamberimiz, mü'minlerin en hayırlılarının güzel ahlak sahibi olanlar olduğunu birçok hadislerinde beyan etmişlerdir. (Bkz. Buharî, "Edeb", 38; Ebû Dâvud, "Sünne", 16; Tirmizî, "Radâ", 11) İslam Dininin nihâî amacının iyi ahlaklı insanlardan oluşan bir dünya kurmak olduğunda şüphe yoktur. Yüce Allah, bu amacın gerçekleşmesi için bütün iyi ve güzel şeyleri emir ve tavsiye edip, kötü ve çirkin şeylerden uzak durulmasını istemiş, kötülüklerin sembolü olan şeytanın bizim için apaçık bir düşman olduğunu bildirmiştir. (Bakara, 2/208) Cenabı Hakk'a inancımızın ve O'na kulluğumuzun meyvesi de güzel ahlaktır. Onun rızası ancak bu hedefe ulaşmakla elde edilir. Bu yüzden, bize güzel bir örnek olarak takdim ettiği sevgili elçisini, (Ahzâb, 33/21) "*şüphesiz sen üstün bir ahlak sahibisin*" (Kalem, 68/4) diyerek övmüştür. Arkadaşlarının, "Allah Rasulü, insanların ahlaken en güzeliydi" (Buhârî, "Edeb", 112) ifadeleri de Cenabı Hakk'ın bu tavsifine şahitlik etmektedir.

İslam Dininin telkin ettiği ahlak ilkeleriyle, insanın fıtratında var olan ahlâkî duyarlılık aslında birbirinden çok farklı değildir. İnsanı yaratan Allah ona iyi ve kötüyü ayırt edebilecek bir akıl ve hissedebilecek bir vicdan vermiştir. Dış etkenlerle bozulmamış bir fıtrat, örneğin, başkalarına zarar vermenin, bencilce davranmanın, yalan söylemenin, hakkı olmayan şeye el uzatmanın kötü; ihtiyacı olana yardım etmenin, bütün varlıklara şefkat ve merhametle yaklaşmanın iyi olduğunu bilir. Ancak, yine fıtratında var olan olumsuz davranma yeteneği harekete geçtiğinde, iyi olduğunu bildiği şeylerin tam tersini yapma iradesi de onun elindedir. İşte Peygamberler, insanların, fıtratlarındaki olumlu öze dönmelerini sağlamak ve imtihan dünyasında çeldirici görevini üstlenen şeytanın tuzaklarına karşı onları uyarmak için gönderilmişlerdir. Onun için Cenabı Hak, sevgili elçisine, "*hatırlat/öğüt ver. Çünkü sen ancak hatırlatıcı ve öğüt vericisin, onlar üzerine baskı kurucu değilsin*" (Gâşiye, 88/21-22) buyurmuştur. Kur'an da akıl sahipleri için bir hatırlatma ve öğüttür. (Müddessir, 74/54-55) Çeşitli sebeplerle fıtratına yabancılaşan ve yaratılış amacından uzaklaşan insan bu hatırlatmaya kulak verir ve öğüt alırsa, Allah Rasulü'nün ifadesiyle en faziletli insan olmaya hak kazanır.

Hadis-i şerif'in ikinci kısmı, ilk kısmıyla çok yakından ilgilidir. Güzel ahlak sahibi olarak erdemli olmaya hak kazanan mü'min zaten aklını çok iyi kullanmış ve ölümden sonrası için hazırlığını büyük ölçüde tamamlamıştır. Ancak ömrünün belirli bir kısmında erdemli bir hayat yaşama fırsatını kullanamayan insan, ölümü ve sonrasını hatırlayıp bir nefs muhasebesi yaptıktan sonra, geçmişi için pişmanlık duyup hayatında yeni bir sayfa açmışsa, gerçekten akıllı davranmış olur. Hatadan dönmenin de bir erdem olduğu gerçeğinden hareketle erdemli bir hayata adım atmış olur. İşte Allah Rasulü, bu akıllı davranışı sık sık yapanları, yani, hayatın çeşitli gâileleri arasında yaratılış amacını unuttuğunu fark ettiği her anda, en büyük vâiz olan ölümü hatırlayıp kendine gelerek büyük hesap günü için tedârikini tamamlamaya çalışanları en akıllı mü'minler olarak nitelendirmiştir. Onun için başka bir hadisinde, "tüm lezzetleri koparıp atanı, yani ölümü çok hatırlayın" buyurmuştur. (Tirmizi, "Zühd", 4) Ölümden daha etkili bir vâiz göremeyen Hz. Ömer de, "vâiz olarak ölüm sana yeterlidir ey Ömer!" (kefâ bi'l-mevti aleyke vâızan ya Umar!) diyerek, yukarıdaki nebevî uyarı doğrultusunda, kendi nefsine ölüm gerçeğini hatırlatma gereği duymuştur.

Akıllı ve tedbirli insan, bu hayat yolculuğunda, hazırlığını, gideceği yerin durumu ve önemine uygun olarak yapan insandır. Cenabı Hak, ahiret yurdunun, yani ebedî hayatın, dünya hayatından daha hayırlı olduğunu birçok defa hatırlatmıştır. (Nisâ, 4/77; En'am, 6/32; A'raf, 7/169; Yusuf, 12/109; Nahl, 16/30; Duhâ, 93/4) Buna rağmen, geçici bir hayat için yaptığımız hazırlık, gösterdiğimiz çaba ve gayretle, ebedî âlem için yaptığımız hazırlığın bir mukayesesinde hangisine daha çok önem verdiğimizi anlamamız zor olmayacak, çoğu zaman daha önemli ve hayırlı olanı ihmal ettiğimiz acı bir şekilde ortaya çıkacaktır. Halbuki bu fânî hayatta her iki âlemin hazırlığını dengeli bir şekilde yapma irade ve imkanı bizlere bahşedilmiştir. Yapmamız gereken, dünya yolculuğunda bizi menzile götürecek yeterli azığı temin etmek, ebedi hayat içinse azıkların en hayırlısı olan takvâ azığını (Bakara, 2/197) yanımıza almaktır. Takvâ azığı da ancak iman, salih amel ve güzel ahlak malzemesiyle yoğrularak hazırlanabilir. Sevgili Peygamberimiz, açıklamaya çalıştığımız hadisiyle, akıllı mü'minin sadece kısa yolculuğu için hazırlık yapmakla yetinen değil, bu yolculuğunda, kalacağı ebedî yurdu için de gerekli hazırlığı yapan kimse olduğunu bildirmiş ve aklını iyi kullanan güzel ahlak sahibi bu insanları mü'minlerin en faziletlisi saymıştır. Bir bakıma, Allah Rasulü'nün bu hadisi, insanlara tebliğ ettiği şu ilâhî uyarının bir açıklaması mahiyetindedir: "*Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve herkes yarın için önceden ne göndermiş olduğuna baksın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdârdır.*" (Haşr, 59/18)

NESEBİN DOLDURAMADIĞI BOŞLUK

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :

« مَنْ نَفَّسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ الدُّنْيَا نَفَّسَ اللّٰهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ يَسَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِ فِى الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللّٰهُ فِى الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَاللّٰهُ فِى عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِى عَوْنِ أَخِيهِ وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللّٰهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ وَمَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِى بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللهِ وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلاَّ نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَحَفَّتْهُمُ الْمَلاَئِكَةُ وَذَكَرَهُمُ اللّٰهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ وَمَنْ بَطَّأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ » .

Ebu Hureyre (r.a.)den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Kim bir mü'minin dünya sıkıntılarından birini giderirse Allah da onun Kıyamet sıkıntılarından birini giderir. Kim bir fakiri rahatlatırsa Allah da onu dünya ve ahirette rahatlatır. Kim bir Müslümanın ayıbını örterse Allah da dünya ve ahirette onun ayıbını örter. Kişi kardeşine yardım ettiği sürece Allah da ona yardım eder. Kim ilim elde etmek için bir yola girerse Allah ona Cennetin yolunu kolaylaştırır. Allah'ın evlerinden birinde toplanıp ta Allah'ın kitabını okuyan ve aralarında müzakere eden kimselerin üzerine huzur iner, onları rahmet kaplar, melekler onları kuşatır ve Allah kendi yanındakilerin* (meleklerin) *içinde onları anar. Ameli kendisini geri bırakan kimseyi nesebi ilerletmez."* (Müslim, "Zikr", 38)

Hayatın sadece bu dünyadan ibaret olmadığına inanan mü'min için paha biçilmez ödülleri içeren bu hadis, "*iyilik yapan hiç kimsenin amelini zayi etmeyeceğini*" (Tevbe, 9/120) beyan eden Cenabı Hakk'ın va'dinin bir açılımı mahiyetindedir. Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi sevgili Peygamberimizin birçok hadislerinde de iman edip salih amel işleyenlerin mükafatlarının Cennet ve oradaki sonsuz nimetler olduğu açıklanmıştır. Onun için Yüce Allah, "*mü'minlerin Allah yolunda feda ettikleri canlarını ve mallarını Cennet karşılığında satın aldığını ve yaptıkları bu alışverişten dolayı sevinmeleri gerektiğini*" (Tevbe, 9/111) bildirmiştir.

Açıklamaya çalıştığımız hadiste yer alan iyiliklerin bir kısmının sadece uhrevi mükafatı zikredilirken, bazılarının hem dünyevi hem de uhrevi mükafatından bahsedilmesi, yaptığımız bazı iyiliklerin bu dünyada karşılıksız kalacağı anlamına gelmemelidir. Çünkü yapılan iyiliklerin bu dünyadaki karşılığı en azından manevi huzur, ruhsal dinginlik ve psikolojik tatmindir. Muhtaç insanlara yardım etmenin, zorda kalan kimseleri sıkıntıdan kurtarmanın, insanlık için yararlı bir iş yapmanın kişiye verdiği manevi huzur hiçbir maddi bedelle elde edilemez ve ölçülemez. Ayrıca, kardeşine yardım ettiği sürece Allah'ın yardımına nail olacak mü'minin bu yardımdan her iki alemde de nasibdar olacağı açıktır.

Mü'minin ayıbını örtmek, onun kişisel kusurlarını ve günahlarını ifşa edip başkalarına yaymamayı ifade eder. Bir mü'minin insan olarak maruz kaldığı, fakat başkalarına zararı dokunmayan ayıp ve kusurlarına muttali olduğumuzda onu kimseye duyurmamak, gerekirse uygun bir ortamda, "iyiliği tavsiye, kötülükten sakındırma" prensibi doğrultusunda samimi uyarılarda bulunmak dini görevimizdir. Ancak bir kimsenin yaptığı hata ve işlediği suç kamuyu ilgilendiriyor, yani zararı başkalarına dokunuyorsa, yine "iyiliği tavsiye…" ilkesi gereğince önce engel olmak, gücümüz yetmiyorsa derhal yetkililere haber vererek yanlışın önüne geçmek ve suçlunun yakalanmasını sağlamak da dini görevimizdir. Örneğin, insanların mal ve can emniyetini tehlikeye sokan bir trafik kuralı ihlalinden hırsızlığa; kamu malına zarar vermekten cinayete kadar, bireye ve topluma zarar veren her olayın muhbiri ve şahidi olmak hem imanımızın hem de toplumsal sorumluluğumuzun bir gereğidir. Çünkü Cenabı Hak "*ana-babalarımız ve en yakınlarımız aleyhine bile olsa Allah için şahitlik yaparak adaleti ayakta tutan kimseler olmamızı*" (Nisâ, 4/135) emretmektedir.

Hadîs'e göre ilme talip olup bu yolda ilerleyenlerin varacağı son durak cennettir. Başta Allah'ın kitabı olmak üzere, okuyan, anlayan ve birbirleriyle ilmi müzakerelerde bulunup hak ve hakikatin ortaya çıkması için çaba gösteren ilim yolcularına Cennetin yolunu kolaylaştırmak ancak, cehalete savaş açan bir dinin ödülü olabilir. İman konusunda bile ilmi ve bilgiyi dışlamayan, bilakis, bilerek, araştırarak inanmanın önemini ve değerini vurgulayan bu dinin Peygamberi de dualarında Cenabı Hakkın kendisine faydalı ilim nasib etmesini dilemiş, (İbn Mace, "İkâme",32) kimseye faydası olmayan ilimden Allah'a sığınmıştır. (Müslim, "Zikr",73)

Hadîsimizin son cümlesi, İslam Dininin temel bir ilkesine işaret etmekte ve soy sopla övünülen ve insanlara nesebleriyle değer biçilen bir topluma şu mesajı vermektedir: Burada sayılan iyilik ve güzellikleri yerine getirmekte ihmalkar davranır ve geride kalırsanız, soyunuz ve asaletiniz ne olursa olsun ilerleyemezsiniz. Cennete giden yolu kolaylaştıran ve bu yolda yürüyüşünüzü hızlandıran, nesebiniz değil, ancak salih amellerinizdir.

Irk ve cinsiyet gibi doğal, fakirlik-zenginlik, makam ve statü gibi yapay ayrımları fazilet ve üstünlük değerlendirmesinde dikkate almayan Cenabı Hak, insanlar arası mukayesede tek geçerli ölçünün takva, yani kendisine samimiyetle iman ve buyruklarına saygı ve itaat olduğunu açıklamıştır. (Hucurât, 49/13) Böylece cahiliye döneminin insanlık onuruna yakışmayan değer ölçüleri yerine, iman ve güzel ahlakı merkeze alan, herkes için geçerli bir ölçü getirmiştir. Sevgili Peygamberimiz de buna uygun olarak, "*arabın arap olmayana, arap olmayanın arab'a takva dışında bir üstünlüğü olamayacağını ifade etmiştir.*" (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/411)

Bu açık kurallara rağmen, bir cahiliye adeti olan soyla övünmek ve bundan medet ummak, belli ölçüde İslam tarihi boyunca da devam etmiş ve izlerini günümüze kadar sürdürmüştür. Örneğin, halkımızın Hz. Peygamber'e karşı derin sevgi ve saygısını iyi bilen bazı insanlar, onun soyundan gelmeyi manevi bir nüfuz aracı olarak kullanabilmişlerdir. İnsan ve mü'min olarak belki de hiç saygıya layık olmayan birçok kimse Peygamber sevgisini istismar ederek seyyid-şerif ünvanıyla, hak etmedikleri maddi ve manevi çıkarlara ulaşmışlardır. Hatta bu çıkardan pay alabilmek için soylarının Hz. Peygambere ulaştığını gösteren sahte soy şecereleriyle insanları kandıranlar da görülmüştür. Halbuki, çok iyi bilindiği gibi, Peygamber soyundan gelmek ve onun mücerret yakını olmak dinde bir fazilet ölçüsü değildir. Biz, Hz. Peygamber'in mü'min yakınlarını ve onun seçkin ashabını din açısından sevgi ve saygıya layık oldukları için seviyor ve sayıyoruz. İman ve amelleri yönünden Hz. Peygamberin onlara atfettiği değer ve fazileti dikkate alıyoruz. Onların, İslam'ın korunması ve yayılması konusunda gösterdikleri fedakarlığı, iman ve güzel ahlaklarıyla sonraki nesillere bıraktıkları örnekliği takdir ve saygıyla anıyor ve bunu kendimize rehber ediniyoruz. Aynı zamanda, insan olarak düştükleri hatalardan, siyasal ve toplumsal gelişmelere bağlı olarak kendi aralarında yaptıkları mücadelelerden ve bir mü'min için arzu edilmeyen olaylardan ibret alıyor ve ders çıkartıyoruz.

Kişiyi insan, mü'mini müttaki kılan değerlerin dışında, kendimizde vehmettiğimiz veya başkalarının bize izafe ettiği yapay ve temelsiz değer ölçülerinin aldatıcı olduğunu bilmeli ve Hz. Peygamber'in şu vecizesini hatırımızdan çıkarmamalıyız: "*Kişinin üstünlüğü dini, iyiliği aklı, kıymet ve övüncü de ahlakıdır.*" (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/365)

KOLAYLIK DİNİ

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ :

دَخَلَ أَعْرَابِىٌّ الْمَسْجِدَ وَالنَّبِىُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ
فَصَلَّى فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ: اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي وَمُحَمَّدًا وَلَا تَرْحَمْ مَعَنَا
أَحَدًا . فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ النَّبِىُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « لَقَدْ
تَحَجَّرْتَ وَاسِعًا » . فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ بَالَ فِى الْمَسْجِدِ فَأَسْرَعَ إِلَيْهِ
النَّاسُ فَقَالَ النَّبِىُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَهْرِيقُوا عَلَيْهِ سَجْلاً
مِنْ مَاءٍ أَوْ دَلْوًا مِنْ مَاءٍ ». ثُمَّ قَالَ « إِنَّمَا بُعِثْتُمْ مُيَسِّرِينَ وَلَمْ
تُبْعَثُوا مُعَسِّرِينَ ».

Ebu Hureyre (r.a.)den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.s.) mescidde otururken bir bedevi içeri girdi. İki rekat namaz kıldı. Namazı bitirdikten sonra, "ey Allahım! Bana ve Muhammed'e merhamet eyle, bizden başka kimseye merhamet etme" dedi. Allah Rasulü ona döndü ve "*geniş olanı daralttın*" buyurdu. Fazla geçmeden bedevi mescidde küçük abdest bozdu. İnsanlar öfkelenerek ona doğru koştular. Hz. Peygamber, "*üzerine bir kova su dökün*" dedi ve şöyle devam etti: "*Siz kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz, zorlaştırıcı olarak değil*." (Tirmizi, "Taharet", 112)

Bu rivayetin, Abdurrezzak'(ö.211)ın Musannaf'ında (1/423) yer alan başka bir tarîkına göre, bedevi, mescidde küçük su dökme işine namazdan önce teşebbüs etmiş, ashabın üzerine yürüyüp azarlaması üzerine de Hz. Peygamber yukarıdaki uyarıda bulunmuştur. Daha sonra Allah Rasulü'nün arkasında namaza duran bedevi, ona ve kendisine tahsis ettiği duasını namaz içinde yapmış, böylece, cemaatın hışmından kendisini koruyan Hz. Peygamber'e bir nevi teşekkür etmiştir.

Bir yönüyle Hz. Peygamber ve ashabının yaşadığı doğal ortamı ve sosyal yapıyı bize yansıtan bu hadisle verilmek istenen asıl mesaj İslam'ın kolaylık ve müsamaha anlayışıdır. İslam'ı yeni öğrenen bir bedevi (köylü arap) nin, tabanı henüz toprak ve çakıl olan mescidin bir köşesine bevletmesi de, onun bu hareketine öfkelenip üzerine yürüyen diğer ashabın davranışı da kendi doğallığı içerisinde normal görünmektedir. Ancak, bu vesileyle Allah Rasulü'nün arkadaşlarına vermek istediği önemli bir mesaj vardır. O da, asıl olanın, işleri zorlaştırmak değil kolaylaştırmak, kördüğüm haline getirmek değil çözmek, insanları soğutup uzaklaştırmak değil sevdirip yaklaştırmak, olayların üzerine soğukkanlı bir şekilde gitmek ve insanlara bilmediklerini öğretmek olduğudur. Nitekim hadisimizin başka bir varyantında geçen "öğretin, kolaylaştırın, zorlaştırmayın" (Abdurrezzak, Musannaf, 1/425) uyarısı da buna işaret etmektedir.

Sevgili Peygamberimizin bu yaklaşımı, insanlara tebliğ ettiği ilahi öğretinin bir açılımı mahiyetindedir. Bilindiği gibi Cenabı Hak, oruç ibadetinden bahsettiği ayetlerde, hasta ve yolcu olanların oruçlarını erteleyebileceklerini bildirdikten sonra, " *Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez*" (Bakara, 2/185) buyurmuştur. Hac suresinin 78. ayetinde de, "…*O sizi seçti ve dinde üzerinize hiçbir güçlük yüklemedi…*" buyurmaktadır. Fetih suresinin savaştan bahseden ayetlerinde ise "*a'mâya, topala ve hastaya güçlük olmadığı*" (Fetih, 48/17) vurgulanarak bunların savaşa katılmak zorunda olmadıkları belirtilmiştir. "*Bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle sorumlu kılan", "unutur veya hata edersek bizi sorumlu tutma, bize güç yetiremeyeceğimiz yük yükleme*" (Bakara, 2/286) duasını öğreten bir Yaratıcının hiçbir buyruğunda zorluğa ve zorlamaya yer olmayacağı aşikardır.

İnsanlara dünya ve ahiret mutluluğu vadeden, inanıp inanmama tercihini onlara bırakan (Kehf, 18/29) ve "*dinde zorlama olmayacağı*"nı (Bakara, 2/256) bildiren bir dinin, müntesiplerini zora ve sıkıntıya sokacağı düşünülemez. Bununla, insanî ve İslamî erdemlerin hayata geçirilişinde karşılaşılan nefsani zorlukların kastedildiği sanılmamalıdır. Şüphesiz, kendimizi düşündüğümüz gibi başkalarını da düşünebilmek, nefsimize hoş gelse bile her türlü gayri meşru işten uzak kalabilmek, bir yandan başkalarının haklarına riayet ederken, diğer yandan helalinden kazanmanın titizliği içinde olmak bize, nefsimize ağır gelen bazı zorluklar yüklese de bunlar bir Müslümanın yüksünmeden hatta zevkle üstleneceği zorluklardır.

Açıklamasını yaptığımız hadis bağlamında söz konusu olan şey, zorlaştırmadır. Yaptığı işin yanlışlığını bilmeyen bir bedeviyi dövüp kapı dışarı atmak, muhtemelen onun hatasını görmesini zorlaştıracak, belki de İslam'a olan ilgi ve sevgisini azaltacaktır. Onun için sevgili Peygamberimiz, "kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız" talimatı öncesinde "öğretiniz" uyarısını eklemiş, bedeviye de, oranın namaz için yapılmış bir mekan olduğunu ve bevledilemeyeceğini söylemiştir. (Abdurrezzak, Musannaf, 1/424)

Bu bağlamda üzerinde durulması gereken diğer bir husus ta bizatihi dinin zorlaştırılmasıdır. Dinin koyucusu ve uygulayıcısı, dînî hayatta herhangi bir zorluk öngörmemişken, bazı insanlar daha dindarâne bir hayat adına çeşitli ibadetler ihdas etmişler ve adeta dini sadece birtakım ritüellerden ibaret bir olguya indirgemişlerdir. Bu yüzden, farklı gün ve gecelerde, her rekatında belirli sayılara bağlanmış tesbihat ve kıraatların yer aldığı yüzlerce rekatlık namazlar, uydurma hadis mecmualarında yer almaktadır. Tam olarak yerine getirildiği düşünülecek olsa, uykusuz geçirilecek günlerin ve haftaların bile yetmeyeceği bu uydurma ibadetler, sanki insanları dinden soğutmanın ve uzaklaştırmanın bir başka yolu gibi görünmektedir. Namazı sevdirmek adına, menkıbe kitaplarından, bazı İslam büyüklerine atfen nakledilen asılsız örnekler de, teşvik edici değil, tam tersine caydırıcı bir etki doğurmaktadır. Örneğin Ebu Hanife'nin, 45 sene boyunca bir abdestle beş vakit namaz kıldığı, Kâbe içinde kıldığı iki rekatlık namazda Kur'an'ı hatmettiği rivayetleri böyledir. (Mekki, Menakıbu Ebî Hanife, 214, 215) Ebu Hanife'nin, ilk rekatında Kur'an'ın yarısını, ikinci rekatında ise diğer yarısını okuyarak hatmetmesini bile yeterli görmeyen bir hoca efendinin vaazından bizzat işittiğime göre, Ebu Hanife, bu iki rekatın ilk rekatını sağ ayağı üzerinde, ikinci rekatını da sol ayağı üzerinde kılarak, adeta tavuk gibi, tek ayak üzerinde namaz kılma rekoru kırmıştır. Kendisine sorulsa, böyle bir namazın caiz olmayacağını söyleyecek bir alime yakıştırılan bu komedi gerçekten düşündürücüdür. Halbuki Hz. Peygamber'in şu hadisi, işi bu kadar abartarak dini yaşanmaz hale getirenlere bir uyarı niteliğindedir: " Bu din kolaylık dinidir. Onu zorlaştırmak isteyene mutlaka galebe çalar. Orta yolu tutun. (İstenilen hedefe) yaklaşmaya çalışın. Müjdeleyin (sevindirin). Sabah, akşam ve gece ibadetlerini (beş vakit namazı) yerine getirmek için/getirerek Allah'ın yardımını isteyin." (Buhari, "İman", 29)

Allah Rasulü, günah olmadığı sürece muhayyer bırakıldığı iki şey arasından en kolay olanını seçerdi. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/114) Ashabından birini bir işe görevlendirirken ona, "müjdeleyin, nefret ettirmeyin, kolaylaştırın zorlaştırmayın" (Müslim, "el-Cihad ve's-Siyer", 3) talimatını verirdi. Onun yaptığı ibadetleri yeterli görmeyip daha fazlasını yapmaya çalışanları, "*ben, içinizde Allahtan en çok korkan ve ona en çok saygı duyanım*" (Buhari, "Nikah",1) diyerek kendi yolundan ayrılmamaları konusunda uyarırdı. Bir mağarada gördüğü dünyadan el etek çekmiş bir keşişe özenip onun gibi yaşamak için izin isteyen bir sahabiye, İslamda ruhbanlığın olmadığına telmihen "*ben Yahudilik ve Hristiyanlıkla değil müsamahakar hanif*(tevhid) *diniyle gönderildim*", (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/266) karşılığını vermişti.

Velhasıl, alemlere rahmet olarak gönderilen Allah elçisi, bu engin rahmetinin bir gereği olarak "*hoş görülü ol ki sana da hoşgörülü olunsun*" (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/248) buyurarak, işleri zorlaştırmanın ve keyfi olarak insanları zora sokmanın Yaratıcının muradına

aykırı olduğunu bizlere öğretmiş ve her alanda olduğu gibi dînî hayatta da aşırılıklardan uzak dengeli bir hayat sürmemizi arzu etmiştir.

EN GÜZEL VEKİL

عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ حَدَّثَهُمْ:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى بَيْنَ رَجُلَيْنِ. فَقَالَ الْمَقْضِيُّ
عَلَيْهِ لَمَّا أَدْبَرَ: « حَسْبِيَ اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ». فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى
اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « إِنَّ اللّٰهَ يَلُومُ عَلَى الْعَجْزِ وَلَكِنْ عَلَيْكَ بِالْكَيْسِ
فَإِذَا غَلَبَكَ أَمْرٌ فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ».

Avf b. Malik (r.a.)ın bildirdiğine göre Allah Rasulü (s.a.s.) iki kişi arasında (bir konuda) hüküm vermişti. Aleyhine hüküm verilen kişi dönüp giderken, "Allah bana yeter, O ne güzel vekildir," dedi. Bunu duyan Hz. Peygamber, *"Allah acizlikten hoşlanmaz, akıllı olman gerekir, bir işin üstesinden gelemediğin zaman 'Allah bana yeter, O ne güzel vekildir' de*" buyurdu. (Ebû Davud, "Akdıye", 28)

Hadis-i şerif, üzerine düşeni yeterince yapmadığı anlaşılan bir kişinin, aleyhine verilen bir hüküm karşısında, kendi kusurunu gizleyecek ve hüküm vereni de töhmet altında bırakacak şekilde Cenabı Hakk'ı vekil tutma girişimine karşı sevgili Peygamberimiz'in yaptığı bir uyarıdır. Hadîs'in, "Allah acizlikten hoşlanmaz" olarak çevirdiğimiz cümlesi aslında, "Allah aczi/âcizi levm eder (kınar)" şeklindedir. Yani, tevekkülü meskenet ve tembellik olarak anlayanlara karşı Cenabı Hakk'ın tutumu daha serttir.

Her türlü tedbiri aldıktan sonra Allah'a güvenip, sonucu O'na bırakmak şeklinde tanımlanabilecek tevekkül, insan olarak yapabileceklerimizi ortaya koyduktan sonra gücümüzü aşan noktada Cenabı Hakk'ın yardımını talep etmektir. Onun için Allah Rasulü, gerektiği yerde akıllarını kullanmayanların değil, her şeyi yaptıkları halde üstesinden gelinemeyecek durumlarla karşılaşanların Allah'a tevekkül etmeleri gerektiğine işaret etmiştir. Bu yüzden Hz. Ömer, "biz Allah'a mütevekkil insanlarız" diyerek başkalarının eline bakan bazı yemenlileri "hayır, siz mütevekkil değil, müteekkil (hazır yiyici) kimselersiniz" diyerek azarlamış ve "mütevekkil ancak tohumunu toprağa atıp Allah'a tevekkül edendir" demiştir. (İbn Receb, Câmiu'l-Ulûm ve'l-Hıkem, 441)

Bir hadislerinde, "*siz Allah'a hakkıyla tevekkül etmiş olsaydınız O, sabah yuvalarından aç çıkıp akşam tok olarak dönen kuşları rızıklandırdığı gibi sizi de rızıklandırırdı*" (İbn Mace, "Zühd", 14) buyuran Peygamber Efendimiz, tevekkülün ne olduğunu veciz bir şekilde ifade etmiştir. Yuvalarında kalarak hazır yiyecek beklemeyen ve her gün karınlarını doyurmak için kilometrelerce yol kat ederek akşam tok olarak yuvalarına dönen kuşlar, doğal olarak, Allah'a hakkıyla tevekkül etmelerinin karşılığını almaktadırlar. İnsanlar da aynen kuşlar gibi, gerekli çabayı gösterip tedbirlerini aldıkları takdirde elleri boş dönmeyeceklerdir. Bu çabayı göstermeyenlerin, uğradıkları sıkıntılar için bahane ve mazeret üreterek sorumluluklarını Allah'a havale etmelerinin hiçbir haklı gerekçesi yoktur. Onun için Allah Rasulü, devesini bağlayarak mı yoksa bağlamadan mı Allah'a tevekkül etmesi gerektiğini soran bir sahabiye, "*bağla ve öyle tevekkül et*" buyurmuşlardır. (Tirmizi, "Sıfatu'l-Kıyame", 60)

Şirazlı Şeyh Sadi, Bostan isimli kitabında tevekkülle ilgili güzel bir hikaye anlatır: "Adamın biri eli ayağı olmayan kötürüm bir tilki görünce, karnını nasıl doyurduğunu merak etmiş. O esnada çakal avlamış bir aslan oradan geçiyormuş. Aslan avını yedikten sonra artığını da tilki yiyerek karnını doyurmuş. Adam başka bir gün, bir vesileyle tilkinin yine karnını doyurduğunu görünce, "mademki tilkinin rızkı ayağına kadar geldi, zahmete girip karınca gibi çalışmama ne lüzum var. Gidip bir köşede oturup rızkımı beklerim. Allah kısmet etmezse aslan gibi bir hayvan bile nasibini bulamaz" demiş. Beklemeye başlamış ama semtine kimse uğramamış. Yiyecek içecek de gelmediği için bir deri bir kemik kalmış. Bu sırada, kaldığı mescidin mihrabından şöyle bir ses gelmiş: "Ey fena düşünen adam! Kendini sakat, kötürüm tilki yerine koyma. Kalk git aslan gibi yırtıcı ol. Öyle çalış ki aslan gibi senden de artık kalsın. Aciz tilki gibi artık yeme. Aslan gibi ensesi kalınken çaresiz kalmış tilkiye dönen adamdan köpek daha iyidir. Çalış rızkını kazan. Hem kendin ye hem de başkalarına yedir. Başkalarının artığına göz koyma. Kolunun kuvvetiyle, yani, gayret göstererek nasibini elde et ve başkalarını da rahat ettir. Alçaklar gibi onun bunun eline bakma." (Bostan, 265-266)

Kendi görevlerini yapmayarak sorumluluklarını Allah'a havale eden ve buna da tevekkül adını veren kimseleri Mehmet Akif de bir şiirinde şu şekilde eleştirmiştir:

"Çalış!" dedikçe şeriat çalışmadın durdun,
Onun hesabına birçok hurafe uydurdun!
Sonunda bir de "tevekkül" sokuşturup araya,
Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya!
Bırak çalışmayı, emret oturduğun yerden,
Yorulma! Öyle ya, Mevla ecîr-i hâsın iken!
Yazıp sabahleyin evden çıkarken işlerini,
Birer birer oku tekmil edince defterini;
Bütün o işleri Rabbim görür, vazifesidir,
Yükün hafifledi… Sen şimdi doğru kahveye gir!
Çoluk çocuk sürünürmüş sonunda aç kalarak
Hüdâ vekil-i umûrun değil mi? Keyfine bak!
Onun hazine-i in'âmı kendi veznendir!
Havale et ne kadar masrafın olursa… Verir!
Silahı kullanan Allah, hududu bekleyen O;
Levazımın bitivermiş, değil mi? Ekleyen O!
Çekip kumandası altında ordu ordu melek;
Senin hesabına küffârı hâk-sâr edecek!
Başın sıkıldı mı, kafi senin o nazlı sesin:
"Yetiş" de, kendisi gelsin ya Hızr'ı göndersin!
Evinde hastalanan varsa, borcudur: Bakacak;

Şifa hazinesi derhal oluk oluk akacak.
Demek ki her şeyin Allah… Yanaşman, ırgadın O;
Çoluk çocuk O'na ait: Lalan, bacın, dadın O;
Vekil-i harcın O; kahyan, müdîr-i veznen O;
Alış seninse de, mes'ul olan verişten O;
Denizde cenk olacakmış… Gemin O, kaptanın O;
Ya ordu lazım imiş… Askerin, kumandanın O;
Köyün yasakçısı; şehrin de baş muhassılı O;
Tabib-i aile, eczacı… Hepsi hasılı O.
Ya sen nesin? Mütevekkil! Yutulmaz artık bu!
Biraz da saygı gerektir… Ne saygısızlık bu!
Hüdâ'yı kendine kul yaptı, kendi oldu Hüdâ
Utanmadan da tevekkül diyor bu cürete… Ha!
(Safahât,229-230)

Kur'an'da iman ve salih amel sahiplerinin özelliklerinden sayılan Allah'a tevekkül, (Ankebût, 29/59) aciz ve fani insan-oğlunun eninde sonunda başvuracağı bir kapıdır. Onun için Cenabı Hak darda kalan mü'minlere olduğu gibi elçilerine de kendisine dayanıp güvenmelerini tavsiye etmiş (Âl-i İmran, 3/122; Tevbe, 9/129; Furkân, 25/58; Ahzâb, 33/3; Talak, 65/3), vekil olarak kendisinin yeteceğini (Nisâ, 4/132) bildirmiştir. "Hasbunallah ve nı'me'l-vekil" (Âl-i-Imran, 3/173) "nı'me'l-mevlâ ve nı'me'n-nasîr" (Enfal, 8/40) (Allah bize yeter ve O ne güzel vekildir, ne güzel Mevlâ ve ne güzel yardımcıdır) duasını bize öğreten de O'dur.

BARIŞIN ANAHTARI: SELAMLAŞMA

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

« لاَ تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلاَ تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا . أَوَلاَ أَدُلُّكُمْ عَلَى شَىْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ أَفْشُوا السَّلاَمَ بَيْنَكُمْ » .

Ebu Hureyre (r.a.)dan nakledildiğine göre Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Siz iman etmedikçe Cennet'e giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de* (tam) *iman etmiş olmazsınız. Size, yaptığınız zaman birbirinizi sevmenizi sağlayacak bir şey önereyim mi? Aranızda selamı yayınız."* (Müslim, "İman", 93)

Arapça'da barış, esenlik ve selamet gibi anlamlara gelen "selâm" kelimesi, Kur'an'ın nazil olduğu dönemde Arap toplumunun birbirleriyle selamlaşmada kullandıkları temel bir kavramdı. Kur'an-ı Kerim'in bir çok ayetinde değişik anlamlarının yanı sıra, insanların birbirine selamı (Nisâ, 4/94; En'am, 6/54;), meleklerin insanlara selamı (Ra'd, 13/24; Nahl, 16/32; Zâriyât, 25), cennetliklerin birbirlerine selamı (Yunus, 10/10; A'raf, 7/46) gibi kullanımları da yer alır. Allah'ın güzel isimlerinden biri "es-Selâm" (Haşr, 59/23), Cennet'in bir adı "Dâru's-selâm" (esenlik yurdu) dır. (En'am, 6/127; Yunus, 10/25) Bir rivayete göre Allah, Hz.Âdem'i yarattığı zaman, meleklere selam vermesini ve onların vereceği karşılığı dinlemesini emretmiş, akabinde de "işte bu senin ve soyundan geleceklerin selamıdır" demişti. Hz.Âdem'in "es-selamü aleyküm"üne karşılık melekler "aleyke's-selam ve rahmetullah" şeklinde karşılık vermişlerdi. (Buhari, "İsti'zan", 1)

Selamlaşmak insanlar arası iletişimin anahtarıdır. Bu yolla birbirlerine iyi dileklerini sunan insanlar, iletişimde ilk olumlu sinyali vermiş ve diyalog kapısını açmış olurlar. Selamlaşabilen kimseler zımnen, aralarında bir dargınlık, kavga ve anlaşmazlık bulunmadığını, yani barış içinde olduklarını ifade etmiş olurlar. Bunun önemini çok iyi bilen Peygamber Efendimizin, Medine'ye hicretinde insanlara yaptığı ilk tavsiyelerden birisi "*selamı yayınız*" talimatı olmuştur. (Tirmizi, "Sıfatü'l-Kıyame", 42) O bununla, farklı unsurlardan oluşan Medineliler arasında barış ve güven ortamının oluşmasını ve "selam" kelimesinin temel anlamı olan barışın toplum içinde kökleşmesini amaçlamıştır. Cenabı Hak da, "*size bir selam verildiğinde, ondan daha güzeliyle selamlayın veya aynısıyla karşılık verin*…" (Nisâ, 4/86) buyurarak, sevgi ve saygının sembolü olan bu iyi dilek teâtîsinin önemine işaret etmiştir.

Allah'ın rahmet, bereket ve esenliğinin karşımızdaki insan üzerine olmasını dilemek ve ondan da aynı dilekleri almak birbirimize pozitif enerji yüklemektir. Bu enerji ile başlayan iletişim, daha sonra iyi ilişkilere ve kalıcı dostluklara kolaylıkla dönüşebilir. Onun için sevgili Peygamberimiz, tanıdığa da tanıdık olmayana da selam vermeyi İslam'ın güzel bir hasleti olarak nitelemiş (Buhari, "İman", 6), selama karşılık vermeyi müslümanın görevleri arasında saymıştır. (İbn Mace, "Cenâiz", 1) Bu yüzden, başta ailesi olmak üzere, hem uygulayarak hem de teşvik ederek bu güzel hasletin toplum içinde yerleşmesini sağlamış, kadın-erkek, büyük-küçük ayrımı yapmadan herkese selam vermiştir. Onun, kızı Hz. Fatıma'ya, "merhaba kızım" diye hitap ettiğini, amcası Ebu Talib'in kızı Ümmü Hânî yanına geldiğinde onu 'merhaba Ümmü Hânî' diye selamladığını biliyoruz. (Buhari, "Edeb", 98) Enes b. Malik'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber, oyun oynayan çocukların yanından geçerken onlara selam vermiş (Ebu Davud, "Edeb", 147), Esma binti Yezid'in haberine göre de, kendisinin de içinde bulunduğu kadınlar topluluğuna uğradığında onları selamlamıştır. (İbn Mace, "Edeb", 14) Yaşayanların yanı sıra, kabir ziyaretlerinde, ölülere de selam vererek Allah'ın rahmet ve esenliğinin onlar üzerine olmasını dilemiştir. (Ebu Davud, "Cenaiz", 83)

Bireysel hayat tarzının egemen olduğu günümüzde, çok katlı apartmanlarda, aynı mekanda yüzlerce evi barındıran devasa sitelerde birbirimizi tanımadan, tanışmadan, selamlaşmadan, birbirimizin yüzüne bile bakmadan yıllarca yaşayıp gidiyoruz. Sanki dağ başında tek başına yaşayan bir insan gibi, komşularımız olduğu halde komşuluğun ne olduğunu bilmeden, kapı komşumuzun hastasından, ölüsünden haberdar olmadan üstelik bundan da rahatsızlık duymadan günlerimiz gelip geçiyor. Tanışıp bilişmediğimiz için birbirimizden korkar hale geldiğimiz ve bu yüzden yüksek duvarlarla ileri teknoloji ürünü güvenlik sistemleri ve özel korumalarla güvenliğimizin sağlandığı modern sitelerde, kendi ellerimizle ördüğümüz görünmez duvarların da yardımıyla bütün insani ilişkileri asgariye indirmiş durumdayız. İşte selam, bu duvarları yıkmak, insanı insan olduğu için kucaklayan ve "mensuplarını bir bedenin uzuvları gibi gören" (Buhari, "Edeb", 27) bir dinin, huzurlu toplum idealini gerçekleştirmek için önerdiği tılsımlı bir şifredir.

Amaç bir iletişim ve sıcaklık sağlamak olduğuna göre selamlaşmada kullanılan lafızlara takılmak yerine ondan elde edilecek sonucu dikkate almak daha önemlidir. Şüphesiz, İslam kültüründe sembol haline gelmiş ve Allah'ın selam, rahmet ve bereketini dilemeyi ifade eden geleneksel selamımız son derece güzel ve anlamlıdır. Ancak günümüzde farklı kültür ve alışkanlıklara sahip insanların bir arada yaşadıkları dikkate alınırsa, toplumda sıkça görülen değişik selamlama biçimlerini kullanmak da selamlaşmanın amacına hizmet edecektir. Dolayısıyla, yerine göre, "merhaba", "günaydın", "hayırlı sabahlar", "iyi günler", "iyi akşamlar", "hayırlı geceler" gibi selamlama kalıplarının kullanılması ve selam verenin tercih ettiği kalıba göre karşılık verilmesi iletişimin sağlıklı olması bakımından önemlidir. Avrupa ülkelerinde bulunan yurttaşlarımız, aynı ortamı paylaştıkları yabancılarla karşılaştıklarında çoğu zaman onların güler yüzle selam verdiklerine şahit olmuşlardır. Belki de ilk defa karşılaştıkları bu insanların, din,dil ve ırk farkına bakmadan sergiledikleri bu sevecen tutumun, muhatabları üzerinde olumlu bir intiba bıraktığı inkar edilemez. İşte sevgili Peygamberimiz de, muhatap üzerinde doğurduğu bu olumlu etkiden dolayı selamlaşmayı teşvik etmiş, selamı önce verenin faziletine işaret ederek, (Ebu Davud, "Edeb", 144) insanlara karşı güler yüz göstermeyi sadaka olarak değerlendirmiştir. (Tirmizi, "Birr", 36)

İnsanların birbirlerini sevmeleri ancak birbirlerini tanımalarıyla mümkündür. "Kişi bilmediğinin düşmanıdır" sözü bunun için söylenmiştir. Tanımak için iletişim kurmak gerekir. İletişimin kapısı da selamla açılır. Allah Elçisinin ifadesiyle insanların birbirlerini sevebilmelerinin yolu buradan geçer ve kişilerin Allah için birbirlerini sevmeleri de imanlarının bir göstergesidir. Karşılıklı sevgi ve saygı ise anlaşmazlıkların ve düşmanlıkların panzehiridir. O halde selamlaşma barışın anahtarıdır.

BARIŞ PEYGAMBERİ

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :

« يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ ، مَا تَرَوْنَ أَنِّي فَاعِلٌ فِيكُمْ ؟ » قَالُوا: خَيْرًا ، أَخٌ كَرِيمٌ وَابْنُ أَخٍ كَرِيمٍ ، ثُمَّ قَالَ : « اِذْهَبُوا فَأَنْتُمُ الطُّلَقَاءُ ».

Mekke fethini gerçekleştiren Allah Rasulü (s.a.s.), Ka'be kapısının önünde yaptığı konuşmanın sonunda Mekkelilere şu soruyu yöneltti: *"ey Kureyş topluluğu! Size ne yapacağımı düşünüyorsunuz?"* Onlar, *"sadece hayır bekliyoruz, çünkü sen iyi bir kardeşsin ve iyi bir kardeş çocuğusun"* dediler. Allah Rasulü, *"gidin, hepiniz serbestsiniz"* buyurdu." (Sîretu İbn-i Hişam, 4/41)

Bu tablo, sekiz yıl önce, hemşehrilerinin ölüm tehdidi altında, arkadaşı Hz. Ebubekirle birlikte, mahzun bir şekilde terk ettiği ata yurduna muzafferen dönen bir Peygamberin, düşmanlarına karşı gösterdiği âlicenap tavrın bir ifadesidir. Mekke'de, kendisine ve arkadaşlarına 13 yıl boyunca reva görülen her türlü düşmanlığa rağmen, neredeyse ansızın yakalayıp teslim aldığı bir şehir halkından, taş üstünde taş, gövde üstünde baş bırakmayacak şekilde intikam alma imkanı varken buna başvurmayan, üstelik, engin merhametiyle, yapılanları affedip faillerini serbest bırakan Allah Rasulü'nün bu tutumu ancak, onun bir barış Peygamberi olmasıyla açıklanabilir.

Sadece Mekke'nin fethi sürecini dikkatlice izlemek bile, Hz. Peygamber'in hayatı boyunca takip ettiği barışçı tutumunu, başka hiçbir örneğe ihtiyaç hissettirmeyecek şekilde gözler önüne serecektir. Bilindiği gibi Allah Rasulü, Mekke üzerine yürüme niyetini son ana kadar gizli tutmuş, eşleri dahil, en yakın arkadaşlarına bile bu fikrini açmamıştı. Allah'tan dileği de, beldelerine varıncaya kadar Kureyş'in, bu işten haberinin olmamasıydı. (Sîretu İbn Hişam, 4/29) Onun için, bu gizliliği ihlal eden her girişime engel olmuş, örneğin, bazı işaretlerden hareketle böyle bir seferin olabileceğini tahmin eden ve Mekke'deki akrabalarını korumak isteyen sahabi Hâtıb b. Ebû Beltea'nın bir kadın aracılığıyla mektup gönderme teşebbüsüne mani olmuştu. Keşif birlikleri göndererek casusluk faaliyetlerini engellemişti. Mekke yakınlarındaki Merruzzahran'da konaklayan on bin civarındaki askerinin her birine geceleyin ateş yaktırarak, muazzam bir ordu karşısında olduklarını düşünüp morali bozulacak düşmanın karşı koyma ihtimalini zayıflatmak istemişti.

İşte bütün bu tedbirler, Allah Rasulü'nün, kan dökülmesini önlemek amacına yönelikti. Çünkü, onun, Mekke üzerine yapacağı seferi önceden duyurması ve hazırlıklarını aleni olarak yapması halinde, müşriklerin gerekli tedbirleri alıp İslam ordusuna şiddetle karşı koyarak iki taraftan da pek çok can kaybı ve yaralanmaya yol açması kuvvetle muhtemeldi. Halbuki Mekke fethinin gerçekleştiği hicretin 8. yılında Müslümanlar daha önce hiç olmadıkları kadar güçlü idiler. Dolayısıyla, Hz. Peygamberin, Hudeybiye anlaşmasını ihlal eden Mekkeli müşrikler üzerine, bu haklı gerekçeyle savaş ilan edip büyük bir ordu ile alenen gitmesi de mümkündü. Ancak, onun amacı intikam almak, toprak işgal etmek veya ganimet kazanmak değildi. Bu yüzden Ensar'ın bayraktarı Sa'd b. Ubâde'nin, Ebû Süfyan'ın önünden geçerken söylediği, "bugün büyük savaş günüdür, bugün Kabe'de kan dökmek helal kılınmıştır" sözüne karşılık, "Sa'd yalan söylemiştir. Bugün Allah'ın Kabe'yi yücelteceği gündür," buyurmuştu. (Buhari, "Megazi", 49) O, bu sefere çıkarken ata yurduna dönüp yerleşmek gibi bir niyet de taşımıyordu. Aslında çok doğal olan böyle bir arzunun gerçekleşmesinden endişe eden Medinelileri, " asla! Ben Allah'ın kulu ve elçisiyim. Allah'a ve size hicret ettim. Hayatım da ölümüm de sizinledir" diyerek rahatlatmıştı. (Müslim, "Cihad", 31)

Allah Rasulü Mekke'ye, asırlarca İslam'ın kutsal mabedi olan Kabe'yi putlardan temizlemek, Hicaz'ın kalbi olan bu şehri İslam'a kazandırmak için gitmişti. Onun hedefi, Mekke'yi fethetmekle birlikte insanların gönüllerini de fethetmekti. Nitekim kan dökmeye izin vermeyerek, evlerinde kalan, Mescid-i Haram'a veya Ebu Süfyan'ın evine sığınan herkesin güven içinde olduğunu söyleyerek, endişe içinde bekleyen Mekkelilere "hepiniz serbestsiniz" müjdesini vererek ve nihayet genel af ilan ederek onların gönüllerini fethetmeyi de başarmıştı. İşte bu sayede Kur'an-ı Kerim'in, "Allah'ın yardım ve zaferi geldiği ve insanların akın akın Allah'ın dinine girdiklerini gördüğün zaman Rabbini hamd ile tesbih et ve Ondan mağfiret dile, çünkü O tövbeleri çok kabul edendir," (Nasr, 110/1-3) şeklinde tasvir ettiği olay gerçekleşti. İnsanlar bölük bölük İslam'a girdiler. Bunlar içinde Kureyş'in lideri Ebu Süfyan, Hz. Hamza'yı öldürten karısı Hind ve Ebu Cehil'in oğlu İkrime de vardı. Peygamber Efendimiz, geçmişte yaşanan acı olayları hatırlatıp onları utandırmadı. Kendi mahcubiyet ve pişmanlıklarını yeterli görerek onları affetti.

Mekke'nin fethi münasebetiyle hatırlanması gereken bir husus da, yirmi üç yıllık Peygamberliği döneminde Allah Rasulü'nün yaptığı savaşların hemen tamamının savunma amaçlı olduğu gerçeğidir. Nitekim Müslümanların düşmanla ilk önemli karşılaşmaları olan Bedir, Uhud ve Hendek savaşları, Mekkeli müşriklerin kilometrelerce yol kat ederek Müslümanlara saldırmalarıyla gerçekleşmiştir. Diğer bazı gazvelerin arkasında da tehdit ve tehlikeleri bertaraf etmek amacı bulunmaktadır. Tamamen Hz. Peygamberin inisiyatifiyle gerçekleşen Mekke fethinin ise adeta bir barış harekatı stratejisiyle planlandığı aşikardır. Bu durumu dikkate alan bazı araştırmacılar, Hz. Peygamber'in savaşlarını, dünya harp tarihinin en az kan dökülen savaşları olarak değerlendirmişlerdir. Yapılan bir hesaba göre, bazı baskınlar hariç, bu savaşlarda Müslümanların verdiği toplam şehit sayısı 138, düşman tarafın verdiği ölü sayısı ise, Benî Kurayza olayı hariç, toplam 216 dır. (M.Hamidullah, Hz.Peygamber'in Savaşları, 12-13) Peygamber Efendimizin hayatını adeta savaşlardan ibaretmiş gibi göstererek onu şiddet yanlısı olarak takdim etmeye çalışan art niyetli kimselere bu gerçeklerin zaman zaman hatırlatılması ve Allah Rasulü'nün, "*sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez,*" (Bakara, 2/190) buyuran Cenabı Hakk'ın emrini titizlikle yerine getiren bir barış Peygamberi olduğunun anlatılması gerekmektedir.

İNSANIN DEĞERİ

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

« لَزَوَالُ الدُّنْيَا أَهْوَنُ عِنْدَ اللّٰهِ مِنْ قَتْلِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ » .

Abdullah b. Amr b. Âs (r.a.)ın rivayet ettiğine göre Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Dünyanın yok olması, Allah katında, Müslüman bir kimsenin öldürülmesinden daha önemsizdir."* (Nesâî, "Tahrîmu'd-dem", 2)

Hadis-i şerif, Mâide sûresinin 32. ayetinde ifade edilen, "kim, bir insanı, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın, öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir hayatı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur," mealindeki ilâhî beyana uygunluk göstermektedir. Kur'an'da İsrailoğullarına yöneltilen bu ilâhî hitap hiç şüphesiz, onların şahsında bütün insanlığı muhatap almakta ve hukûkî gerekçeler, meşrû müdafaa ve savaş gibi zorunlu durumlar dışında cana kıymanın çok ağır bir suç olduğunu bildirmektedir. Kur'an'a göre bu ağır suçun dünyevî cezası kısas (Bakara, 2/178), uhrevî cezası da Allah'ın gazabı, laneti ve ebedî cehennemdir. (Nisâ, 4/93)

İslam Dini, "zarûrât-ı hamse" olarak bilinen korunması zorunlu beş temel değerin başına "can"ı koymuş ve yaşama hakkını her şeyin üstünde tutmuştur. Onun için, ölüm tehlikesine maruz kalan mü'mine haramları geçici olarak mübah saymış, cana yönelik ciddi bir tehdit karşısında, inanca aykırı beyan ve davranışlara geçici olarak ruhsat vermiştir. Allah Rasulü de, "*her Müslümanın diğer Müslümana malı, ırzı ve kanı haramdır*" (Ebû Davud, "Edeb", 40) buyurarak Cenabı Hakk'ın mükerrem kıldığı insanla (İsrâ, 17/70) ilgili korunması gereken bu temel değerlere dikkat çekmiştir.

Sevgili Peygamberimiz, insanı helake götüren yedi büyük günahdan biri saydığı haksız yere cana kıymayı (Nesâî, "Vesâyâ", 12) önlemek için, Cahiliye döneminin adeti olan kan davalarını yasaklamış ve ilk olarak yeğeni Âmir b. Rebîa'nın kan davasını kaldırarak işe başlamıştır. (Müslim, "Hac", 147) Kardeşini öldürerek cana kıyma fiilinin ilk örneğini veren Hz. Adem'in oğlunun, bu kötü çığırı açmasından dolayı, sonra gelen her katilin günahından hissedâr olduğunu belirterek (Buhârî, "Diyât", 2) insanları bu acımasız eylemden sakındırmak istemiştir.

İslamiyet, "*kimse diğerinin günahını yüklenmez*" (Fâtır, 35/18) ayetiyle suçun şahsîliği ilkesini getirmiş, düşmanlık ve saldırıya, aşırıya kaçmadan aynıyla mukabele edilmesini öngörmüştür. (Bakara, 2/194) Ma'dur'un suçluyu bizzat cezalandırması (ihkâk-ı hak) yerine, cezanın kamu otoritesince verilmesi ilkesini benimsemiştir. Bunlar bir bakıma, Cahiliye'den medeniyete geçişin göstergeleridir. Çünkü İslam öncesinin kabile hukuku, kollektif sorumluluk ve cezalandırma anlayışından hareketle, bazen suçlu yerine onun kabilesinden herhangi birini cezalandırmaya imkan tanımakta, bazen de mütekabiliyet sınırlarını aşan bir intikama sebebiyet vermekteydi. Halbuki Kur'an, "eğer ceza (karşılık) verecekseniz, size yapılana denk bir ceza verin. Şayet sabrederseniz bu, sabredenler için daha hayırlıdır." (Nahl, 16/126) buyurarak, cezanın dışında, sabretmek ve sonucu Allah'a havale etmek gibi bir seçeneğin bulunduğuna da işaret etmektedir.

Bugün ülkemizde yaşanan bazı olaylar, ne yazık ki, 14 asır önce tanıştığımız bu medeniyetin değiştirmeye çalıştığı cahiliye zihniyetini hatırlatacak türdendir. Dinimizin yasakladığı kan davası bazı yörelerimizde hâlâ ısrarla sürdürülmekte, çoluk-çocuk, kadın-erkek demeden onlarca kişi acımasızca katledilebilmektedir. Ancak farklı ulus ve dinlere mensup insanlar arasında görülebilecek düşmanlık ve çatışmaları aratmayacak sahneler, aynı dine mensup, hatta birbirleriyle akraba olan kişiler arasında cereyan etmekte, Allah'a ve hesap gününe inanan bir mü'min için tasavvur edilemeyecek vahşetler sergilenmektedir. Namus temizleme adına, ma'durlar cezalandırılmakta, berdel ve beşik kertmesi gibi cahiliye töreleri uğruna nice hayaller yıkılmakta, intiharlar ve cinayetler işlenmektedir. Eski kabile yapılarını andıran aşiret sistemi insanların iradesini yok saydığı için, yüzlerce insanın hayatını etkileyecek her türlü karar bir veya birkaç kişinin iradesine bırakılmaktadır.

Bu örnekler yanı sıra, ülkemizin her köşesinden hemen her gün gözlerimizin önüne serilen onlarca cinayet, gasp, hırsızlık ve tecavüz olayları, tamamına yakını Müslüman olan toplumumuzun ciddî bir değerler erozyonuna maruz kaldığını göstermektedir. Başka bir deyişle, inandığımız din, toplumsal ilişkilerimizde belirleyici bir unsur olmaktan hızla uzaklaşmakta, İslam'ın hedefi olan ahlâkî erdemlerle donanmış mü'min yerine, muhafazakar ve dindar görünümlü niteliksiz bir kalabalık egemen hale gelmektedir. Dolayısıyla, ailemizle, komşularımızla, akrabalarımızla, arkadaşlarımızla velhasıl toplumun her kesimiyle kurduğumuz ilişkilerde, saygı, sevgi, hoşgörü, af, şefkat, merhamet, nezaket, yardımlaşma gibi inancımızdan kaynaklanan değerlerin yerini basit çıkar ilişkileri almaktadır.

Müslüman kimliğimizin ne ifade ettiğini biliyor ve bunun bizim için bir ayrıcalık olduğunu düşünüyorsak, İslam'ın hayatımızın her kesitine rengini veren bir din olduğunu unutmamalıyız. Kur'an'ın öğretisini ve onu bize tebliğ eden Allah Rasulü'nün hayat tarzını içselleştirmeden iyi bir Müslüman olunamayacağının farkında olmalıyız. Dindarlığımızın göstergesi olan ahlâkî meziyetlerimizin bireysel alandan çok toplumsal alanda tezahürünün çok daha anlamlı ve önemli olduğunu bilmeliyiz. Başkalarıyla paylaşılmayan değerlerin, onlara yansıtılmayan ahlâkî erdemlerin söylem düzeyinden öteye geçemeyeceğini dikkate almalıyız. Ahlâk güzelliğine sahip olmayan bir mü'minin imânî olgunluğa erişemeyeceğini (Ebû Davud, "Sünne", 16) bildiren Peygamber Efendimizin sesine kulak vermeliyiz. Velhasıl, öfkeyi yenip insanları affetmeyi müttakilerin özelliklerinden sayan (Âl-i İmran, 3/134) Cenabı Hakk'ın; maruz kaldığı onca düşmanlığa rağmen öç ve intikam peşinde koşmayan ve mü'minleri, Kur'an'ın hedef gösterdiği (Hucurât, 49/10) kardeşliğe çağıran (Müslim, "Birr", 28) Allah Rasulü'nün talimatlarını, hemcinslerimize karşı davranışımızda rehber edinmeliyiz.

İNSAN ONURU: IRZ

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :

« كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ مَالُهُ وَعِرْضُهُ وَدَمُهُ حَسْبُ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ ».

Ebû Hureyre (r.a.) den nakledildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Müslümanın Müslümana malı, ırzı ve kanı haram*(dokunulmaz)*dır. Müslüman kardeşini hor görmesi, kişiye şer olarak yeter."* (Ebû Dâvud, "Edeb", 40)

Hadiste, insanlar arası ilişkilerde saygı gösterilmesi gereken üç temel unsur zikredilmiştir. Can, mal ve ırz olarak belirtilen bu temel değerler neredeyse insana ait maddi-manevi varlık alanının bütününe tekabül etmektedir. Allah'ın insana bahşettiği bir hayat, o hayatın idamesi için sahip olunan mal ve insanı insan yapan değerleri temsil eden ırz. Can ve mal maddi boyuta işaret ederken, ırz, insanın manevi kişiliğine işaret etmektedir.

Bu hadiste üzerinde en çok durulması gereken "ırz" kelimesinin Arapçadaki temel anlamı "nefs" tir. "Beden" ve "haseb" gibi anlamları da bu manayı pekiştirmektedir. Kısaca "ırz"ı, insanın kendisi, yani, ruh ve beden bütünlüğünün oluşturduğu kişiliği olarak tanımlayabiliriz. "Nakıyyu'l-ırz" (ırz temizliği) tabiri Arapça'da, insanın, kişilik olarak ayıplardan, kusurlardan arınmış olduğunu ifade eder. Sevgili Peygamberimiz, kişinin saygın ve dokunulmaz değerleri arasında, can ve mal'ın yanı sıra "ırz" ı da sayarak, insanın manevi kişiliğinin, onur, şeref ve haysiyetinin de en az diğerleri kadar önemli olduğunu ve korunması gerektiğini belirtmiştir. Onun için "Veda Hutbesi"nde, " kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız, şu gününüz(arefe günü), (hac ibadetinin yapıldığı) şu ayınız ve şu beldeniz (Mekke) gibi saygındır, dokunulmazdır" (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/336) buyurarak, hitap ettiği insanlara bu değerleri, önemini kavrayıp mukayese edebilecekleri kutsallarla açıklamıştır.

İnsan kişiliğinin çok önemli bir yapıtaşı olan "iffet ve namus", muhtemelen bu öneminden dolayı Türkçemizde adeta, "ırz" kavramıyla özdeş hale getirilmiş, bununla da daha çok cinsel kimliğin korunması kast edilmiştir. Ancak buradaki "namus" kelimesinin de, hadiste geçen "ırz" kavramının da anlamı daha geniş ve kapsayıcıdır. Nitekim Allah Rasulü, "*kişinin haksız yere bir Müslümanın ırzına dil uzatması, büyük günahların en büyüklerindendir*" (Ebû Davud, "Edeb", 40) buyururken bu anlam genişliğine dikkat çekmiştir. Başka bir hadislerinde de, "*kim, bir Müslümanı, saygınlığının zedelendiği, ırzının çiğnendiği bir durumda yalnız bırakırsa, Allah da onu, yardımının istendiği bir durumda yalnız bırakır. Kim de böyle bir kimseye yardım ederse, Allah da ona, yardımına ihtiyaç duyulan yerde yardım eder*" (Ebû Dâvud, "Edeb", 41) buyurarak, Müslümanın şerefine, namus, onur ve haysiyetine, yani ırzına yapılan saldırı karşısında sessiz kalınmaması gerektiğini bildirmiştir.

Manevi kişilik haklarına yapılan tecavüzlerin hukûkî bağlamda ele alınıp cezalandırılmasının tarihinin ne kadar eskiye uzandığını; çağdaş hukuk sistemlerindeki manevi tazminat cezalarının menşeinin nereye dayandığını bilmesek de en azından, kişinin ırz ve namusuna, şeref ve haysiyetine yönelik bir iftiranın cezasının hem maddi hem de manevi olarak bizzat Allah tarafından 15 asır önce verilmiş olduğunu biliyoruz. Bilindiği gibi Nur suresinin 4. ayeti, namuslu kadınlara zina iftirasında bulunan kişilere yönelik yaptırımı içermektedir. Cenabı Hak şöyle buyurur: "*Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup, sonra* (bunu ispat için) *dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini ebediyyen kabul etmeyin. Onlar fâsık* (günahkar) *dırlar.*" Zina suçunun cezasının yüz sopa olduğunu bildiren Cenabı Hak (Nur, 24/2), zina iftirasına da buna yakın bir ceza vermiş, ayrıca, böyle kişilerinin şahitliklerinin asla kabul edilmemesi gibi ağır bir manevi yaptırımı da ilave etmiştir. İşte bu, İslam Dini'nin, kişinin, namusuna, onur ve haysiyetine, yani bir bütün olarak manevi kişiliğine verdiği önemi gösteren çarpıcı bir örnektir. Burada dikkati çeken bir husus, "kazf" cezası olarak bilinen bu iftira cezasının Kur'an'da erkekler için ayrıca zikredilmemiş olmasıdır. Erkeklerin namuslarına, şeref ve haysiyetlerine yönelik saldırı da şüphesiz haramdır ve cezayı gerektirir. Ancak bu tür saldırıların insanlık tarihi boyunca en çok kadınlara yöneldiği ve bu iftiraya maruz kalan kadınların erkeklerle kıyaslanamayacak ölçüde olumsuz etkilenerek hayatları boyunca ne büyük acı ve sıkıntılara maruz kaldıkları düşünülürse, ilahî iradenin kadınları öncelemesinin hikmeti daha iyi anlaşılır. Nitekim bu ayetin ilk muhatapları olan bazı kötü niyetli kimseler, Hz. Peygamberin sevgili eşi Hz.Aişe'ye yönelik iftiralarının cezalarını o dönemde çekmişlerdir.

Bu ayetin Müslüman erkeklere verdiği önemli bir mesaj da şudur: Siz erkekler; kılığına kıyafetine, dış görünüşüne bakarak, hakkında kesin bilgilere sahip olmadığınız kadınlar hakkında olumsuz değerlendirme ve nitelendirmelerde bulunmayın. Onların iffeti ve namusuna yönelik ağzınıza kolayca geliveren ve çoğu zaman kullanmakta sakınca görmediğiniz yakıştırmalardan uzak durun. Şaka bile olsa bu yakıştırmaların o kadınların psikolojisinde ne büyük sarsıntılara yol açtığını düşünün. Üstelik kolayca ağzınızdan çıkıveren bu isnadlar yüzünden Allah'ın cezasına müstahak ve şahitliği kabul edilmeyen bir yalancı durumuna düşmenizin işten bile olmadığının farkına varın ve kendinize çeki düzen verin.

Hadisin, "Müslüman kardeşini hor görmesi kişiye günah olarak yeter" şeklinde ifade edilen son cümlesi de, yukarıda açıklamaya çalıştığımız ırz kavramıyla yakından ilgilidir. Hiçbir Müslüman, din kardeşini küçük göremez, hangi sebeple olsun onu aşağılayamaz, onun onur ve haysiyetini rencide edemez. Erkek olsun kadın olsun bir topluluğun diğer topluluğu alaya almamalarını, alaya alınanların alanlardan belki daha hayırlı olduğunu bildiren, "birbirinizi karalamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın" buyuran, kötü zandan sakındıran, gizlilikleri araştırmayı yasaklayan, gıybet etmeyi, yani bir kimsenin arkasından konuşmayı ölü kardeşinin etini yemek gibi niteleyen (Hucurât, 49/11-12) yüce Rabbimiz de, mü'minlerin dikkat etmeleri ve saygı göstermeleri gereken manevi kişilik haklarına işaret etmiştir. Allah Rasulünün yaptığı şey, tebliğiyle yükümlü olduğu bu ilahi emirleri açıklayarak ve yaşayarak insanlara öğretmektir. Açıklamaya çalıştığımız hadisiyle yapmak istediği de budur.

BAŞKASINI SEVEBİLMEK

عَنْ أَنَسٍ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

« لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ ».

Enes (r.a.) den nakledildiğine göre, Nebî (s.a.s.) bir hadislerinde şöyle buyurdular: *"Sizden biriniz, kendisi için arzu edip istediği şeyi kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmaz."* (Buhari, "İman", 6)

Maliki Mezhebi alimlerinden Abdullah b. Ebu Zeyd, bütün hayır ve iyiliklerin yukarıdaki rivayetin de içinde yer aldığı dört hadisten kaynaklandığını söylemiştir. Diğerleri, "*Allah'a ve Ahiret Gününe iman eden hayır konuşsun veya sussun*", "kendisini ilgilendirmeyen şeyi terk etmesi kişinin müslümanlığının güzelliğindendir" hadisleri ile Hz. Peygamber'in birisine yaptığı "öfkelenme" tavsiyesidir. (Nevevi, el-Minhac, 2/19)

Şârihler, başta zikrettiğimiz hadiste geçen "mü'min olmama" keyfiyetini imanın olgunlaşmaması olarak açıkla-mışlardır. Başka bir ifadeyle hadis, böyle bir tutumun Müslümana yakışmayacağını vurgulamaktadır. Rivayetlerin çoğunda "kardeşi", bazılarında ise "komşusu" olarak geçen kelime ilk bakışta bu kardeş veya komşunun Müslüman olduğunu ima etmektedir. Bu, doğru olmakla beraber, buradaki kardeşliğin, insan kardeşliğini de kapsayacak bir genişlikte anlaşılmasına mani bir hal yoktur. Rivayetin bir varyantında "Müslüman kardeşi" tahsisinin ve "kendisi için hayır olarak istediği" kaydının bulunması, (İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 1/20) Müslüman olmayanların hayrına bir şey isteyemeyeceğimiz anlamına gelmez. Mesela, onların hidayete erip doğru yolu bulmalarını dilememiz, onlar adına isteyeceğimiz en büyük hayırdır. Düşmanlık, zulüm ve haksızlık yapmadıkları sürece onlar için de iyilikler ve güzellikler dilemek Müslümanın geniş gönlüne bir yük getirmeyecektir.

İnsanları Allah için sevmeyi (Buhari, "İman", 9), kendisi için istediğini başkaları için de istemeyi imanın gereklerinden sayan başka bir din ve öğreti acaba var mıdır? Günümüzde, "kişinin, kendisini karşısındakinin yerine koyarak onun duygularını anlayabilme yeteneği" şeklinde tanımlanan "empati" kavramı hadiste ifade edilen manayı karşılamakta kanaatimce yetersizdir. Örneğin, acı çeken insanın elemini, ya da yoksul bir kimsenin sıkıntısını empati yoluyla anlamaya çalışacaksınız. Bunu başarabilir ve nihayet yardım etme isteği duyarsanız ona elinizi uzatacaksınız. Halbuki sevgili Peygamberimiz, insanın, kendisi için isteyebileceği bütün güzellikleri ve hayırları kardeşi için de peşinen dilemeyi, kendisinin sakınıp çekindiği bütün kötülüklerden onun da uzak olmasını arzu etmeyi imanın bir gereği sayarak, "kendisi" ve "başkası" ayrımını adeta ortadan kaldırmıştır. Onun bu öğretisi, Mekke'den Medine'ye hicret sonrasında Ensar'ın muhacirlere gösterdiği davranış biçimiyle zirve noktasına ulaşmış ve Cenabı Hakk'ın övgüsüne mazhar olan bu tutum, (Haşr, 59/9) "gerektiğinde başkasını kendisine tercih etme anlayışı" (îsâru'n-nefs) olarak İslam ahlakının şahikasını oluşturmuştur.

Mü'minleri, bazen bir binanın tuğlaları, (Buhari, "Salat", 88) bazen bir bedenin uzuvları (Buhari, "Edeb", 27) gibi niteleyen Peygamber Efendimiz, onları, birbirlerine destek veren, birbirlerinin dertleriyle dertlenen duyarlı bir toplum haline getirmeyi amaçlamıştır. Hodgamlık (bencillik) yerine diğergamlığı (başkalarını düşünmeyi), israf ve cimrilik yerine infak ve tasadduku, kabile asabiyeti yerine İslam kardeşliği ve dayanışmasını ikame ederek, karşılıklı sevgi, saygı ve yardımlaşmanın egemen olduğu bir ümmet oluşturmak istemiştir. Kur'an'ın ifadesiyle bu ümmet, "*Allah'a iman eden, birbirlerine iyiliği tavsiye eden, kötülükten sakındıran, insanlık için çıkarılmış hayırlı bir ümmettir*" (Âl-i İmrân, 3/110)

Peygamber Efendimiz, sevgilerin açığa vurulmasını tavsiye ederek, sevgi ve mutluluğun paylaşıldıkça çoğalacağı gerçeğine de işaret etmiştir. Bir hadislerinde, "Bir kimse kardeşini seviyorsa, sevdiğini o kimseye haber versin" buyurmuştur. (Ebu Davud, "Edeb", 122) Enes b. Malik'in naklettiği bir hadise göre Hz.Peygamber'in huzuruna gelen birisi oradan ayrılmakta olan bir kişi için "ya Resulallah ben bu adamı seviyorum" demiş, Hz.Peygamber'in, "bunu ona bildirdin mi?" sorusuna "hayır" cevabı verince, Peygamberimiz, "öyle ise bildir" buyurmuştur. Bunun üzerine adam, oradan ayrılan kişiye yetişerek, "ben seni Allah için seviyorum" demiş, o da, "beni uğrunda sevdiğin Allah da seni sevsin" diye dua etmiştir. (Ebu Davud, "Edeb", 122)

Sevginin Allah için olması, kişiyi, herhangi bir dünyevi çıkar beklentisi için değil, Allah katında sevilmeye layık niteliklere sahip olduğu için sevmek anlamını taşır. Bir kimseye buğz etmek, yani onu sevmemek de ancak Allah için olabilir. Böylece, sevgi ve nefretimizin ölçüsü kişiden kişiye ve günden güne değişen göreceli değerler yerine, hiçbir zaman değişmeyecek sağlam bir ilkeye bağlanmış olur. Bu ilke İslam Kültüründe "el-hubbu lillah ve'l-buğzu lillah" (Allah için sevgi, Allah için nefret) şeklinde formule edilmiştir. Bunun kaynağı, "*kim Allah için sever, Allah için buğz eder, Allah için verir, Allah için men ederse imanı olgunluğa ermiştir*" hadisidir. (Ebu Davud, "Sünne", 15) Bu hadis aynı zamanda, Müslümanın, hemcinsleriyle ilişkisinde sadece nefsani duygularla hareket etmesine mani olan bir çerçeve oluşturmaktadır.

Bütün aşırılıklarda olduğu gibi, sevgi ve nefrette aşırıya gitmek de hoş karşılanmamıştır. Hz.Ali'ye atfedilen şu söz bunu çok güzel ifade etmektedir: "Sevdiğini dengeli sev, gün gelir düşmanın olur, kızdığına dengeli kız, gün gelir dostun olur" (Tirmizi, "Birr", 60) Allah için sevmek, Allah için buğz etmek, kendimizin olduğu gibi başkalarının da iyiliğini ve hayrını dilemek, bize bulaşmasını istemediğimiz kötülükleri başkasına da reva görmemek İslam Dininin bize öğrettiği yüce ahlaki erdemlerdir. İşte, Cenabı Hakk'ın birbirlerinin dostu olarak tavsif ettiği mü'minler topluluğunu (Tevbe, 9/71) bu ahlaki güzellikleri nefislerinde toplayan Müslümanlar oluşturacaktır.

ÇOCUK SEVGİSİ

عَنْ أَبِي قَتَادَةَ , يَقُولُ :

بَيْنَا نَحْنُ جُلُوسٌ فِي الْمَسْجِدِ نَنْتَظِرُ الصَّلاةَ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَعَلَى عَاتِقِهِ أُمَامَةُ بِنْتُ أَبِي الْعَاصِ
بْنِ الرَّبِيعِ ، وَأُمُّهَا زَيْنَبُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
، فَإِذَا رَكَعَ وَضَعَهَا بِالأَرْضِ ، وَإِذَا قَامَ أَعَادَهَا عَلَى عَاتِقِهِ حَتَّى
قَضَى صَلاتَهُ ، وَهُوَ يَفْعَلُ بِهَا ذَلِكَ .

Ebu Katâde el-Ensârî (r.a.) anlatıyor: *“Biz mescidde oturmuş namazı bekliyorken Rasulüllah* (s.a.s.)*, omzunda, kızı Zeynep’ten torunu Ümâme binti Ebi’l-Âs b. Er-Rebî’ ile birlikte çıkageldi. O omzunda olduğu halde tekbir alıp namaza durdu. Rükua giderken yere koyuyor, kalkarken tekrar omzuna alıyordu. Bu şekilde namazını tamamladı.*” (Taberânî, el-Mu’cemu’l-Kebîr, 22/440)

Sevgili Peygamberimizin, kızı Zeyneb'den olan kız torunu Ümâme'ye karşı sevgisini yansıtan bu davranışı istisnâî bir olay değildir. Onun Hz. Fatıma'dan olan diğer torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin de aynı sevgi tezahürüne defalarca şahit olmuşlardır. Sahabî Şeddad b. el-Hâd'ın anlattığına göre, bir öğle veya ikindi namazında, Hz. Hasan veya Hz. Hüseyin'den biri kucağında olduğu halde cemaatin önüne geçen Hz. Peygamber, çocuğu yere koyarak namaza başlamış, secde esnasında sırtına binen torununun kendiliğinden inmesini beklediği için secdeyi uzatmıştı. Ne olduğunu merak edip kafasını kaldıran Şeddad, Allah Rasulü'nün sırtında çocuğu görünce tekrar secdesine döndü. Namazın sonunda, uzun secdenin, Rasulullah'ın başına gelen bir işten veya ona gelen bir vahiyden kaynaklandığı düşüncesiyle sebebini öğrenmek isteyen cemaate Peygamber Efendimiz, "hiçbiri değil, oğlum beni binek yaptı, işini bitirmeden acele etmeyi hoş görmedim" karşılığını verdi. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6 /467) Diğer bir rivayete göre de, bir gün, torunu Hz.Hüseyin'i omzunda taşıdığını gören birisi, "ey çocuk, bineğin ne güzel" diye seslenince, Allah Rasulü, "o da ne güzel binici" diyerek mukabelede bulundu. (Tirmizi, "Menakıb", 30)

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Allah Elçisi, bir yandan, insanları rahmet kaynağı olan İslam Dinine çağırırken, diğer yandan şefkat ve merhamet kanatlarını onlar üzerine germiş, temizlik ve masumiyetin simgesi olan çocuklara da ayrı bir ilgi ve sevgi göstermiştir. Kaynaklardan öğrendiğimize göre onun bu sevgisi torunlarıyla sınırlı değildir. Örneğin bir defasında, hanım sahabilerden Ümmü Kays binti Mihsan'ın henüz süt emme çağında olan çocuğunu kucağına aldığında çocuğun bir azizliğiyle karşılaşmış, bunu önemsemeyen Hz. Peygamber, biraz su isteyerek gerekli temizliği yapmakla yetinmişti. (Nesâî, "Tahâret", 189) Enes b. Malik, Hz. Peygamber'in, insanların en güzel ahlaklısı olduğunu belirttikten sonra onun, annesi Ümmü Süleym'i her ziyaretinde, sütten yeni kesilmiş anne bir kardeşi Ebu Numeyr'e, "yâ Ebâ Numeyr mâ feale'n-nuğayr" (ey Ebu Umeyr! Küçük kuş ne yaptı?) diyerek takıldığını nakleder. (Buhârî, "Edeb", 112) Nuğayr, Ebu Umeyr'in, oynamayı çok sevdiği serçe büyüklüğünde bir kuştur.

Çocuk sevgisi, Cenabı Hakk'ın bütün canlılarla birlikte insan fıtratına da koyduğu doğal bir duygudur. Bu duyguyla canlı türleri hayatta kalmakta, insan neslinin devamlılığı sağlanmaktadır. Bu sevgi ve himaye duygusu olmadan korunmaya muhtaç yavrulara kimsenin ilgi göstermeyeceği, dolayısıyla belki bir gün bile yaşama şansına sahip olamayacakları açıktır. Bu, Cenabı Hakk'ın, yaratma hikmetine uygun bir kanunudur. Ana-babanın çocuklarına doğal olarak gösterdikleri bu ilginin, daha sonra çocukları tarafından kendilerine aynı doğallıkla gösterilemediği de bir gerçektir. Onun için bazı yorumcular, Kur'an'da, ana-babaya gösterilmesi gereken saygı ve hizmete çokça atıfta bulunulmasının ve onlara karşı yapılan saygısızlığın haram kılınmasının sebebini açıklarken bu gerekçeyi de dile getirmişlerdir. Yaratıcının insan fıtratına koyduğu bu yüce duyguya rağmen, o fıtrata yabancılaşmış bazı kimselerin, koruyup gözetmeleri gereken yavrularından kız olanlarını, çeşitli gerekçelerle, diri diri toprağa gömerek yok ettiklerini Kur'an bize haber vermekte ve bunları şiddetle kınamaktadır. (Nahl, 16/58-59; Tekvir, 81/9) Bu çirkin ve vahşi uygulamaya şahit olan bir cemaatin önünde, kız torununu omzuna alarak namaz kıldıran bir Peygamberin vermek istediği mesaj ne kadar anlamlıdır.

Sevgili Peygamberimiz'in çocuklara gösterdiği sıcak ilgi ve şefkat, zor şartlar altında hayatlarını sürdüren sert mizaçlı bazı bedevilerin şaşkınlığına yol açmıştır. Ebu Hureyre'nin bildirdiğine göre, bir gün Akra' b. Hâbis et-Temîmî, torunu Hz. Hasan'ı öperken gördüğü Rasulullah'a, hayretle karışık şu itirafta bulundu: "Benim on tane çocuğum var, hiçbirisini öpmedim." Allah Rasulü ona doğru baktı ve şöyle söyledi: "*Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.*" (Buhârî, "Edeb",18) Diğer bir rivayette ise, "siz çocuklarınızı öpüyor musunuz? Biz öpmeyiz" şeklinde şaşkınlığını ifade eden bir bedeviye Hz. Peygamber, "*Allah kalbinden merhameti çekip almışsa ben ne yapabilirim?*" karşılığını verdi. (Buhârî, "Edeb", 18)

Çocuklara karşı bu denli sevgi ve şefkat dolu bir Peygamberin ümmeti olarak bugün hangi durumda olduğumuzun bir muhasebesini yapmak zorundayız. Ülkemizde halen Cahiliye Arapları gibi, çocuklarının çokluğuyla övünen fakat birkaç hanımından olan onlarca çocuğunun adlarını bile bilmeyen insanlarımızın sayısı az değildir. Müslüman olan bu insanların, yolunda olduklarını söyledikleri Peygamberlerini gerçekten tanıdıkları ise şüphelidir. Şeklî bir sevgi gösterisinden bile mahrum böyle ebeveynlerden, çocuklarının maddi ve manevi gelişimine destek verip, onları topluma yararlı iyi birer insan olarak yetiştirmelerini beklemek hayaldir. İşte bu yüzden, "*hiçbir baba çocuğuna güzel terbiyeden daha iyi bir şey bağışlayamaz*" (Tirmizi, "el-Birr", 33) hadisi gereğince, özellikle çocuklarımızın manevi gelişimini sağlayacak ve değer dünyalarını zenginleştirecek kalıcı bir miras bırakmadıkça, onları gerçekten sevdiğimizi iddia edemeyiz.

Kendi günahlarımız için çocuklarımızı feda etmek de günümüzün ayrı bir toplumsal yarası haline gelmiştir. Neredeyse her gün, eşini ve çocuklarını öldürdükten sonra intihar eden kişilerin haberleri basında yer almaktadır. Ya geçim sıkıntısından, veya namus meselesinden, ya da basit bir tartışmanın alevlenmesinden kaynaklanan aile facialarında sanki baş sorumlular çocuklarmış gibi, eline silahı alan için en kolay hedef, beşiğinde veya yatağında uyuyan masum bebekler ve çocuklar olmaktadır. Yeri geldiğinde onları korumak için canımızı bile vermeyi göze aldığımız bu yavruları gözümüz kırpmadan öldürtecek kadar bizi canavarlaştıran nedir? Bunun üzerinde düşünelim ve yapılan yanlışların faturasını onlara çıkartmayalım. Kendi günahlarımız için bu çocuklara kıymayalım. Nesebinden şüphelensek de, bizden sonra kimlerin elinde kalır diye endişelensek de bu günahsız yavruları, vehimlerimize kurban etmeyelim. Kendimizi savcı ve hakim yerine koyarak dünya ve ahiretimizi karartmayalım. Dünyevî adalet yerini bulsa da bulmasa da, ilahî adaletin mutlaka gerçekleşeceğini bilerek son kararı büyük mahkemeye bırakalım. Bizlere Allah'ın emaneti olan göz nuru, gönül sürûru çocuklarımızın, aynı zamanda bizim imtihanımız olduğu (Enfal, 8/28) gerçeğini unutmayalım.

TOPLUMDA YAŞAMANIN BEDELİ

عَنْ أَبِي مُوسَى: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

« إِذَا مَرَّ أَحَدُكُمْ فِي مَسْجِدٍ أَوْ سُوقٍ أَوْ مَجْلِسٍ وَبِيَدِهِ نِبَالٌ فَلْيَأْخُذْ بِنِصَالِهَا ». قَالَ أَبُو مُوسَى: « فَوَاللهِ مَا مِتْنَا حَتَّى سَدَّدَهَا بَعْضُنَا فِي وُجُوهِ بَعْضٍ ».

Ebû Muse'l-Eş'arî (r.a.) den nakledildiğine göe Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurdular: *"Sizden biriniz bir mescide veya bir çarşıya ya da bir meclise elinde oklarla uğradığında, onların ucunu tutsun."* Ebu Musâ dedi ki: *"Allah'a yemin olsun ki, bu okları birbirimizin yüzlerine doğrultmadan bu dünyadan ayrılmadık."* (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/400)

Hadis, insanların toplum içinde birbirlerine zarar vermeden yaşamalarını hedefleyen Allah Rasulü'nün, bazılarımız için belki ayrıntı sayılabilecek bir konudaki uyarısını içermektedir. Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde insanlar savunma amacıyla veya özel bir sebeple çoğu kez silahlarını yanlarında bulundurmakta, çarşı ve mescid gibi insanların yoğun oldukları yerlere de bu şekilde çıkmaktaydılar. Günün şartlarına göre, kılıç, ok veya hançer gibi yanda taşınan bu silahların, açık olması veya uçlarının dışarıda bulunması halinde, sokakta yürürken, mescidde namaz kılarken veya bir mecliste otururken yakındaki kişilere dokunarak zarar vermesi muhtemeldi. Allah Rasulü, belki yaşanan bazı olaylar üzerine veya bir ön tedbir olarak bu uyarıyı yapmıştı. Yine bu endişeden hareketle o, "*kılıcın, kınından çıkarılmış olduğu halde alınıp verilmesini yasaklamıştı*".(Ebu Davud, "Cihad", 67) Onun, "*ana-baba bir kardeşi bile olsa, bir din kardeşine demirle işaret eden kimseye meleklerin lanet edeceğini*" bildirmesi de (Müslim, "Birr", 125) aynı duyarlılığın bir sonucuydu. Buhari'de yer alan bir rivayette bu anlatım daha da netleşmekte ve "*hiç kimse kardeşine silahla işaret etmesin. Çünkü o bilmez ki, belki şeytan elini çekiverir de* (kardeşini istemeden vurabilir) *ve böylece bir Cehennem çukuruna yuvarlanmış olur,*" buyrulmaktadır. (Buhari, "Fiten", 7) Muhtemelen, bizdeki "şeytan doldurur" sözünün kaynağı olan bu hadisle aynı bölümde yer alan, "*bize silah çeken bizden değildir*" (Buhari, "Fiten", 7) hadisi bu konuda son noktayı koymakta ve hiçbir mü'minin, bu sıfatıyla din kardeşine silah çekemeyeceğini ifade etmektedir.

Görüldüğü üzere sevgili Peygamberimiz bu mesajlarıyla 14 asır öncesinden sanki bizlere hitap etmektedir. Kaza kurşunuyla en yakınlarını öldüren, sevincini ifade için kalabalıkta veya meskun mahalde silahını ateşlemeyi marifet sayan, en mutlu günlerini kutlamak için silahtan başka bir şey aklına gelmeyen insanların doğurdukları tehlike ve yol açtıkları olumsuz sonuçlar bu uyarıların önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Şaka veya korkutma kastıyla birisine silah doğrultmanın, ihmal veya dikkatsizlik sonucu tehlikeli biçimde silah taşımanın sebep olabileceği kazalar bile büyük acılara ve telafisi mümkün olmayan zararlara yol açarken, herhangi bir bahaneyle ortalığa yüzlerce kurşun sıkmanın nelere mal olduğunu hemen her gün yaşayarak görüyoruz. Çoğu zaman faili bulunamadığı için "maganda kurşunu" deyip geçtiğimiz ve belki de kendileri bile hangi cana kıydıklarının farkında olmayan bu sorumsuz insanlar, bugün aramızda ellerini kollarını sallayarak dolaşsalar da, yarın ilahî adaletten yakalarını asla kurtaramayacaklardır.

Yol üzerinde insanlara zarar verecek şeylerin kaldırıl-masını bile imandan bir şube sayan (Müslim, "İman", 58) Allah Rasulü'nün, başkalarına zarar verip vermemeyi imanla ilişkilendirmesi son derece anlamlıdır. Çünkü onun tarifine göre, "*Müslüman, başkalarının elinden ve dilinden salim olduğu; mü'min ise, insanların, canları ve malları konusunda kendisinden emin olduğu kimsedir*".(Tirmizi, "İman", 12) Onun için, mü'min, başkalarına zarar vermek bir yana, zarar verme potansiyeli taşıyan her hareketten de titizlikle kaçınmak zorundadır. Toplum içinde yaşayan insanlar, kendilerinden önce başkalarını hesab etme alışkanlığını kazanırlarsa daha rahat bir hayat sürmenin yolunu da bulmuş olurlar. Çünkü, önce başkalarıyla ilgili hesabı yapıp onlara bir zararlarının dokunmayacağını anladıklarında, kendi alanlarının sınırlarını daha kolay belirleyecek ve işlerini gönül huzuru içinde yapacaklardır. Her şeyin merkezine kendi çıkarlarını koyan insanlar etraflarına fazla bakmadıkları için, bu çıkarları elde ederlerken kimlere zarar verdiklerini ancak şikayetler çoğalınca anlarlar. Bu aşamadan itibaren çatışmalar ve düşmanlıklar başlayacağı için çoğu zaman iş işten geçmiş olur. İşte İslam Dini, her şeyin merkezine kendisini koyan bencil insan yerine, başkalarını da hesaba katarak, onlarla barış ve huzur içinde yaşayacak insan modelini hedeflemiş, Allah Rasulü de söz ve tatbikâtıyla bunun nasıl başarılacağını göstermiştir.

Rivayetin son kısmında yer alan Ebû Muse'l-Eş'arî'ye ait söz acı bir itirafı dile getirmektedir. Hicretin 42. yılında ölen Ebû Musâ, Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan siyasi ve sosyal çalkantılara, Cemel ve Sıffîn gibi iç savaşlara yakınen şahit olmuş ve bunların Müslüman toplum üzerindeki tahribatını bizzat görmüş bir sahabidir. Müslümanların, birbirlerine zarar vermemek için oklarını, kılıçlarını korumaya almaları konusunda Hz. Peygamber'in hassasiyetini yansıtan bu hadisi nakleden Ebû Mûsa, daha 30 yıl geçmeden, o okları ve kılıçları birbirlerine karşı kullanır hale gelen Peygamber ümmetinin düştüğü durumu hayıflanarak anlatmaktadır. Hicretin 74. yılında vefat eden Hz. Ömer'in oğlu Abdullah b. Ömer de, kendisine, ihramlıyken sivrisineğin öldürülmesinin hükmünü soran Iraklı bir adama, "şuna bakın, Nebi(s.a.s.)in torununu öldüren adamlar bana sivrisineğin öldürülmesini soruyor" diyerek, o acı günleri aynı hayıflanma duygusuyla yâd etmiştir. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/152; Buhari, "Edeb", 18)

Sonuç olarak, toplum içinde yaşamak, mutlaka sorumluluk, yerine göre fedakarlık gerektirir. Fedakarlık bir yana, sadece sorumluluklarımızın farkında olmak bile toplum olarak huzurlu bir hayat sürmemiz için yeterli olacaktır.

HELAL - HARAM ENDİŞESİ

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

« أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ اللّٰهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللّٰهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ
بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ: { يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ } وَقَالَ: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ } ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ
أَشْعَثَ أَغْبَرَ ثُمَّ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ
حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِّيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ
لِذَلِكَ ؟ »

Ebû Hureyre (r.a.) nin naklettiği bir hadiste Allah'ın Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurdular: *"Ey insanlar! Allah temiz* (tayyib)*dir, ancak temiz olanı kabul eder. Allah, ' ey rasuller! Temiz* (helal) *olan şeylerden yiyin ve salih amelde bulunun. Şüphesiz Ben sizin yaptıklarınızı bilirim'.* (Mü'minûn, 23/51) *diyerek elçilerine emrettiği şeyi mü'minlere de emretmiş ve 'ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz ve helal olanından yiyin*" (Bakara, 2/172) buyurmuştur. Rasulullah (s.a.s.) sonra şöyle devam etti: Bir adam ki, uzun sefere çıkmış, saçları dağınık, üstü-başı toz içinde, ellerini göğe açmış, 'ya rabbi, ya rabbi' diye dua ediyor. Halbuki yediği haram, içtiği haram, giydiği haram velhasıl haramla beslenmiş. Böyle birisinin duası nasıl kabul olunur?" (Müslim, "Zekat", 65)

İslam Dininde, Allah ve Rasulü tarafından yapılması uygun görülen ve görülmeyen davranışlar, genel olarak helal ve haram kavramlarıyla ifade edilmiştir. Dinimizde helal ve haram kılma yetkisi esas olarak Allah'a aittir. O'nun kutlu elçileri Yüce Yaratıcının koyduğu kuralları insanlara ulaştırmak, bunların sınırlarını ve uygulama biçimini onlara öğretmek ve bu kurallar kapsamına giren, ancak Cenabı Hak tarafından detaylı olarak açıklanmamış hükümleri bildirmekle yükümlüdürler. Şüphesiz bu hükümler arasında onların da yasak ve mübah kıldıkları hususlar bulunmaktadır.

İslam'a göre "eşyada asl olan ibahadır." Yani, Allah'ın yarattığı şeylerde mübahlık ve helallik esastır. Haramlar ise, bu mübahlıktan istisna edilen şeylerdir. Örneğin A'raf suresinin 157. ayetinde Hz. Peygamber'in, tebliğ görevini yerine getirirken kavmine, "iyi ve temiz şeyleri helal, pis ve kötü şeyleri haram kıldığı" bildirilir. Aynı şekilde, Cenabı Hak, insanlardan, verdiği rızıkların temiz ve pak olanlarını yemelerini istemektedir. (Bakara, 2/165; Maide, 5/88) Buradan, özellikle yiyecek ve içeceklerde temiz ve iyi olma vasfının helalliği; pis olma vasfının da haramlığı doğurduğu prensibi ortaya çıkmaktadır. İşte Cenabı Hakk'ın, insanoğluna bahşettiği sonsuz nimetler içinde istisna kılarak yenmesini haram saydığı şeyler Maide suresinin 3. ayetinde şöyle sıralanmıştır: "*Ölmüş hayvan, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar, boğulmuş, darbe sonucu, yüksekten düşerek, boynuzlanarak veya yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanarak ölmüş hayvanlar ile dikili taşlar üzerinde* (putlar için) *kesilen hayvanlar...*" Buna Maide suresinin 90. ayetinde yer alan içki yasağı da eklenirse Kur'anı Kerimde yiyecek ve içeçeklerle ilgili yasakların neredeyse tamamı sayılmış olur. Hz.Peygamber'in, bu ayetleri açıklama bağlamında yenmesini yasakladığı yırtıcı hayvan ve yırtıcı kuşları da ilave ettiğimizde, Yaratıcının milyarlarca nimeti arasında haram kılınanların bir elin parmaklarını geçmediğini görürüz. Tabiatıyla, diğer nimetler söz konusu olduğunda, biraz önce ifade ettiğimiz, pis-temiz, başka bir ifadeyle, sağlığa zararlı veya yararlı ilkesini de, helal-haram bağlamında hiçbir zaman göz ardı etmememiz gerekir.

Helal-haram koyma yetkisi kendisine ait olan Yüce Allah, din adına hareket eden bazı kimselerin, kendisinin haram kıldığı şeylerin dışında, haram-helal ihdas etme girişimlerini şu ayetiyle uyarmaktadır: "*Ne dersiniz? Allahın size indirdiği rızkın bir kısmını haram ve bir kısmını helal kıldığınıza göre, Allah mı size izin verdi yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?*" (Yunus, 10/59)

İslamiyetin helal-haram sınırı en çok insanlar arası ilişkilerde ortaya çıkar. Birey olarak dinimizin öngördüğü üstün bir ahlaki kişiliğe ve erdemli bir hayata sahip olabilmek ve toplum olarak huzur içinde yaşayabilmek ancak bu sınırlara uymakla mümkün olacaktır. Onun için Cenabı Hak, haksız yere insan öldürmeyi (En'am, 6/151), zulüm ve haksızlık yapmayı (Nisâ, 4/10), başkalarının malını haksız yere yemeyi (Bakara, 2/188), hırsızlığı (Maide, 5/38), faiz ve tefeciliği, (Bakara, 2/275), rüşveti (Bakara, 2/188), aldatmayı, (Şuarâ, 26/181-183) israfı ve cimriliği (İsrâ, 17/29), zinayı, (İsrâ, 17/32), zina iftirasını, (Nur, 24/4), mahrem kişilerle evlenmeyi (Nisâ, 4/23), terörü, (Maide, 5/33), bozgunculuğu (A'raf, 7/56), yalancılığı (Ahzâb, 33/70), yalancı şahitliği (Furkân, 25/72), kumarı (Maide, 5/90-91), gizli ve açık bütün kötülükleri (A'raf, 7/33) yasaklamış, yani haram kılmıştır. Sevgili Peygamberimiz de bu doğrultuda, "*Müslümanın Müslümana malı, ırzı ve kanı haramdır. Kişiye şer olarak Müslüman kardeşini küçük görmesi yeter*" (Ebu Davud, "Edeb", 35) buyurarak insanın temel dokunulmaz haklarına tecavüzün haram olduğunu açıklamıştır. Kur'anda ve Hz. Peygamberin sünnetinde yer alan yüzlerce dini-ahlaki emir ve yasaklar, insanlar arası ilişkilerde Müslümanların dikkat etmeleri gereken helal-haram sınırına işaret etmektedir. Farkına varılabileceği gibi yeme-içme alanında çok sınırlı olan haramlar, toplumsal alan söz konusu olunca alabildiğince artmaktadır. Bu da dinimizin, bireysel ahlaka ve toplumsal huzur ve barışa son derece önem verdiğinin bir göstergesidir.

Helal-haram endişesi Müslümanın en belirgin özellik-lerinden biridir. Onun için her Müslüman, yediğinden içtiğinden diğer insanlarla ilişkilerine: bireysel hayatından aile ve toplum hayatına kadar her alanda helal-haram sınırına dikkat etmek zorundadır. Çünkü o, buna dikkat ederek gündelik ve ticari hayatında yalan söylemez, kimseyi aldatmaz, rüşvet almaz, kimseye haksızlık yapmaz, yaptığı her işi en iyi şekilde yapmaya gayret eder. Başta ailesi olmak üzere kimseyi incitmemeye, kırmamaya özen gösterir. Kimsenin olmadığı bir yerde de, kendisini her zaman gören, gözetleyen Cenabı Hakk'tan haya ederek harama el uzatmaz. Çoluğunu çocuğunu helal rızıkla yetiştirmeyi en büyük sorumluluk kabul eder. Kanunlar izin verse de vicdanının izin vermediği, insan olarak kendisini rahatsız eden her davranıştan uzak durur. İşte böyle bir Müslüman, Allah'a karşı saygılı, onun emir ve yasaklarına yani helal ve haramlarına titizlikle uyan bir kişi olarak, Cenabı Hakkın fazilet bakımından en üstün saydığı müttakiler zümresinde yer almaya hak kazanır.

Buraya kadar yazdıklarımızı başta zikrettiğimiz hadis bağlamında özetlersek Allah ve Rasulü bizden şu üç şeyi isti-yor: 1- Helal rızık 2- Helal iş (amel-i salih) 3- Halis (samimi) dua. Duanın samimi ve kabule mazhar olabilmesinin, ilk iki şartın yerine getirilmesine bağlı olduğu da hadisten anlaşılmaktadır. Cenabı Hak'tan makbul dualara mazhariyet niyazıyla…

HAKKINA RAZI OLMAK

عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ قَيْسٍ امْرَأَةِ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى حَمْزَةَ فَتَذَاكَرَا
الدُّنْيَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « إِنَّ الدُّنْيَا خَضِرَةٌ
حُلْوَةٌ مَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا بُورِكَ لَهُ فِيهَا وَرُبَّ مُتَخَوِّضٍ فِي مَالِ اللهِ
وَمَالِ رَسُولِهِ لَهُ النَّارُ يَوْمَ يَلْقَى اللهَ ».

Hz. Hamza'nın eşi Havle binti Kays anlatıyor: (Bir gün) Allah'ın Rasulü (s.a.s.), Hamza'nın yanına girdi. Dünyadan bahsettiler. Rasulullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: *"Dünya tatlı ve iştah açan bir yeşilliktir. Kim ondan hakkı olanı alırsa bu onun için hayırlı ve mübarektir. Allah'ın malından* (nimetlerinden) *ve Rasulü'nün malından* (bey-tulmal'den) *tasarrufda bulunan niceleri var ki, Allah ile karşılaşacakları günde onlar için Cehennem vardır."* (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6 / 364)

Sevgili Peygamberimiz bu hadislerinde üzerinde yaşadığımız dünyanın ve orada sunulan nimetlerin bize yüklediği sorumluluğu hatırlatmaktadır. Dünyada yaşayan ve Allah'ın nimetinden faydalanan diğer canlılardan insanları ayıran en önemli özelliklerden birisi de bu sorumluluk bilincidir. Bu bilinç, dünya üzerindeki her tasarrufumuzda, atalarımızdan yaşanabilir halde tevarüs ettiğimiz yeryüzünün; gelecek nesillerin ve diğer mahlukatın yaşama alanı olduğunu da bize hatırlatacaktır.

19. yüzyıldan itibaren başlayan sanayi devrimi ve onun körüklediği kapitalist hayat tarzı, dünyanın, hatta bütün evrenin harcanıp tüketilebilen bir meta gibi algılanmasına yol açtı. Onu en çok harcayıp tüketen en gelişmiş kabul edildi. Yeryüzünün bütün zenginliklerini hoyratça sömüren zihniyet, güçsüz insanları ve toplumları sömürme hakkını da kendisinde buldu. Böylece dünya, sömüren ve sömürülen ülkeler olarak ikiye ayrıldı. Bugün, köle olarak alınıp satılan insanlar olmasa da, görünürde yüzlerce bağımsız ülke bulunsa da bu sömürü hala devam etmekte, bir yanda, fazla semirdiği için nasıl zayıflayacağını düşünen, diğer yanda, bir lokma ekmek, bir yudum su bulamadığı için ölüme terk edilen insanların dramatik çelişkisi yaşanmaktadır. Kıyasıya rekabet, anlamsız bir ilerleme paranoyası ve alabildiğine kışkırtılan bir üretim ve tüketim çılgınlığı bizleri, yaşadığımız dünyayı her yönüyle çoraklaştıran ve gelecek nesiller için belki de yaşanmaz hale getiren bir noktaya götürmektedir.

Göklerde ve yerdeki her şeyi insana musahhar kılan (boyun eğdiren) yüce Allah (Lokman, 31/20; Casiye, 45/13), onları nasıl kullanacağımızı da imtihan konusu kılmıştır. Diğer yaratıklar hayatlarını idame ettirirken, Cenabı Hakk'ın çizdiği proğram dahilinde, ölçülü, dengeli, birbirini destekleyen, ihtiyacı kadar tüketen ve doğada hiçbir tahribata yol açmayan bir hareket tarzı sergilerler. Çünkü onlar yaşadıkları tabiatın bir parçasıdırlar ve bütünün diğer parçalarıyla doğal bir uyum içerisindedirler. Yine o tabiatın bir parçası olan insanın da aynı uyum içinde olması beklenir. Akıl nimetine sahip olması onun, içinde bulunduğu tabiattan daha çok faydalanmasına yol açsa da, bunun, her şeye tahakküm ederek uyumu bozacak bir noktaya gelmemesi gerekir. Çünkü, bu nokta imtihanı kaybettiğimiz yerdir. Yukarıda anlamını verdiğimiz hadisten de anlaşılacağı üzere, bu dünyadan sadece hak ettiğimiz kadarına talip olmak, diğer insanların ve mahlukatın hakkına tecavüz etmemek imtihanın önemli bir kuralıdır. Başka bir ifadeyle Allah'ın yarattığı her şeyi Onun bir emaneti olarak görmek ve bu bilinçle hareket etmek Müslümanın şiarı olmalıdır.

Hadiste "mâlu Rasulillah" olarak geçen tamlama, şarihlerce ganimet, daha geniş anlamıyla "beytulmal", yani devlet hazinesi olarak açıklanmıştır. Daha sonra genel olarak, "devlet malı" olarak kavramlaşan ve bir ülke insanlarının çabaları, kazançları ve birikimleriyle oluştuğu için o toplumun ortak servetini ifade eden devlet hazinesi, İslam'ın ilk dönemlerinden beri üzerinde önemle durulan bir kurum olmuş, beytulmal' den yapılan haksız tasarruf, bütün bir toplumun hakkına yapılan tecavüz sayılarak uhrevi cezasının Cehennem olduğu belirtilmiştir. O yüzden Hz. Peygamber, henüz taksim edilmemiş bir ganimetten gizlice mal alıp saklayan kimsenin cenaze namazını kıldırmamıştır. (Ebu Davud," Cihad", 143; Nesâî, "Cenâiz", 66)

O günden bugüne, işin mahiyeti itibariyle değişen bir şey yoktur. Devlet malı, o devleti yönetenlerin şahsi malı değil, toplumun ortak malıdır. Bu mala yapılan bir tecavüz, örneğin günümüzde kaçak elektrik ve su kullanımı veya muvazaalı yollarla ya da kanuna karşı hile yaparak kamu malından elde edilen haksız kazanç, doğrudan o toplumun hakkına yapılmış bir saldırıdır. İhlal edilen bu hakkın adı İslamî terminolojide kul hakkıdır ve tek tek sahipleri affetmedikçe Allah'ın affına konu olmayan ağır bir suçtur. Bu ihlali yapanlar, faraza, kendilerine yabancı gördükleri devleti kandırdıklarını zannedip yaptıklarını meşrulaştırmaya çalışabilirler. Ancak bu, kendilerini kandırmaktan öte bir sonuç vermez. Çünkü haksızlık söz konusu olunca, devletin niteliğinin bir önemi yoktur. Örneğin bir Müslüman, gayri Müslim bir devletin tebaası olarak da, hak etmediği bir şeye el uzatamaz ve başka din mensuplarının hakkına tecavüz edemez. Bu konu tamamen İslam ahlakıyla ilgili bir husustur ve Müslüman her zaman ve zeminde ahlaklı olmak, harama el uzatmamak, çoluğuna çocuğuna haram yedirmemekle mükelleftir. Onun için örneğin iyi bir Müslüman, ölen babasının maaşını alabilmek için kocasından mahkeme yoluyla boşanıp, dini nikahla evliliğini sürdürdüğünü söyleyemez. Böyle yaparak belki yetkilileri atlatabilir, bu şekilde davranmak zorunda kaldığına insanları ikna edebilir, ama her şeyi görüp gözeten ve hesabını yüce mahkemede soracak olan Cenabı Hakkı aldatamaz.

Şurası unutulmamalıdır ki, birçok kötülük, kişinin, hakkına, yani hak ettiğine rıza göstermemesinden kaynak-lanmaktadır. Hakkına razı olmayanın, Hakk'ın rızasına nail olamayacağı da aşikardır.

GERÇEK MÜFLİS

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ :

« أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ » . قَالُوا: « الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لاَ دِرْهَمَ لَهُ وَلاَ مَتَاعَ » . فَقَالَ « إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِى يَأْتِى يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلاَةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِى قَدْ شَتَمَ هَذَا وَقَذَفَ هَذَا وَأَكَلَ مَالَ هَذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا وَضَرَبَ هَذَا فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِى النَّارِ » .

Ebu Hureyre (r.a.) nin rivayet ettiği bir hadiste Allah Rasulü (s.a.s.) arkadaşlarına şu soruyu yöneltti: *“Müflis kimdir, biliyor musunuz?*” Ashab, *“bize göre müflis, parası ve malı olmayandır*” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, *“ümmetimin müflisi, Kıyamet gününe; namaz, oruç ve zekat görevlerini yerine getirdiği halde, ona-buna sövmüş, iftira etmiş, şunun-bunun* (haksız yere) *malını yemiş, kanını dökmüş, onu-bunu dövmüş olarak gelen kimsedir. Bu kişinin iyiliklerinin sevabından hak sahiplerine verilir. Borcu ödenmeden sevabı biterse diğerlerinin günahları ona yüklenir, sonra da Cehenneme atılır*” buyurdu. (Müslim, “Birr”, 59)

İlk bakışta bu hadisten çıkartabileceğimiz anlam, İslam'ın sadece belirli ibadetleri yerine getirmekle hakkı verilebilecek bir din olmadığı, Müslümanın da yalnızca bazı ritüelleri uygulayarak dînî görevlerini tamamlamış sayılmayacağı hususudur. Şüphesiz, namaz oruç, zekat gibi ibadetler bu dinin temel rükünleridir. Ancak bunlar yoluyla insanın kazanması gereken güzel hasletler ortada yoksa, dinin nihai amacı olan dünya ve ahiret mutluluğunu sağlayacak güzel ahlakın eseri o kimsede görülmüyorsa, Allah ve Rasulü'nün hoşnutluğunu kazanmak mümkün değildir. İnsanları rahatsız ederek, haklarını gasb ederek, onurlarını rencide ederek, onlara zulmederek iyi bir Müslüman olunamayacağı açıktır. Hz. Peygamber'in ifadesiyle bu kimse müflistir. Çünkü Ahiret sermayesini denkleştirememiş, kazandıkları da hesap gününde borçlarına yetmemiştir. Hadisin manasını çok güzel kavrayan Yunus Emre bu gerçeği, yediden yetmişe herkesin anlayabileceği bir yalınlıkla şöyle ifade etmektedir:

Bir kez gönül yıktın ise bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil

Hadisten çıkartabileceğimiz ikinci önemli husus, İslam'ın, toplum içinde yaşanacak bir din olduğu gerçeğidir. Cenabı Hak, elçileri aracılığıyla insanlara bazı kuralları, ilkeleri bildirmişse bunlar, bireysel olduğu kadar toplumsal hayatta da tezahür etmelidir. Kur'an'da ve Sünnette yer alan pek çok hüküm insanlar arası ilişkileri düzenleyen kurallardır. O halde din sadece zihinlerde ve gönüllerde yer alan ve hayata yansımadığı için de ne olduğu anlaşılamayan soyut bir kavram değildir. Öyle olsaydı Hz. Peygamber, başkalarına yapılan haksızlıkları, Cehenneme götüren davranışlar olarak nitelendirmezdi.

Çok iyi bilindiği gibi sevgili Peygamberimiz ömrünü, imanlı, ahlaklı ve erdemli bir toplum oluşturmak yolunda harcamıştır. Çektiği sıkıntılar, maruz kaldığı zulüm ve haksızlıklar bunun içindir. Risaletten önce, haksızlığa uğrayanlara yardım etmek için kurulan "hılfu'l-fudûl" cemiyetine katılırken de, Medine döneminde, "şimdi de böyle bir cemiyet olsa seve seve iştirak ederdim" derken de, hakkın ikamesi, zulüm ve haksızlıkların ortadan kaldırılması idealini gerçekleştirmek için çalışmıştır.

İslam, toplum içinde yaşanan bir din olduğu, Müslümanlar da "*insanlığa örnek olacak hayırlı bir ümmet*" (Âl-i İmrân, 3/110) oluşturmak durumunda oldukları için, toplumdan uzaklaşıp dünyaya sırt çevirerek yaşanan zahidâne bir hayat dinimizce makbul sayılmamıştır. Çünkü bu, bir nevi sorumluluklardan kaçıştır. Kişinin, ailesine, yakınlarına ve çevresine karşı yükümlü olduğu görevlerinden uzaklaşmasıdır. Toplumdan uzaklaşmasına yol açan olumsuzluklara bîgâne kalarak geride kalanlara yapabileceği katkıları göz ardı edip bencilce davranmasıdır. Onun için sevgili Peygamberimiz, toplumsal sorumluluğun önemini ve neme lazımcılığın tehlikeli sonucunu şu güzel örnekle insanlara anlatmıştır: "Allahu Teala'nın çizdiği sınırlara riayet etmeyen kimse(ler) bir gemiyi altlı üstlü paylaşan şu topluluğa benzerler: Altta olanlar, su almak istedikleri zaman, üsttekilerin yanına çıkıp, "biz kendi yerimizi delerek su alsak da sizi (üsttekileri) rahatsız etmesek" deseler, onlar da bunları kendi hallerine bırakıp müdahale etmeseler, hepsi birlikte helak olurlar. Eğer mani olurlarsa, onlar da kendileri de hep birlikte kurtulmuş olurlar. (Buhari, "Şerike", 6)

Hadis-i şerifin işaret ettiği gibi, aslında, sadece milletler olarak değil, bütün bir insanlık olarak da aynı geminin içindeyiz. Bu gemide ister birbirimize, isterse gemiye zarar verelim, nihayet kendimize zarar vermiş olacağız. Birbirimizi öldürmek için geliştirdiğimiz silahlar, dünyaya hakim olmak için ürettiğimiz teknoloji ve bunun yol açtığı çevre kirliliği ve tahribatı sadece düşmanımızı değil, dönüp dolaşıp bizi de vuracaktır. Çünkü dünyayı; her seslenişimizin yankısını alacak, her darbemizin rüzgarında savrulacak kadar küçülttük. Rakîbe yaptığımız her salvo bumerang gibi er geç suratımızda patlayacak. O halde insanlık olarak, Allah'ın kutlu elçilerinin sesine kulak verelim. "Pervane gibi ateşe koşan bizleri o ateşten korumaya çalışan" (Müslim, "Fedâil", 6) sevgili Peygamberimizin himayesine sığınalım. Müslümanlığımızın hakkını verebilmek için onun örnekliğini bir bütün olarak dikkate alalım. Zaman zaman, günlük ibadetlerimizin, Allah'a kullukta ve Onun hoşnutluğunu kazanmada bizi hangi noktaya taşıdığının muhasebesini yapalım ve aksayan yönlerimizi başta zikrettiğimiz hadis ışığında yeniden gözden geçirerek ebedi iflastan kurtulmanın yollarını arayalım.

HER ZAMAN
KAZANMANIN SIRRI

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى صُبْرَةِ طَعَامٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا فَنَالَتْ أَصَابِعُهُ بَلَلاً فَقَالَ :

« مَا هَذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ؟ » . قَالَ: « أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللهِ » . قَالَ « أَفَلاَ جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَىْ يَرَاهُ النَّاسُ مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنِّى » .

Ebu Hureyre (r.a.) naklediyor: *"Allah Rasulü* (s.a.s.) (pazar yerinde) *bir yiyecek yığınının yanına vardı. Elini içine daldırınca parmakları ıslandı. Yiyecek sahibine "bu nedir?"*diye sordu. Adam, "yağmur isabet etti ey Allah'ın Elçisi" diye cevap verdi. Allah Rasulü (s.a.s.): *"İnsanların görmesi için bunu üste çıkartsan olmaz mıydı?"* dedi ve ekledi, *"aldatan benden değildir."* (Müslim, "İman", 164)

İslamiyet'in dînî ve ahlakî ilkeleri, hayatın bütün alanlarını kuşatıcı bir özelliğe sahiptir. Onu bir inanç ve hayat tarzı olarak benimsemiş insanların, "din bana şurada karışır, burada karışmaz" deme hakları yoktur. Bireysel ve toplumsal alanda her türlü söz ve eyleminin hesabını Cenabı Hak'ka vereceği bilincinde olan mü'min, her zaman ve zeminde, bilerek yanlış yapmamanın gayreti içinde olmak zorundadır. Onun için sevgili Peygamberimiz, pazarda gıda maddesi satan kişiyi, belki de sahibinin önemli olmadığını düşündüğü bir konuda uyararak, aldatmaya yol açabilecek bir davranıştan menetmiş ve bunun dinle ilgisi olduğuna, "aldatan benden değildir" diyerek işaret etmiştir.

Modern dünyanın sloganlarından biri olan din-dünya ayrımının, özellikle günümüzde, insanların değer yargılarını da etkileyecek bir kayıtsızlığa yol açtığı, yarar ve haz sağlamak kaydıyla her şeyin mübah sayıldığı bir anlayışa yol açtığı görülmektedir. Onun için insanımız bazen bu dünyada elde edeceği peşin faydayı, ebedi alemin sonsuz nimetlerine tercih edebilmektedir. Örneğin, "sen bu dünyada bana bulgur ver de, ben sana öte dünyada pirinç vereyim" diyen bir kimsenin sağlıklı bir ahiret inancına ve hesap günü endişesine sahip olduğu söylenemez. Halbuki Cenabı Hak, geçici olanı talep edenle, ebedî olanı talep edenlerin ne ile karşılaşacaklarını Kur'an'da açıkça bildirmekedir. (İsrâ, 17/18-19) İslam'ı bir bütün olarak algılayamayan kimselerin, işlerine geleni dinle ilişkilendirip, gelmeyeni onun dışında tutmaları, çağdaş din algısının insanımızda oluşturduğu kafa karışıklığının bir sonucu gibi görünmektedir.

Allah'ın rızası ve insanın mutluluğunu esas alan İslam Dini'nin ticaretle ilgili ortaya koyduğu ilkeler de, insanların aldatılmaması esasına dayanmaktadır. Nitekim sevgili Peygamberimiz konuyla ilgili uyarılarında bu hususu vurgulamış, mesela, alışverişte sık sık aldatıldığı şikayetiyle kendisine başvuran bir kimseye " bir daha alışveriş yaptığında (satıcıya) 'aldatmak yok' de" (Buhari, "Buyu", 48) buyurarak onu, önceden uyarmasını istemiştir. Aldatmaya yol açacağı için satıcıların çok yemin etmelerini yasaklamış, "*yemin malı elden çıkartır ama bereketini de giderir.*" (Müslim, "Müsâkât", 27) buyurmuştur. Aldatmayı ve haksız kazancı önlemek için, "*pazara malını getiren köylünün yolunu kesip elindekini ucuza almayı, başka birinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmayı, müşteri kızıştırıp malını değerinden fazla satmayı yasaklamıştır*". (Nesâî, "Buyu", 17) "*Yalan söyleyerek mal satan esnafı Allah'ın Kıyamet gününde yüzlerine bakmayacağı gruplar" içinde saymış,* (Nesâî, "Buyu", 5) "*alışverişlerine yalan ve yemin karıştırma ihtimaline binaen tüccarın çokça sadaka vermelerini*" tavsiye etmiştir. (Nesâî, "el-Eyman ve'n-Nüzûr", 22) Her halukarda, "*alışveriş yapanların ancak karşılıklı rıza ile birbirlerinden ayrılmaları gerektiğini*" bildirmiştir. (Tirmizi, "Buyu", 27)

Yukarıdaki prensiplerin günümüz ticari hayatında ne ölçüde yer alıp almadığını kendi tecrübelerimizle de izleyebiliriz. Geçmişteki yemin'in ve müşteri kızıştırmanın rolünü bugün artık reklamlar üstlenmiştir desek acaba fazla abartmış mı oluruz? Acımasız bir rekabet ortamında, bütün amacı kendi kârını maksimize etmek olan ticari işletmelerin, başkalarının müşterilerini çalmak için yaptıkları promosyonlar liberal ekonominin gereklerinden olsa da, "kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapma" uyarısının acaba neresine tekabül etmektedir? Kendisi siftah yaptığı için ikinci müşterisini siftah yapmayan komşusuna gönderen dükkan sahibi ecdadımıza bu yüce ahlaki erdemi kazandıran ruh bize çok mu yabancıdır? Şüphesiz ki hayır. Bu ruhu ona kazandıran, şairin, "ol mâhîler ki derya içredir, derya nedir bilmezler" tasvirine uygun olarak, mensubu olmakla övündüğümüz halde güzelliklerini fark edip hayata geçiremediğimiz yüce dinimizden başkası değil.

Bir göreve getirilmek üzere, iyiliğinden dindarlığından bahsedilerek Hz. Ömer'e tezkiye edilen bir şahıs hakkında onun, tavsiyede bulunanlara, "onunla, takvasına işaret eden maddi bir alışverişiniz oldu mu?" şeklinde yönelttiği soruda, dinin, biçimsel bir görüntüden çok, insanın bütün davranışlarında tezahür eden bir olgu olduğu gerçeğine işaret vardır. Görüntüsüyle sıkı bir Müslüman izlenimi veren nice kişilerin insanî ilişkilerinde sınıfta kalmaları, birçoğumuzun zihninde yer eden din algısının tashih edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Onun için Hz. Ömer'in dediği gibi, biz takvamızı önce alışverişimizde, daha genel ifadeyle insanî ilişkilerimizde ortaya koyarak sahip olduğumuz inancın güzelliklerinden başkalarının da etkilenmesini sağlamak durumundayız. Söyledikleriyle yaptıkları farklı olan, sözünde durmayan, işini iyi yapmayan, alışverişinde hile yapan kimselerin başkalarına kötü örnek olmanın dışında bir meziyetleri yok demektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim, ölçüde ve tartıda hile yaparak, aldıklarında tam alıp, verdiklerinde eksik veren kimseleri "*alemlerin Rabbinin huzuruna duracakları büyük bir gün için diriltileceklerini sanmıyorlar mı?*" (Mutaffifin, 83/1-6) ikazıyla uyarmaktadır.

O halde, Kur'an-ı Kerime göre, mallarımızı kendi aramızda batıl yolla yememenin önemli bir aracı olan ticareti,(Nisâ, 4/29) Allah ve Rasulü'nün, insanların aldatılmaması ve haksız kazancın önlenmesi amacına yönelik emir ve tavsiyeleri doğrultusunda icra ederek, "*hiçbir alışveriş, dostluk ve şefâatin olmadığı o günde*", (Bakara, 2/254) "*ticareti kazanç sağlamayan kimseler*" (Bakara, 2/16) durumuna düşmeyelim.

MALI SIRT'TA TAŞIMAK

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
«مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا:
اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا وَيَقُولُ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا».

Ebu Hureyre (r.a) den nakledilen bir hadise göre Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Kulların sabaha erdiği her gün iki melek iner. Birisi, 'Ey Allahım! İnfak edene halef* (yenisini) *ver'; diğeri, 'ey Allahım! Elinde tutana telef ver', der."* (Buhârî, "Zekat", 27)

Kişinin, meşru yollarla sahip olduğu servetini Allah rızasını gözeterek ihtiyaç sahiplerine harcamasını ifade eden infak, Kur'an'da mü'min'in özelliklerinden sayılmış (Bakara, 2/3, 254), her biri yüz daneli yedi başak veren bir tohuma benzetilen bu salih amelin Allah katındaki karşılığının bire yedi yüz olduğu ifade edilmiştir. (Bakara, 2/261) Hadiste, infak edenin kazançlı, cimrilik yapanın ise zararlı çıkacağını anlatmak üzere, her sabah bir meleğin, servetini Allah yolunda harcayan için, "ya Rabbî! Bu kulunun harcadığı malın yerine yenisini ver" diye dua ettiği" diğer meleğin ise, "ya Rabbî! Elinde tutup cimrilik edenin malını telef et" dediği bildirilmiştir. İkinci meleğin duasıyla, serveti üzerinde tir tir titreyip, Allah'ın kendisine ihsan ettiği nimetlerden başkalarını faydalandırmayan, muhtaçlara vermeyen, Kur'an'ın ifadesiyle elini boynuna bağlayıp cimrilik eden (İsra, 17/29) kimseler uyarılmaktadır.

Biriktirdiği malın devamlı artacağını ve hiç eksilmeyeceğini düşünerek bencilce davranan kimse, evinde yaptığı bu ince hesabın her zaman çarşıya uymayacağını, emanet elinden alındığında anlayacak, fakat o zaman iş işten geçmiş olacaktır. Toplayıp saydığı malın adeta kendisini ebedileştireceğini zannettiği (Hümeze, 104/1-3) bir anda, gözünden sakındığı o servetin tamamen başkalarına kalacağı gerçeğini son anda idrak edecektir. Kimseyle paylaşmak istemediği kazancının niçin bereketsiz olduğunu anlamakta güçlük çekecektir. "*Sadaka malı eksiltmez.*" (Müslim, "Birr", 69) buyuran Allah Rasulü'nün bu hikmetli sözündeki espriyi anlamadığı için, karşılıksız verdiği her şeyin, servetini azaltıp kendisini zarara sokmaktan başka bir işe yaramayacağını düşünecektir.

Sevgili Peygamberimiz, infak eden cömert kimseyle cimrilik yapanı, üzerinde zırh bulunan bir kişiye benzetmiş, cömert olanın Allah için yaptığı her harcamada zırhının genişlediğini, cimrinin ise bir sadaka vermeye niyetlendiğinde zırhının onu sıkıp hareketsiz bıraktığını ifade ederek, (Buhari, "Zekat", 28) cimriliğe yol açan mal hırsının insanı nasıl bir halet-i ruhiye içine soktuğunu anlatmak istemiştir. Kur'an-ı Kerimde de, hayır sahibi babalarının bıraktığı bahçeyi kimse görmeden, hiçbir fakirin talebine maruz kalmadan erkenden hasad etmek düşüncesiyle yola çıkan fakat, bu niyetlerinden dolayı Allah'tan gelen bir afetle kapkara kesilen bahçelerini tanıyamayan gençlerin pişmanlıkları tasvir edilmiştir. (Kalem, 68/17-32) Bütün bunlar, her insanda doğal olarak var olan mal-mülk sevgisinin dizginlenemez bir hırsa dönüştüğünde nelere mal olduğunu gösteren örneklerdir.

Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için yapılan her türlü harcamayı içine alan infak, farz olan zekattan, nafile sadakaya, ailenin geçimini teminden, meşrû amaçla sarf edilen aynî-nakdî, maddî-manevî her türlü yardıma kadar uzanan geniş bir kapsama sahiptir. Mü'min imkanları ölçüsünde infakta bulunurken, hem ibadet yapmanın, hem de, muhtaçları memnun etmenin manevi haz ve tatminini yaşayacaktır. Bu hazza ulaşmak için mutlaka varlıklı olmak da gerekmemektedir. Zira sevgili Peygamberimiz sadaka vermenin her Müslümana gerekli olduğunu açıklarken, buna gücü yetmeyenlerin sırasıyla, elinin emeğiyle çalışıp kendisine ve başkalarına faydalı olmalarını, mazlum ve mağdurlara yardım etmelerini, iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırmalarını ve nihayet bunların hiçbirini yapamayanların kötülükten uzak durmalarını, bunun da onlar için bir sadaka olduğunu ifade etmiştir. (Buhârî, "Edeb", 34) Sadaka da "infak"ın bir parçası olduğuna göre, mü'min'in işlediği salih ameller, birbirine sıkı sıkıya bağlı bir bütünü oluşturacak, bu da onun sağlam imanının hayata yansıyan canlı bir tezahürü olacaktır.

Bu fani dünyada insanın sınandığı şeylerden birinin de mal olduğunu bildiren Cenabı Hak, (Enfal, 8/28) "kendisine inanan kullarının israftan ve cimrilikten uzak durarak, ikisi arasında dengeli bir yol tutanlar olduğunu" (Furkân, 25/67), ancak kafir ve münafıkların bu sınırları zorladıklarını belirtmiştir. Çünkü onlar, "Allah bize lütfundan verirse bol bol sadaka vereceğiz" dedikleri halde O'nun nimetlerine nail olunca cimrilik ederek yüz çevirmişlerdir. (Tevbe, 9/75-76) Yarattığı kulları en iyi tanıyan yüce Allah, onların bu zaafına çarpıcı bir şekilde şöyle işaret etmektedir: "*De ki: Eğer, Rabbimin rahmet hazinelerine siz sahip olsaydınız, o zaman, tükenir korkusuyla sıktıkça sıkardınız. Zaten insan çok cimridir.*" (İsrâ, 17/100)

"*İman ile cimriliğin bir kulun kalbinde asla bir arada olamayacağını*" (Nesâî, "Cihad", 8) bildiren Peygamber Efendimiz, Kur'an'ın, mü'minlerin vasıfları arasında saydığı infak'ın önündeki en büyük engel olan bu kötü ahlakın, Müslümana yakışmayan bir özellik olduğunu vurgulamak istemiştir. Çünkü cimri, Allah'ın bir emaneti olan malı, kendisine yük yapan insandır. Bu yükü o, hem bu dünyada hem de ahirette taşımak zorunda kalacaktır. Bu dünyada, gözü gibi esirgediği malını koruma endişesiyle ömrünü mahvedecek, öbür alemde ise kör kuruşun hesabını vermek için ter dökecektir. Akıllı insan, malını sırtına alan değil, onun sırtına binendir. Serveti yük yapmamak, onu, amaç değil araç olarak görmekle mümkündür. Malı, bu dünyada kimseye minnet etmemenin bir aracı gören insan ona ancak hak ettiği kadar değer verir. İhtiyacından fazlasını başkalarıyla paylaşarak yükünün ağırlaşmasına izin vermez. Kısacası, Yunus Emre'nin geniş gönlü ve engin basîretiyle asırlar öncesinden dile getirdiği şu dizeleri hayatının düstûru haline getirir.

Mal sahibi mülk sahibi, hani bunun ilk sahibi?
Mal da yalan mülk de yalan var biraz da sen oyalan.

RAHMÂN'IN MERHAMETLİ KULLARI

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « بَيْنَمَا
رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ فَوَجَدَ بِئْرًا فَنَزَلَ فِيهَا
فَشَرِبَ ثُمَّ خَرَجَ فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ فَقَالَ
الرَّجُلُ: لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبَ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلُ الَّذِي كَانَ بَلَغَ بِي
فَنَزَلَ الْبِئْرَ فَمَلأَ خُفَّهُ ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِفِيهِ فَسَقَى الْكَلْبَ فَشَكَرَ اَللّٰهُ
لَهُ فَغَفَرَ لَهُ » قَالُوا: « يَا رَسُولَ اللهِ وَإِنَّ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا؟ فَقَالَ
نَعَمْ فِي كُلِّ ذَاتِ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ ».

Ebu Hüreyre (r.a.)nin nakline göre Allah Rasulü (s.a.s.) bir hadislerinde şöyle buyurdular: *"Adamın biri yolda yürürken çok susamıştı. Bir kuyuya rastladı. İndi, suyunu içti. Çıktığında, dili dışarda, hızlı hızlı soluyan ve susuzluktan dolayı* (nemli) *toprağı yalayan bir köpekle karşılaştı. Adam, 'benim başıma gelen susuzluk bunun başına da gelmiş' diyerek tekrar kuyuya indi. Ayakkabısına su doldurup ağzıyla tutarak yukarı çıktı ve köpeği suladı. Allah onun bu davranışını şükranla karşıladı ve günahlarını bağışladı.*" (Yanındakiler) *"ey Allah'ın Elçisi! Hayvanlar* (a yaptığımız iyilikler) *konusunda da bize sevap var mı?*" dediler. Allah Rasulü, *"her canlı için sevap vardır*" buyurdu." (Buhârî, "Edeb", 27)

Bu hadis, bir Müslümanın, Cenabı Hakk'ın tüm yaratıklarına karşı nasıl bir tavır içinde olması gerektiğinin özlü bir ifadesidir. Rahman ve Rahîm olan Allah, bu yüce sıfatlarından sadece insanları değil, diğer canlıları da nasiplendirmiştir. Hz. Peygamber'in ifadesiyle "rahmetini yüz parçaya ayıran Yüce Yaratıcı, doksan dokuzunu yanında tutarken birini yeryüzüne göndermiş, bütün yaratıklar bu yüzde birlik kısımla birbirlerine merhamet etmişlerdir. (Yavrusunu emzirirken) ona dokunmasın diye ayağını kaldıran kısrak da bunun içindedir." (Buhârî, "Edeb",19) Can sahibi her varlığın yavrularına şefkat göstermesi, her türlü tehlikeye karşı onları can pahasına koruması ancak merhamet duygusunun eseridir. Susuz kalan bir köpeğe, kendi susuzluğunu hatırlayarak su veren kişi de, onu yaratan Rahman'ın bahşettiği merhamet sıfatıyla donanımlı olduğu için fıtratına uygun hareket etmiştir. Farkında olmasak da, her işimize "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla" başlarken, adeta, insanlarla ve diğer varlıklarla bir merhamet ilişkisi kuracağımızın sözünü vermiş oluyoruz. Elif okuduk ötürü // Pazar eyledik götürü // Yaratılanı hoş gördük // Yaradan'dan ötürü diyen Yunus da mısralarıyla herhalde bunu anlatmak istemiştir.

"*Merhamet etmeyene merhamet olunmaz*" (Buhari, "Edeb", 27) buyuran sevgili Peygamberimiz, bir çok hadislerinde, sadece insanlara değil, hayvanlara karşı da merhametli olmamızı emretmiştir. Yukarıdaki hadiste, nasıl, susuz köpeği sulayan bir kişinin günahlarının bağışlandığını bildirmişse, başka bir hadiste de bir kediyi hapsedip aç bırakarak ölümüne sebep olan bir kadının cehennemlik olduğunu haber vermiştir. (Müslim, "Tevbe", 25) Canlı hayvanların hedef taliminde kullanılmasını yasaklayan Allah Rasulü (Nesâî, "Dahâyâ", 41), hayvanlara işaret konulurken aşırı gidilmesini de hoş görmemiştir. (Müslim, "Libas", 107) Bir sefer esnasında, iki serçe yavrusunu yuvalarından alan arkadaşlarına kızmış ve yavruların, onları arayan annelerinin yanına konulmasını istemiştir. Bir karınca yuvasını yakan kişileri de, "ateşle cezalandırmak, ateşin Rabbinden başkasına yakışmaz" diyerek uyarmıştır. (Ebu Davud, "Edeb", 163,164)

İnsanların birbirlerine çok acımasız davrandığı bir dünyada, hayvanlara iyi muamele konusunun çok öncelikli olmadığı akla gelebilir. Ancak mü'min, inancıyla, duygu ve düşüncesiyle, tutum ve davranışlarıyla ilkeli ve tutarlı olmak zorundadır. Dolayısıyla, hayvanlara merhameti olmayanın insanlara da merhameti olmaz. Kendi çocuklarına şefkat göstermeyenin, başka çocuklara şefkat göstermesi beklenmez. Ailesiyle iyi ilişkiler kuramayan kişinin toplumsal ilişkileri de sağlıklı olmaz. Bileşik kaplar örneğinde olduğu gibi, kişinin bir alandaki tutum ve davranışı, diğer alanlarda nasıl davranacağının göstergesi gibidir. Müslüman hayatın her alanında, içiyle dışıyla bir olmak, olduğu gibi görünüp, göründüğü gibi olmak zorundadır. Onun için münafıklık ve ikiyüzlülük yasaklanmış ve yerilmiştir.

Hayvanlara karşı davranışlarına bakarak, insanların genel karakterleri ve ruh halleri konusunda yaklaşık bir fikir sahibi olmak mümkündür. Buradan hareketle, Cenabı Hakk'ın, insanların istifadesine sunduğu varlıkları amacının dışında kullanan, onlara kötü ve acımasız davranan kişilerin sağlıklı bir ruh hali içinde olmadıkları söylenebilir. Örneğin, spor olsun diye yılda binlerce boğayı öldüren ve bunu zevkle seyreden insanların günlük hayatlarında nasıl davrandıkları incelenmeye değer bir olgudur. Müşterilerinin keyfi için canlı canlı beyinleri çıkartılan maymunların çığlıkları karşısında kılı kıpırdamayan çağdaş insanın, başka hangi vahşet ve zulüm için rahatsızlık duyacağı oldukça şüphelidir.

Mü'min her davranışında, hatta en acımasız görünen eylemlerinde bile merhameti elden bırakmamak zorundadır. Onun için, düşmanına bile, onun tecavüzü kadar karşılık verecek, (Bakara, 2/194) hiçbir zaman haddi aşmayacaktır. (Bakara, 2/190) Hangi durumda olursa olsun işkenceye başvurmayacaktır. (Dârimî, "Siyer", 5) İbadet amacıyla ve muhtaçlara yardım kastıyla kestiği kurbanını en kolay ve zahmetsiz biçimde kesecek, imkan ölçüsünde, şoklama ve uyuşturma gibi yeni tekniklere başvurma yolunu arayacaktır. Amaç, acıyı ve sıkıntıyı artırmak değil en kısa ve zahmetsiz yoldan istenilen hedefe ulaşmaktır. Velhasıl bu dünyada kendi hizmetine ve kullanımına sunulan her şeyin, hesabı sorulacak bir emanet olduğu bilincinde olan Müslüman, bilerek karıncayı bile incitmeyecek bir hayat tarzını benimsemek durumundadır. Bilmeden verdiği zarardan dolayı duasında, "tuyûr (kuşlar), huşûr (haşerât), hayvânât hakkı için" Allah'tan af dileme duyarlılığına sahip bir mü'min, şairin ifadesiyle ne kimseyi incitecek, ne de kimseden incinecektir.

Cihan bağında ey âşık budur maksûd-ı ins u cin
Ne kimse senden incinsin ne sen bir kimseden incin

KİMSESİZLERİN KİMSESİ OLMAK

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ :

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ يَا ابْنَ آدَمَ مَرِضْتُ فَلَمْ تَعُدْنِي . قَالَ يَا رَبِّ كَيْفَ أَعُودُكَ
وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ . قَالَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَبْدِي فُلاَنًا مَرِضَ
فَلَمْ تَعُدْهُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ عُدْتَهُ لَوَجَدْتَنِي عِنْدَهُ يَا ابْنَ آدَمَ
اسْتَطْعَمْتُكَ فَلَمْ تُطْعِمْنِي . قَالَ يَا رَبِّ وَكَيْفَ أُطْعِمُكَ وَأَنْتَ
رَبُّ الْعَالَمِينَ . قَالَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّهُ اسْتَطْعَمَكَ عَبْدِي فُلاَنٌ فَلَمْ
تُطْعِمْهُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ أَطْعَمْتَهُ لَوَجَدْتَ ذَلِكَ عِنْدِي يَا ابْنَ
آدَمَ اسْتَسْقَيْتُكَ فَلَمْ تَسْقِنِي . قَالَ يَا رَبِّ كَيْفَ أَسْقِيكَ وَأَنْتَ
رَبُّ الْعَالَمِينَ قَالَ اسْتَسْقَاكَ عَبْدِي فُلاَنٌ فَلَمْ تَسْقِهِ أَمَا إِنَّكَ لَوْ
سَقَيْتَهُ وَجَدْتَ ذَلِكَ عِنْدِي »

Ebu Hureyre (r.a.) den nakledilen bir hadiste Allah Rasulü (s.a.s.) nün şöyle buyurduğu bildirilmiştir: *"Allah azze ve celle Kıyamet gününde* (bir kimseye) *şöyle seslenecek: 'Ey Ademoğlu! Hastalandım, beni ziyaret etmedin.'* (O şahıs)*, 'ey Rabbim! Sen âlemlerin Rabbisin, ben seni nasıl ziyaret edebilirim?' deyince Allah, 'falan kulum hastalandı, onu ziyaret etmedin, eğer ziyaret etseydin beni onun yanında bulacağını bilmiyor muydun?' diyecek. Allah, 'ey Ademoğlu! Yiyecek istedim bana yedirmedin' diyecek.* (O şahıs)*, 'ey Rabbim, sen âlemlerin Rabbisin, ben sana nasıl yedirebilirim? deyince Cenabı Hak, 'falanca kulum yiyecek istediğinde ona yedirmedin, şayet yedirseydin bunu*(n karşılığını) *benim yanımda bulacağını bilmiyor muydun? diyecek. Allah, 'ey Ademoğlu! Senden su istedim bana su vermedin' diyecek.* (O şahıs)*, 'ey Rabbim, sen alemlerin Rabbisin, ben sana nasıl su verebilirim?' deyince, Allah, 'falan kulum senden su istediği halde ona su vermedin, eğer verseydin bunu*(n karşılığını) *benim yanımda bulurdun' buyuracak.*" (Müslim, "Birr", 43)

Kudsî hadis olarak, yani, manası Allah'a, ifadesi Hz. Peygamber'e ait bir rivayet şeklinde nakledilen bu hadisin bir benzerine İncil'de de rastlanmaktadır. (Matta, 25/34-46) Sahih kudsî hadislerin bir kısmı, Hz. Peygamber'in, Kur'an vahyiyle gelen ilahî buyrukların muhtevasını ashabına kendi ifadeleriyle anlatmasından kaynaklandığı gibi; bir kısmı da, buradaki örnekte görüldüğü üzere, geçmiş dinlerin kutsal metinlerinde yer alan ve menşe birliği dikkate alındığı için Allah'a nisbet edilerek nakledilmesinde bir sakınca bulunmayan haberlerden oluşmaktadır.

Hadis, Yüce Allah'ın, kullarına yapılan iyiliği, adeta kendisine yapılmışçasına önemsediği ve bu düzeyde değerlendirdiğinin çarpıcı bir ifadesidir. Böyle bir anlatıma Kur'an-ı Kerim'de, ihtiyaç sahiplerine; başa kakmadan, faiz almadan, ödeme konusunda sıkıştırmadan verilen, hatta ödeyemeyecek duruma düşenlere sadaka niyetiyle bağışlanan borç anlamındaki «karz-ı hasen» (güzel borç) le ilgili ayetlerde de rastlıyoruz. Örneğin, «*eğer siz Allah'a güzel bir borç verirseniz, Allah onu size kat kat öder ve sizi bağışlar. Allah, şükrün karşılığını verendir, halîmdir.*» (Teğâbun, 64/17) ayetinde «Allah'a borç verme» ifadesi nasıl mecazen kullanılmışsa, hadiste yer alan, Allah'ı ziyaret etmek, ona yiyecek ve su vermek ifadeleri de mecazen kullanılmış ve bu kullanım, sözün muhatap üzerindeki etkisini kat kat artırmıştır.

Yaratılanı Yaratandan ötürü hoş gören bir dinin müntesipleri olan Müslümanlar ancak, Yaratıcının kendileri için hoş gördüğü şeyleri yapmakla «iyi insan» olabileceklerinin bilincindedirler. «İyilik» ve «kötülük», ancak insan için anlamlı olan ve etkilerini bu varlık aleminde gösteren iki kavramdır. Kur'an'ın ifadesiyle, «iyilik yapan kendi lehine, kötülük yapan kendi aleyhine» (Fussilet, 41/46) davranmış olur. Yaptığı iyilikle Allah'a fayda sağlayabilecek, kötülükle de zarar verebilecek kimse yoktur. Onun için, «iyi söz ve güzel iş Allah'ın katına yükselecek» (Fâtır, 35/10) ama faydasını başta insanlar olmak üzere bütün yaratıklar görecektir. Kestiğimiz kurbanların eti ve kanı Allah'a ulaşmayacak, ama muhtaç insanları doyurmakla kazandığımız takvâ Allah katına yükselecektir. (Hac, 22/37) Hastayı ziyaret etmek, aç ve susuzun ihtiyacını gidermekle o insanlar fayda görecek ama bundan en çok Yüce Allah memnun ve hoşnut kalacaktır. Onun bu hoşnutluğu ise iyilik sahibinin en büyük kazancı olacaktır.

Yardımlaşma, yoksula, muhtaca destek olma konu-sundaki ayetlerin ve ilgili nebevî tavsiyelerin çokluğu dikkate alınırsa İslam'ın bir yardımlaşma ve dayanışma dini olduğunu söylemek mümkündür. Toplum halinde yaşayan, farklı kabiliyet ve becerilere sahip, sağlık açısından, maddî-manevi imkanlar bakımından eşit olmayan insanları asgari hayat standardında birleştirmek ancak toplumsal dayanışmayla mümkündür. Günümüzde, büyük ölçüde devletlerin üstlendiği bu görev İslam'ın geldiği dönemde daha çok toplumsal bir sorumluluk kabul edildiği için Müslüman bireyler bu konuda teşvik edilmiş, hatta bu tür görevler dînî bir vecibe olarak kabul edilmiştir. Örneğin, Mekke döneminde, zenginin malında fakirin hakkı olduğunu bildiren (Meâric, 70/25; Zâriyat, 51/19), sadaka vermeyi ve infak etmeyi teşvik eden ayetlerden (Leyl, 92/6; Fâtır, 35/29; Sebe', 34/39) sonra, Müslümanların bir şehir devletine kavuştuğu Medine döneminde zekatın, ödenmesi gereken ve devlet eliyle toplanan bir vergiye dönüştüğü görülmekte (Bakara, 2/83,110; Hac, 22/41; Tevbe, 9/60) dağıtılacağı sınıflar arasında bunu toplayan görevliler de sayılmaktadır. (Tevbe, 9/60) Sevgili Peygamberimiz de İslam'ın beş temel üzerine bina edildiğini ifade etikleri hadislerinde (Buhârî, "İman",1) zekatı bu temellerden biri saymış ve Müslümanlar, İslam'ın beş şartı olarak bilinen bu vecibelerden biri olan zekata ayrı bir önem vermişlerdir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra, diğer dînî görevleri kabul ettikleri halde zekat vermek istemeyen Arap kabileleri üzerine ordu göndermeye niyetlenen Hz. Ebubekir'in sert tutumu, toplumsal yardımlaşmayla ilgili kaçınılmaz görevlerin tamamen kişilerin arzusuna bırakılamayacak kadar önemli olduğunu göstermektedir. Nitekim günümüzün modern devletleri de vergiyi, "özel bir karşılığı olmayan, hukûken zorunlu ödeme" olarak kabul etmekte, bundan kaçınanlara cezâî yaptırımlar uygulamaktadır. Her işinde Allah'ın hoşnutluğunu esas alan Müslüman, resmî bir talimat ve yaptırım olup olmadığına bakmaksızın "gerçek iyiliğe" ulaşmanın gereği olarak, sevdiği şeylerden infak etmeyi (Âl-i İmran, 3/92), isteyeni geri çevirmemeyi (Duhâ, 93/10) aç olan komşusunu doyurmayı (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1 / 55) dînî, ahlâkî ve vicdânî bir görev kabul etmiştir. Onun için, hali vakti yerinde olan Müslümanlar devlete ödediği vergisinin yanı sıra, Cenabı Hakkın kendisine lutfettiği nimetlerin bir şükrü olarak, zekat ve sadakasını da vermeye devam etmekte, sadece ülkemizde değil, dünyanın her köşesindeki ıstırap çeken insanların acısını hafifletmek için elinden gelen gayreti göstermektedirler. Kendisi için istediğini diğer insan kardeşleri için de istemeyi (Buhârî, "İman", 6) şiâr haline getiren bu fedakar insanlar, geçmişte ecdadımızın vakıf yoluyla yaptıklarını bugün yardım dernekleriyle gerçekleştirmekte, aç, susuz, hasta ve çaresiz insanların dermanı olmaktadırlar. Hadiste ifade edildiği gibi Allah, onlara yapılan hizmeti kendisine yapılmış kabul edecek ve bu hizmetin sahiplerine, hiç şüphesiz, kendi şanına yakışır bir karşılık verecektir. Ebedî âlemde kimsesiz kalmamak için bu dünyada kimsesizlerin kimsesi olmak en kestirme yoldur. Şairin dediği gibi, kimsesi Allah olanın başka kimseye ihtiyacı olmayacaktır.

Herkesin var bir kesi, ben bîkesin yok kimsesi
Ben bîkesin sen ol kesi, ey kimsesizler kimsesi

SORUMLULUK BİLİNCİ

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا: عَنْ النَّبِيّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَالَ: « كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالأَمِيرُ رَاعٍ وَالرَّجُلُ
رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ زَوْجِهَا وَوَلَدِهِ فَكُلُّكُمْ
رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ».

Abdullah b. Ömer (r.a.)in naklettiği bir hadiste Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurdular: *"Hepiniz çobansınız ve hepiniz elinizin altındakilerden sorumlusunuz. Yönetici bir çobandır. Erkek, aile halkının çobanıdır. Kadın, kocasının evi ve çocukları için çobandır. Hepiniz çobansınız ve hepiniz çobanlık yaptıklarınızdan sorumlusunuz."*

(Buhari, "Nikah", 91)

Çoban-sürü istiâre (benzetme)siyle sorumluluk bilincinin önemine vurgu yapılan bu hadiste, bir yandan, akıllı ve ergen bütün bireylerin sorumluluğuna atıfta bulunulurken diğer yandan, idarecilik ve aile yönetimi gibi başkalarına karşı yükümlülük içeren görevleri üstlenenlerin daha ağır bir mesuliyet taşıdıklarına işaret edilmektedir.

Yerlerin ve göklerin taşımayı kabul etmediği emaneti yüklenen insanoğlu (Ahzâb, 33/72) her şeyden önce Allah'a karşı sorumludur. "*Her nefis kazandığına karşılık bir rehindir*" (Müddessir, 74/38) ayeti gereğince, herkes söz ve eylemlerinin, tutum ve davranışlarının hesabını büyük mahkemede Yüce Yaratıcıya verecektir. "*Kendilerine elçi gönderilenleri sorgulayacağımız gibi, gönderilen elçileri de sorgulayacağız*" (A'râf, 7/6) ayeti bu hesaptan Peygamberlerin de istisna edilmediğini göstermektedir.

Büyük mahkemedeki hesabı verebilmek için, imtihan dünyasındaki sorumlulukları yerine getirmek gerekir. Bu da insanın başta kendisi, ailesi ve yakınları olmak üzere bütün insanlara ve doğal çevreye karşı üzerine düşen görevleri ifa etmesiyle mümkün olur. Akıl ve irade nasıl insana özgü iki kabiliyetse, bunların sonucu olan sorumluluk bilinci de ona özgüdür. İnsan bu bilinçle diğer canlılardan ayırt edilir. Nasıl davranması gerektiğine bu yolla karar verir. Yaptıklarının sonuçlarına bununla katlanır. Vicdanında söz ve eylemlerinin muhasebesini bu duyguyla yapar. Kendilerine karşı yükümlü olduğu kimselerin hukukunu bu bilinçle korur.

Başkalarına karşı en ağır sorumluluğu taşıyanlar şüphesiz bir toplumun yöneticileridir. Sahip oldukları yetki oranında, idaresiyle yükümlü oldukları kimselerin sorumluluğu da onların omuzlarındadır. Onlar mahkeme-i kübrâ'da kendi hesaplarıyla beraber sorumlu oldukları kişilerden dolayı da hesap vereceklerdir. Onun için sevgili Peygamberimiz, istenmeden bir göreve talip olmayı uygun bulmamıştır. (Nesâî, Adâbu'l-kudât, 5) Geçmişte, idârî görevlerin manevi mesuliyetini çok iyi bilen bazı İslam büyükleri, talip olmak bir yana, kendilerine ısrarla teklif edilen görevleri kabul etmemişler, bu uğurda baskılara bile maruz kalmışlardır. Örneğin Hanefi Mezhebi'nin imamı Ebu Hanife, kendisine Bağdat kâdılığını öneren Abbasi Halifesi Ebu Cafer el-Mansur'un teklifini, o işe ehil olmadığı gerekçesiyle reddetmiş, kendisine "yalan söylüyorsun" diyen halifeye, "yalan söylüyorsam, yalancı birisi zaten kadı olamaz, doğru söylüyorsam bu işe ehil olmadığımı ifade ediyorum" diyerek hapse atılmayı göze almıştır. Ebu Hanife'nin yaptığı, görev ve sorumluluktan kaçmak değil, uygun olmayan şart ve ortamda böyle ağır bir görevin vebalini üstlenmekten kaçınmaktır. Günümüzde, yönetimle ilgili üst makamlara gelebilmek için birbirlerini çiğneyen insanların, bu görevlerin sorumluluklarını hakkıyla yerine getirecekleri konusundaki öz güvenleri; başka hiçbir şey için değil, sadece hizmet için bu görevlere talip oldukları iddiaları karşısında, Ebû Hanife gibi büyük zatların acaba tevazuda israfa mı gittikleri sorusu ister istemez insanın aklına gelmektedir.

Hadiste, ailesinin çobanı olduğu bildirilen baba, aile bireylerinin maddi-manevi ihtiyaçlarını karşılamak, onları her türlü tehlikeye karşı korumak, çocuklarının iyi yetişmesi için elinden gelen gayreti göstermekle yükümlü ve sorumludur. Her ne kadar bu görevler günümüzde, eşler arasında belli ölçülerde paylaşılmış olsa da, işin ağırlığı yine erkek üzerindedir. O yüzden, bu sorumluluğu yerine getirmeyen kimse için Allah Rasulü, "*bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ihmal etmesi kişiye günah olarak yeter*" (Ebû Davud, "Zekat", 45) uyarısında bulunmuştur. Diğer taraftan, "*iki kızını ergenlik çağına kadar güzelce yetiştiren kimseyle Kıyamette yanyana olacağını*" (Müslim, "Birr", 149) söyleyen Peygamber Efendimiz, kız çocuklarının hor görüldüğü bir toplumda, onları yetiştirme sorumluluğunu başarıyla yerine getiren ebeveynleri de övmüştür. Ailenin evdeki yükünü büyük ölçüde üzerinde taşıyan anne de, evine sahip çıkmak, çocuklarıyla yakından ilgilenmek, eşiyle beraber, huzurlu ve mutlu bir aile ortamının oluşmasına katkı sağlamakla yükümlüdür.

Sorumluluk bilinci konusunda model alacağımız en güzel örnek şüphesiz sevgili Peygamberimizdir. Ağlayan bir çocuğun annesine vereceği sıkıntıyı düşünerek uzun kıldırmak istediği namazı kısa kesen Allah Rasulü (Ebû Davud, "Salât", 122) sorumluluk duygusunun şaheser bir örneğini vermiştir. Taif'e vali olarak gönderdiği Osman b. Ebi'l-Âs'a, "*ey Osman! Namazı hafif kıldır. İnsanları, içlerindeki en zayıfına göre değerlendir. Çünkü onların içinde yaşlı, küçük, hasta, uzakta olan ve ihtiyacı bulunanlar vardır*" (İbn Mâce, "İkâmetü's-Salât", 48) tavsiyesinde bulunarak bu sorumluluk bilincini ashabına da aşılamak istemiş, ayrıca, bir yöneticinin nasıl olması gerektiğinin ipuçlarını vermiştir.

"*Biz hiç kimseye gücünün yettiğinden fazla yük yüklemeyiz…*" (Mü'minûn, 23/62) buyuran Cenâbı Hakk'ın murâdına uygun olarak, Hz. Peygamber (s.a.s.) de, "*uyanana kadar uyuyandan, ergenlik çağına kadar çocuktan, iyileşene kadar akıl hastasından sorumluluğun kaldırıldığını*" (Ebû Davud, "Hudûd", 17) bildirmiştir. Dini ancak akıl sahiblerine teklif eden bir Yaratıcının, aklını kullanamayacak durumda olanları sorumlu tutması düşünülemez. Kullarına her zaman merhametli olan yüce Allah, şu ayetiyle hem sorumluluğumuzun sınırlarını bize göstermekte hem de acze düştüğümüzde kendisine nasıl sığınmamız gerektiğini öğretmektedir: "*Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Kişinin kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır. Ey Rabbimiz! Unutur ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme. Bizi affet, bizi bağışla, bize merhamet et. Sen bizim Mevlâmızsın. Kafirler topluluğuna karşı bize yardım et.*" (Bakara, 2/286)

AİLE SORUMLULUĞU

عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ:

اسْتَأْذَنَ أَبُو بَكْرٍ رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ عَلَى النَّبِيِّ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَسَمِعَ صَوْتَ عَائِشَةَ عَالِيًا فَلَمَّا دَخَلَ تَنَاوَلَهَا لِيَلْطِمَهَا وَقَالَ: لاَ أَرَاكِ تَرْفَعِينَ صَوْتَكِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَجَعَلَ النَّبِيُّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- يَحْجُزُهُ وَخَرَجَ أَبُو بَكْرٍ مُغْضَبًا فَقَالَ النَّبِيُّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- حِينَ خَرَجَ أَبُو بَكْرٍ: « كَيْفَ رَأَيْتِنِى أَنْقَذْتُكِ مِنَ الرَّجُلِ؟ ». قَالَ فَمَكَثَ أَبُو بَكْرٍ أَيَّامًا ثُمَّ اسْتَأْذَنَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَوَجَدَهُمَا قَدِ اصْطَلَحَا فَقَالَ لَهُمَا: « أَدْخِلاَنِى فِى سِلْمِكُمَا كَمَا أَدْخَلْتُمَانِى فِى حَرْبِكُمَا ». فَقَالَ النَّبِيُّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- :« قَدْ فَعَلْنَا قَدْ فَعَلْنَا ».

Sahabi Numan b. Beşir (r.a.)ın naklettiğine göre, Hz. Ebubekir (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) birgün Hz.Peygamber (s.a.s.)in yanına girmek için izin istedi. Bu arada (kızı) Hz. Âişe'nin yükselen sesini işitti. İçeri girince, tokat atmak niyetiyle onu yakaladı ve *"bir daha Rasulüllah'a karşı sesini yükselttiğini görmeyeyim*" dedi. Allah Rasulü onun vurmasına engel oldu. Hz. Ebubekir öfkeli bir şekilde oradan ayrıldı. O dışarı çıkarken Hz. Peygamber eşine hitaben, *"adamın elinden seni nasıl kurtardığımı gördün mü?*" diye takıldı. Hz. Ebubekir günler sonra tekrar Rasulüllah'ın yanına girmek için izin istedi. İçeri girdiğinde onları barışmış halde buldu ve *"beni kavganıza dahil ettiğiniz gibi barışınıza da dahil edin*" dedi. Onlar da *"tamam öyle olsun*" dediler." (Ebu Davud, "Edeb", 84)

Sevgili Peygamberimizin aile hayatından bir kesiti yansıtan bu haber, onun eşlerine nasıl davrandığı konusunda bir fikir verirken, aynı zamanda ağır başlı ve yumuşak karakterine de işaret etmektedir. Burada, muhtemelen, her aile içinde görülebilecek türden bir tartışma veya Hz. Âişe'nin bir itirazı ya da şikayeti söz konusudur. Allah Elçisi, genç yaştaki eşinin sitemlerini olgunlukla karşıladığı gibi buna muttali olan babası Hz. Ebubekir'in, ona karşı sert davranışına da engel olmuş ve ardından da şaka yaparak aradaki soğukluğu gidermek istemiştir. Hz. Ebubekir'in, o esnada kızına karşı takındığı sert tavır, hiç şüphesiz, onun Hz. Peygamber'e duyduğu derin sevgi ve saygısının bir sonucudur ve Hz. Âişe'nin, Allah Rasulünü üzmüş olabileceği endişesine dayanmaktadır.

Bilindiği gibi Hz. Peygamber (s.a.s.), kadınlarına karşı oldukça sert davranan bir toplum içinde yetişmiştir. Cahiliye dönemi bir tarafa, İslamî dönemde bile bu sertliğin bazı örneklerine rastlamak mümkündür. Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in, Allah Rasulü'nün eşleri olan kızlarına karşı, onu üzdükleri düşüncesiyle zaman zaman takındıkları sert tutum (Müslim, "Talak", 29) bunun basit bir tezahürü sayılabilir. Her konuda olduğu gibi Allah Rasulü bu konuda da müstesna bir tavra sahiptir. Başta hadis eserleri olmak üzere İslamî kaynaklar, hayatıyla ilgili bütün bilgileri en ince detayına kadar verdikleri halde, Hz. Peygamber'in eşlerine karşı şiddet uygulamak bir yana en küçük bir hakaret veya kırıcı bir sözünden bahsetmemişlerdir. Bu da ancak, Allah tarafından seçilip "*yüce ahlak sahibi olduğu*" bildirilen (Kalem, 68/4) bir Peygamberin her konuda olduğu gibi bu konuda da insanlara örnek olmasıyla açıklanabilecek bir husustur.

Rivayetin yer aldığı kaynakta bu habere, Hz. Peygam-ber'in şakaları bölümünde yer verilmiştir. Ancak olayın aile hayatına bakan yönü oldukça önemlidir. Dikkat edileceği üzere Hz. Peygamber, aile içi bir meselede eşi Hz. Aişe'ye, babasının müdahalesini bile uygun bulmamış ve onun, kızına karşı sert davranışına engel olmuştur. Çünkü aile, kişilerin hür iradeleriyle kurulmuş meşru bir beraberliktir ve aile içinde ortaya çıkan problemlerin çözümü ilk önce eşlere düşen bir görevdir. Başkalarından yardım talep etmedikleri ve acil müdahaleyi de gerektiren bir durum olmadığı sürece, aile içi problemlere karışmak doğru değildir. Ülkemizde görülen ailevi huzursuzlukların önemli bir kısmında, eşlerin anne-babalarının, evli çocuklarına müdahale ve yönlendirme arzuları rol oynamaktadır. Örneğin bir annenin evli kızına veya oğluna "şöyle şöyle yaparsan sana hakkımı/sütümü helal etmem" gibi manevi baskı uygulaması çok görülen bir olgudur. Bu baskı, her zaman, evladın bir harama /günaha düşmesi veya yanlış bir yola gitmesinden dolayı değil, bazen de, onların meşru talepleriyle ilgilidir. Örneğin, "eşini, anne-babasına göndermeyeceksin" veya "dışarı çıkartmayacaksın", gibi evli bir erkeğe yapılan ebeveyn telkini gayrı meşrudur. Böyle bir talepte bulunan ebeveyn günahkar olduğu gibi bunu yerine getiren evlat da günahkar olur. Böyle meşru isteklere karşı çıkıp, oğullarını, kızlarını, gelinlerini huzursuz eden anne-babaların, onlara haklarını helal etmemelerinin de bir önemi yoktur. Çünkü ana-babasının isteği de olsa hiç kimsenin yanlışa ve günaha boyun eğmesi doğru değildir. (Lokman, 31/15) Dinimize göre ergenlik çağına gelen herkes kendi yaptığından sorumlu olduğu için, böyle bir durumla karşılaşan kişi, vebali ana-babasına yüklemekle sorumluluktan kurtulamaz.

Bazı anne-babalar, çocuklarının büyüdüklerini kabul etmemekte ve onları her zaman kendilerine bağımlı görmek istemektedirler. Bağımlılık, ebeveyne her zaman gösterilmesi gereken sevgi, saygı, bağlılık ve hizmetten farklıdır. Bağımlı olmak insanın kişilik gelişimine engel olur. Onun hür iradesiyle ve sorumluluğunu üstlenerek yapmak istediklerine ket vurur. Hayatta, kendi ayakları üzerinde durarak başarıya ulaşmasını zorlaştırır. Aile hayatında, eşi ve çocuklarıyla ilişkisinde genellikle ebeveynin telkin ve baskıları belirleyici olur. Geleneksel aile yapımızda geçmişten tevarüs ede geldiğimiz çok güzel adetlerimizin yanı sıra, dine, akla ve vicdana uymayan adetlerimiz de bulunduğu için bu telkin ve manevi baskı bazen olumsuz sonuçlara yol açar.

İslam Dini birey, aile ve toplum hayatında meşru olanla olmayanın sınırlarını net olarak belirlemiştir. Bu noktadan itibaren her mü'minin diğerine, "iyiliği tavsiye ve kötülükten sakındırma" (emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker) ilkesi gereğince yardımcı olması esastır. Ebeveynlerin yetişkin evlatlarına yapacakları manevi katkı da bu çerçevede olmalıdır. Anne- baba yakınlığının bu konuda başkalarına göre bir öncelik hakkı doğurduğu şüphesizdir. Ancak, "iyiliği tavsiye ve kötülükten sakındırma" görevinde en belirleyici unsur, iman, amel ve bilgi üçlüsü olduğu için bu süreç her zaman ebeveynden evlatlara doğru değil, bazen evlatlardan ebeveynlere doğru da işleyebilir. Örneğin, eğitimsiz ve dînî yönden bilgisiz birçok anne-babanın, doğru olanla olmayan konusunda, sahip oldukları hayat tecrübesi dışında, çocuklarına verebilecekleri fazla bir şey yoktur. Dolayısıyla onların da, eğitimli ve bilgili evlatlarından yararlanmaları, "emr-i bi'l-ma'ruf…" ilkesinin bir gereğidir. Bu idrak içinde olmayan ebeveynlerin, evlatları tarafından incitilmeden uyarılmaları, sonuç alınamadığı takdirde, saygıda ve hizmette kusur etmeden, onlardan gelebilecek yanlış telkin ve yönlendirmelerden uzak durulması gerekir. Bu olgunluk içinde davranabilen evlatlar, onların rızasını da kazanmış olarak, hem kendi aile düzenlerine zarar verebilecek makul olmayan bazı telkinlerinden korunmuş, hem de hayatın zorlukları karşısında onların sahip oldukları tecrübelerden yararlanmış olurlar.

YAP Kİ GÖRESİN

عَنِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :

« بَرُّوا آبَاءَكُمْ تَبَرَّكُمْ أَبْنَاؤُكُمْ ، وَعِفُّوا تَعِفُّ نِسَاؤُكُمْ »

Abdullah b. Ömer (r.a.) den nakledildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Atalarınıza iyilikte bulununki çocuklarınız da size iyilikte bulunsunlar; siz iffetli olunki kadınlarınız da iffetli olsunlar."* (Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat, 1 / 299)

Hadis-i şerif, biri, ana-babaya iyilikte bulunmak, diğeri, iffetli olmak gibi iki önemli konuya dikkat çekmektedir. Hadisin ilk kısmında yer alan, "atalara iyilikte bulunma" tavsiyesi, Kur'an-ı Kerimin birçok ayetinde emredilen bir husustur. (İsrâ, 17/23; Ankebût, 29/8; Lokman, 31/14) Sevgili Peygamberimiz, bir yandan Cenab-ı Hakk'ın bu emrini bize hatırlatırken diğer yandan bunun yöntemini öğretmektedir. Yani siz ana-babanıza iyi davranın, onlara saygı ve merhametle muamele edin ki, bunu sizden öğrenen çocuklarınız da size aynı saygıyı göstersin. Bir toplumda, aile bireylerinin birbirlerine karşı nasıl davranacakları, dînî ve kültürel mirasla aktarılan bir geleneğe bağlıdır ve bunun en iyi öğrenileceği mektepler de hiç şüphesiz aile yuvalarıdır. Dolayısıyla, birbirlerine karşı sevgi, saygı, şefkat ve merhamet hisleriyle davranan aile bireylerinden, aynı özellikleri taşıyan nesillerin yetişeceği aşikardır. Ebeveynine saygı göstermeyen ve iyi muamelede bulunmayan bir evladın, kendi çocuğundan, bundan daha fazlasını beklemeye hakkı yoktur.

Sözlükte, fena ve kötü işlerden uzak durmak, namuslu olmak, haramlardan sakınmak, sabrederek başkalarından istememek gibi anlamlara gelen "iffet" kavramı, dilimizde daha çok "namus" kelimesiyle karşılanmakta ve cinsel içerikli gayrı meşru davranışlardan uzak durmayı ifade etmektedir. Zina gibi büyük bir günahtan uzak durarak afîf, yani temiz kalabilmek ve meşru olanla yetinmek, kişinin ahlâkî yapısının temel taşını oluşturduğundan, iffet kavramının, daha çok, namusun korunması bağlamında kullanılması doğaldır. Nitekim Cenabı Hakk'ın, "*evlenme imkanı bulamayanlardan, Allah'ın lütfuyla bu imkanı elde edinceye kadar iffetlerini korumalarını*" istemesi (Nur, 24/33) bu manayı pekiştirmektedir.

Hadis-i şerif'in de ifade ettiği gibi iffet, kadın-erkek herkes için aynı derecede önemli ve gereklidir. Namus ve iffeti kadınlara has kılıp erkekleri sadece bunun bekçisi gibi kabul etmek İslamî düşünceye aykırıdır. İslam'da herkes yaptığından sorumludur. İyiliklere sarılmak, kötülüklerden kaçınmak her bireyin sorumluluğunda olduğu gibi, iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırmak da kadın-erkek her Müslümanın görevidir. (Tevbe, 9/71) Dolayısıyla herkes kendi namusunun ve iffetinin bekçisidir. Müslümanlara düşen, bu konuda birbirlerine yardımcı olmaktan ibarettir. Namus kavramını kadınla özdeşleştiren yanlış anlayış kendi döneminde de egemen olduğu için sevgili Peygamberimiz, erkeklere hitaben, "*siz iffetli olun ki kadınlarınız da iffetli olsunlar*" buyurmuştur. Yani önce siz, kadınlarınızda aradığınız o ahlakî özelliği kendi şahsınızda gerçekleştirin ve onlara örnek olunki, onlardan da aynı duyarlılığı bekleyebilesiniz. Sizin iffetli tutumunuz onlara da örnek olsun. İğneyi önce kendinize batırın ki çuvaldızı başkasına batırmaya hakkınız olsun.

İffet uyarısını ilk önce erkeklere yönelten Kur'an-ı Kerim ayetlerinde de bu inceliği görüyoruz. Bilindiği gibi Nur suresinin 30 ve 31. ayetlerinde, önce mü'min erkeklere, sonra da mü'min kadınlara, gözlerini haramdan sakınmaları ve ırzlarını korumaları emredilmektedir. Sanki, toplumda daha ön planda olan, ailede yönetici pozisyonunda bulunan erkeğe, bu konudaki sorumluluğu, öncelikle hatırlatılmaktadır. Müteakib ayette kadına hatırlatılan hususlar ise, karşı cins için cezb edici özellikleri konusunda alması gereken önlemlerle ilgilidir.

Namus ve iffetten sadece kadınları sorumlu tutan bir anlayışın varlığına ne yazık ki ülkemizde de şahit oluyoruz. Bilindiği gibi, namus adına işlenen cinayetlerin bir kısmına verilen ad "namus temizleme"dir. Tecavüze maruz kalan veya kendi tercihiyle karşı cinsle ilişki kuran kadın, yakınlarının kararıyla öldürülünce hem kendisinin hem de o yakınlarının namusu temizlenmiş olmaktadır. Kendi iffetsizlikleri konusunda kılları kıpırdamayan erkekler, kadınlarının, kızlarının maruz kaldığı talihsiz olaylar karşısında aslan kesilmekte, mağdur edenden ziyade mağdur olanı suçlu görüp cezalandırmaktadırlar. Halbuki, bir kimse ancak, kendisine ve yakınlarına yapılacak bir saldırı karşısında meşru müdafaa hakkına sahiptir. Namusunu korurken öldürülen kimse dinimizce şehittir. Meşru savunma esnasında öldürülen saldırgandan dolayı da dinen bir sorumluluk doğmaz. Yani, ancak böyle zorunlu bir durumda öldürme eylemi kaçınılmaz olabilir. Aksi halde, kendi tercihiyle ilişkiye giren veya zorla tecavüze maruz kalan kimseyi öldüren kimse namus temizlemiş olmaz, sadece cinayet işlemiş olur. Kendisine de cânî ve kâtil denir. Hem bu dünyada hem de ahirette en büyük cezaya müstahak olur.

"*Yakını bile olsa hiçbir günahkar başkasının günahını yüklenmez*" (Fâtır, 35/18) ayeti gereği, yakınlarımıza karşı görevlerimizi yerine getirmediğimizden dolayı sorumlu olsak bile, onların günahını yüklenecek değiliz. Çünkü, "*her nefis elde ettiği günahı ancak kendi aleyhine kazanır.*" (En'am, 6/164) Dolayısıyla, namus cinayeti dediğimiz şey aslında, kendi ihmal ve sorumluluklarımızın bedelini çaresiz insanlara ödetmekten ibarettir. Kendisinin ve yakınlarının namusuna önem veren kimse önce, onlara karşı akrabalıktan doğan görevlerini yerine getirmeli, iffetli ve nezih yaşantısıyla onlara güzel örnek olmalıdır. Aksi takdirde, Ziya Paşa'nın, "anlar ki verir lâf ile dünyâya nizâmât // bin türlü teseyyüb bulunur hanelerinde" beytinde tasvir ettiği kişilerin durumuna düşer.

Sözün özü, iyilikleri, güzellikleri başkasında arama-dan önce kendimize dönüp bunların ne kadarına sahip olduğumuzun sağlamasını yapmalıyız. Herkes önce kendisine bakarsa, başkasında kusur aramaya fırsat da, ihtiyaç da kalmayacaktır.

İNSAN İRADESİNE SAYGI

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ فَتَاةً دَخَلَتْ عَلَيْهَا فَقَالَتْ : إِنَّ أَبِى زَوَّجَنِى ابْنَ أَخِيهِ لِيَرْفَعَ بِى خَسِيسَتَهُ وَأَنَا كَارِهَةٌ . قَالَتْ: « اجْلِسِى حَتَّى يَأْتِىَ النَّبِىُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ » فَجَاءَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَتْهُ فَأَرْسَلَ إِلَى أَبِيهَا فَدَعَاهُ فَجَعَلَ الأَمْرَ إِلَيْهَا فَقَالَتْ: « يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَدْ أَجَزْتُ مَا صَنَعَ أَبِى وَلَكِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَعْلَمَ أَلِلنِّسَاءِ مِنَ الأَمْرِ شَىْءٌ ».

Hz. Aişe (r.a.) den rivâyet edildiğine göre, bir genç kız onun yanına gelerek, *"babam beni, sadece itibarını yükseltmek için, istemediğim halde, kardeşinin oğluyla evlendirdi*" dedi. Hz. Aişe, *"Nebi* (s.a.s) *gelinceye kadar otur bakalım*" dedi ve Rasûlullah geldiğinde durumu ona bildirdi. Allah Rasulü, kızın babasına haber göndererek çağırttı ve tercihin kıza ait olduğunu söyledi. Bunun üzerine kız, *"ey Allah'ın Rasulü! Babamın yaptığı işe izin verdim, fakat bu konuda kadınların da söz hakkı var mı onu bilmek istedim*" dedi. (Nesâî, "Nikah", 36)

Ergenlik çağına gelmiş akıllı insanları mükellef (sorumlu) sayan, tercih ve tasarruflarında özgür bırakan İslam Din'i, evlilik gibi çok önemli bir karar arefesinde de son sözü kişinin kendisine bırakmıştır. Cenabı Hak, sorumluluğun şahsî olduğunu (Necm, 53/38-39) ve herkesin ancak kendi yaptığının karşılığını göreceğini (Câsiye, 45/22) bildirmiş, elçisi de, yukarıda ki hadiste olduğu gibi, erkek olsun, kadın olsun kişilerin kendi tasarruflarında söz sahibi olduklarını ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili Hz. Peygamber'in sünnetinde pek çok örnek bulunmakla beraber, sırf evlilik konusundaki tavsiye ve uyarıları bile onun, insan iradesine ne denli saygı gösterdiğini anlamak için yeterlidir. Örneğin bir defasında Hz. Aişe, "ey Allah'ın Rasulü! Evlilikleri konusunda kadınlara danışılır mı?" diye sormuş, "*evet*" cevabı alınca, "peki, bakire kız utanır söyleyemezse ne olacak?" sorusuna Allah Rasulü, "*onun susması izni sayılır*" buyurmuştur. (Buhârî, "İkrah", 3) Başka bir hadiste, babasının kendisini zorla evlendirdiği şikayetiyle Hz. Peygamber'e başvuran bir kadını Allah Rasulü kocasından ayırmış ve "*kadınları zorlamayın*" buyurmuştur. Bu kadın daha sonra Ebû Lübâbe el-Ensârî adında başka bir sahabî ile evlenmiştir. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1 / 364)

Sevgili Peygamberimiz kendi kızlarını evlendirirken de aynı tutumu sergilemiştir. Hz. Aişe'nin bildirdiğine göre, kızlarından birine talip olunduğunda Allah Rasulü onun yanına gider, talip olanın adını söyler, o susarsa evlendiririr, şayet kızı, istemediğini örtüsüne dokunarak işaret ederse, Peygamberimiz de nikahlamaktan vazgeçerdi. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6 / 78). O günkü toplumsal yapıda mevcut olan geleneklerin izleri de görülen bu uygulamada önemli olan, Hz. Peygamber'in, kızının tercihini öğrenerek o doğrultuda hareket etmesidir.

Bu konuda zikredilmesi gereken diğer bir örnek de Berîre rivayetidir. Hz. Âişe'nin azadlı cariyesi olan Berîre, Mugîs isminde bir köleyle evliydi. Berîre azad olunca kocasından ayrılmak istedi. Fakat Muğis ayrılmak istemiyordu. Bunun için Hz. Peygamber'in aracılık yapmasını istedi. Allah Rasulü, "ey Berîre! Allah'tan kork. O senin kocan ve çocuğunun babasıdır" buyurdu. Berîre, "ey Allah'ın elçisi, bunu bana emrediyor musun? deyince Hz. Peygamber, "hayır ben sadece aracıyım" dedi. Bunun üzerine Berîre, "benim ona ihtiyacım yok" karşılığını verdi. Hz. Peygamber, amcası Abbas'a, Berîre'ye olan sevgisinden dolayı göz yaşı döken Muğîs'i göstererek, "Mugîs'in Berîre'ye sevgisi, onun da Muğis'e nefreti şaşılacak şey doğrusu!" demişti. (Ebû Davud, "Talak", 19; Nesâî, "Âdâbu'l-Kudât", 28)

Görüldüğü gibi bu örneklerin hepsi, Câhiliye döneminde erkeklerin baskısı altında fazla söz hakları bulunmayan kadınların Hz. Peygamber sayesinde nasıl bir özgüvene kavuştuklarını ve karşılaştıkları zorlukları bizzat ona anlatarak nasıl haklarını arama çabası içinde olduklarını göstermektedir.

Evlilik gibi insan hayatında çok önemli yeri olan bir olayın, kişinin anne-baba ve yakınlarıyla istişare ederek ve onların görüş, tavsiye ve onaylarını da alarak gerçekleştirilmesi şüphesiz çok yararlı ve gereklidir. Ancak bu ideal işbirliği her zaman mümkün olmayabilir. Bu takdirde son söz, yeni bir hayata adım atacak gençlere aittir. Seçimlerinde isabetli olup olmadıkları ve tercihlerinden dolayı karşılaşabilecekleri olumlu/olumsuz gelişmeler tamamen kendi sorumlulukları dahilindedir. Bu noktada ailelerin görevi, gençlerin tercihlerine müdahale etmek değil, onlara her konuda yardımcı olmaktır. Bilgi ve tecrübeleriyle onların seçimine katkıda bulunmaktır.

Bu konu, ülkemiz açısından da belli ölçüde önemini ve güncelliğini korumaktadır. Hâlâ bazı yörelerimizde küçük yaşta olan, hatta rüşt yaşını geçmiş bulunan kızlarımızın kendi görüş ve onayları alınmadan istemedikleri kişilerle evlendirildikleri bilinmektedir. Bazen babası, hatta dedesi yaşındaki insanlara belli menfaatler karşılığında adetâ satılan bu kızlarımızın akıbeti ya ömür boyu mutsuzluk veya intihar olmaktadır. Çok eski dönemlerin toplumsal yapılarının ve aile ilişkilerinin doğurduğu otoriter işleyiş ve velînin izninin şart koşulması gibi uygulamalar dînî bir zorunluluk gibi görülmekte, Hz. Peygamberin yukarıda örneklerini verdiğimiz tatbikâtındaki espri göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla, gelenek adı altında, "beşik kertmesi", "berdel" gibi insan iradesini ve özgür tercihini dikkate almayan yollara başvurulmaktadır. Herkesin kolaylıkla fark edebileceği üzere, yeme-içme ve kıyafet seçimi gibi insanın gündelik hayatının sıradan işlerinde, anne-babasının, yakın çevresi ve arkadaşlarının telkin, tavsiye hatta zorlamaları önemsiz görülse de, evlilik gibi, kişinin kendisinin ve çocuklarının hayatını ömür boyu çok derinden etkileyecek hayâtî bir kararın tamamen başkalarına havale edilmesi mazur görülemez.

Kur'an-ı Kerim'in irade hürriyeti ve şahsî sorumluluğa yaptığı vurgu ve Hz. Peygamber'in kadın-erkek ayrımı yapmadan kişilerin irade ve tercihlerini önceleyen tutumu dikkate alınırsa, mezhebî kaygıların ötesinde ve üstünde İslamî bir referans noktasından hareket etmemiz zorunlu hale gelmektedir. Cenabı Hakk'ın mükerrem kıldığı ve imtihan dünyasındaki rotasını belirlemede serbest bıraktığı insanın, temel hak ve hürriyetlerini kullanırken başkalarının izin ve onayına tabi kılınması aklın da dinin de kabul edeceği bir şey değildir.

ALLAH'IN EŞİT KULLARI

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: اسْتَأْذَنَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعِنْدَهُ نِسْوَةٌ مِنْ قُرَيْشٍ يَسْأَلْنَهُ وَيَسْتَكْثِرْنَهُ عَالِيَةً أَصْوَاتُهُنَّ عَلَى صَوْتِهِ فَلَمَّا اسْتَأْذَنَ عُمَرُ تَبَادَرْنَ الْحِجَابَ فَأَذِنَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَخَلَ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَضْحَكُ فَقَالَ: أَضْحَكَ اللَّهُ سِنَّكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي؟ فَقَالَ: « عَجِبْتُ مِنْ هَؤُلَاءِ اللَّاتِي كُنَّ عِنْدِي لَمَّا سَمِعْنَ صَوْتَكَ تَبَادَرْنَ الْحِجَابَ » فَقَالَ:

« أَنْتَ أَحَقُّ أَنْ يَهَبْنَ يَا رَسُولَ اللَّهِ » ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِنَّ فَقَالَ: يَا عَدُوَّاتِ أَنْفُسِهِنَّ أَتَهَبْنَنِي وَلَمْ تَهَبْنَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْنَ: إِنَّكَ أَفَظُّ وَأَغْلَظُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « إِيهٍ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا لَقِيَكَ الشَّيْطَانُ سَالِكًا فَجًّا إِلَّا سَلَكَ فَجًّا غَيْرَ فَجِّكَ ».

Muhammed b. Sa'd babasından naklediyor: Hz. Ömer bir gün, Rasulüllah (s.a.s.)in yanına girmek için izin istedi. O esnada Hz. Peygamber'in yanında, kendisine çeşitli sorular soran Kureyşli kadınlar vardı ve yüksek sesleri Allah Elçisinin sesini bastırıyordu. Hz. Ömer'in izin istediğini duyunca hemen örtülerini düzeltip toparlandılar. Allah Rasulü (s.a.s.) Hz. Ömer'e izin verdi. İçeri girdiğinde, Hz. Peygamber'in güldüğünü gören Hz. Ömer, *"babam-anam sana feda olsun, Allah seni ömür boyu güldürsün ey Allahın Rasulü* (bu gülüşünün sebebi nedir?)" dedi. Hz. Peygamber, *"yanımda olan bu kadınların, senin sesini duyunca hemen toparlanmalarına hayret ettim"* karşılığını verdi. *"Sen onların sakınıp çekinmelerine daha layıksın Ey Allahın Rasulü!"* diyen Hz. Ömer, kadınlara dönerek, *"ey kendilerine düşmanlık edenler! Benden çekiniyorsunuz da, Rasulullah'dan çekinmiyor musunuz?"* diyerek onları azarladı. Kadınlar, 'sen Allahın Rasulü'nden daha sert ve katısın dediler. Rasulüllah (s.a.s.), *"tamam, ey İbnu'l-Hattab! Canım elinde olan* (Allah)*a yemin olsun ki, şeytan bir yolda seninle karşılaşsa mutlaka senin yolundan başka bir yola sapardı"* buyurdu. (Buhari, "Edeb", 68)

Bu ilginç olayı bize aktaran rivayet, bir yandan, sevgili Peygamberimizin herkese karşı genel olarak sergilediği yumuşak ve hoşgörülü tavrının kadınlara karşı nasıl bir nezaket ve inceliğe dönüştüğünü gösterirken, diğer yandan kadınların Peygamber Efendimiz yanındaki rahat tavırlarını farklı değerlendiren Hz. Ömer'e de içinde iltifat barındıran ince bir uyarıya işaret etmektedir. Buradan hareketle İslam Dini ve onun yüce Peygamberinin, Allah'ın kadın ve erkek kulları arasında insan olarak hiçbir ayırım yapmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Çünkü, Kur'an'a göre kadın ve erkek aynı özden yaratılmışlardır. (Nisâ, 4/1) Kur'an da geçen insan kelimesi kadın ve erkeği birlikte içine almakta, erkeklere yapılan hitaplar, Arap dilinin özelliğinden dolayı kadınları da kapsamaktadır. (Bakara, 2/25, 82, 172) İnanç ve ibadet konusunda kadın-erkek ayrımı yapılmamıştır. (Bakara, 2/8, 62, 177) Ekonomik konularda kadın da erkek gibidir. Kazandığı para kendisine ait olduğu gibi, malını özgürce kullanma yetkisine de sahiptir. (Bakara, 2/43, 110, 254) Yaptıkları iyi ve kötü işlerden kadın ve erkek ayrı ayrı ve aynı derecede sorumludurlar. Kur'an, erkek ve kadınların birbirleri üzerinde karşılıklı hakları olduğunu açıkça belirtmiştir. (Bakara, 2/228) Cenabı Hak "mü'min erkek ve kadınları birbirlerinin dostları olarak nitelemiş ve onların, birbirlerine iyiliği tavsiye etmek ve kötülükten sakındırmakla yükümlü olduklarını" bildirmiştir. (Tevbe, 9/71)

Sevgili Peygamberimizin, kadınlarla ilgili açıklamaları da Kur'an doğrultusundadır. O, "*kadınlar* (yaratılışta) *erkek-lerin benzerleridir*" buyurarak kadın ve erkeğin bir bütünün iki ayrı parçası olduğuna işaret etmiş (Ebu Davud, "Tahâre", 95), "*mü'minlerin en hayırlılarının kadınlarına iyi davrananlar olduğunu*" (Tirmizi, "Radâ", 11) belirterek de, arapların cahiliyye döneminden getirdikleri kadınlara karşı kötü muamele alışkanlığını ortadan kaldırmak istemiştir. Nitekim, İslam öncesi kadına karşı takınılan tavır konusunda Hz. Ömer, "…biz cahiliye döneminde kadınları bir şey saymazdık. İslam gelip Allah onlardan bahsedince, onların da bizim üzerimizde hakları olduğunu gördük…" (Buhari, "Libas", 31) itirafında bulunmuştur.

Sevgili Peygamberimiz, kendisini ziyarete gelen kadınlara iltifat eder, onlarla yakından ilgilenir, hal ve hatırlarını sorardı. (Buhari, "Edeb", 68) Hasta hanımları ziyaret ederek geçmiş olsun dileklerini iletirdi. (Nesâî, "Cenaiz", 76) Yemeğe davet eden kadınların davetini ve ikramlarını kabul ederdi. (Buhari, "el-Hars ve'l-Muzâraa", 21; Nesâi, "İmamet", 19) Hz.Peygamber, mescidin bir kapısını onlara tahsis etmiş, (Ebu Davud, "Salat", 54) vaaz ve nasihatta bulunmak için onlara belirli bir gün ayırmıştı. (Buhari, "İlm", 36)

Cahiliye döneminde, kendilerine kız çocukları olduğu haber verilince yüzleri öfke ve utançtan kapkara kesilen, (Nahl, 16/58) bazen onları diri diri toprağa gömmekten çekinmeyen (Tekvir, 81/9; Nahl, 16/58) müşrik Araplardan, kadına da erkeğe de Allahın kulları olarak eşit davranmayı ve haklarını vermeyi öğrenen bir nesil yetiştiren yüce Peygamberimiz, Veda hutbesinde de, kadınların Allahın bir emaneti olduğunu ve onların hakları konusunda Allah'tan korkmaları gerektiğini ashabına öğütlemiştir. (Tirmizi, "Radâ",11)

Kadınlar konusunda Kur'an'ın öğretisi ve Hz. Peygamberin uygulaması bu olduğu halde, kadınları aşağılayan ve onları ikinci sınıf insan gibi gösteren bazı uydurma rivayetler ne yazık ki kitaplarımızda yer alabilmiştir. Örneğin, alt katta oturan hasta babasını ziyaret için kocasının iznini alamayan, hatta öldüğünde bile izin alamadığı için cenazesine katılamayan kadına Peygamberimiz güya, kocasına itaat etmesini söylemektedir. (Taberani, el-Mucemu'l-Evsat, 7/332) Allahın sıla-i rahim emrini, ana-babaya saygı ve hizmet yükümlülüğünü bile dikkate almadan, kadını adeta kocasının kölesi gibi gösteren bu zihniyetten yüce Peygamberimiz münezzehtir ve böyle bir tutum Kur'an'a ve onun sünnetine de aykırıdır.

Kadın yaratılmadığı için her sabah Allaha şükreden Yahudi erkeğinden; "erkek kadın için değil, bilakis kadın erkek için yaratılmıştır" şeklindeki Hıristiyan telakkisinden Müslümanı ayıran temel özellik onun, yüce Yaratıcının, her iki cinsi, birbirini tamamlayan, birbirlerinin kusur ve ayıplarını örten bir bütünün parçaları gibi tanıttığı "…*kadınlar sizin için elbiseler, siz de onlar için elbiselersiniz* .." (Bakara, 2/187) düsturunu ölçü almasıdır. İslamda fazilet ölçüsü kadın veya erkek olmak değil takva sahibi olmaktır. O halde muttaki bir kadın bu özelliğe sahip olmayan bir erkekten Allah nazarında kat kat üstündür.

Müslüman işte böyle bir anlayışla, yani kadını ve erkeğiyle Allahın rızasını esas alan bir hayat felsefesiyle, iyiliklerde yarışan, iman ve salih ameli tek fazilet ölçüsü kabul eden bir insandır. Onun erkek veya kadın olması sadece, Cenabı Hakkın hikmetine uygun bir taksimin herhangi bir tarafında yer almış olmasından ibarettir.

YEN İÇİNDE KALMAYAN KIRIK KOL

أَنَّ الرُّبَيِّعَ بِنْتَ مُعَوِّذِ ابْنِ عَفْرَاءَ أَخْبَرَتْهُ :

أَنَّ ثَابِتَ بْنَ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ ضَرَبَ امْرَأَتَهُ فَكَسَرَ يَدَهَا وَهِيَ
جَمِيلَةُ بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُبَيٍّ فَأَتَى أَخُوهَا يَشْتَكِيهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
إِلَى ثَابِتٍ فَقَالَ لَهُ « خُذِ الَّذِى لَهَا عَلَيْكَ وَخَلِّ سَبِيلَهَا » . قَالَ:
نَعَمْ . فَأَمَرَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَتَرَبَّصَ حَيْضَةً
وَاحِدَةً فَتَلْحَقَ بِأَهْلِهَا.

Rubeyyı' binti Muavviz b. Afrâ (r.a.)nın haber verdiğine göre, Sabit b. Kays b. Şemmas karısını dövmüş ve kolunu kırmıştı. Karısı Cemile binti Abdullah b. Übeyy'in erkek kardeşi Rasulullah (s.a.s.)a gelerek şikayette bulundu. Allah Rasulü, Sabit'e haber göndererek çağırttı ve *"onda olan hakkını* (mehir veya hul' bedeli) *al ve onu serbest bırak*" buyurdu. Sabit *"peki*" diyerek kabul etti. Rasulullah (s.a.s.) kadına, kocasının evinde bir hayz süresi beklemesini ve sonra ailesinin yanına dönmesini emretti. (Nesâî, "Talak", 53)

Anlamını sunduğumuz hadis, insanlık tarihi boyunca genelde kadının maruz kaldığı baskı ve aile içi şiddete karşı sevgili Peygamberimizin fiili tepkisini ortaya koymaktadır. Burada Hz. Peygamber'in Sabit'e, dövme sebebini sormadan karısını boşamasını emretmesi son derece anlamlıdır. Görüldüğü üzere o, çoğu zaman yapıldığı gibi, "aile içinde olur böyle şeyler" veya "kol kırılır yen içinde kalır" dememiş, mağdur olan kadını böylesine acımasız bir kocanın elinden kurtarmıştır. İşte bu, Hz. Peygamber'in sünneti, yani bu konuda bize nasıl davranmamız gerektiğini gösteren örnekliğidir. Çünkü o, evlilik hayatında eşleriyle ufak tefek dargınlıklar yaşasa bile, onlara asla el kaldırmamış, hatta kırıcı ve incitici söz söylememiştir.

Nisâ suresinin 34. ayetini öne sürerek İslam Dini'nin kadına karşı şiddeti onayladığını savunanlar bir yanılgı içerisindedirler. Bu yanılgı, o günkü toplumsal yapıda, aile içinde, eşler ve çocuklar da dahil olmak üzere her şeyin sahibi ve sorumlusu durumunda olan kocaların, eşlerinden kaynaklanan bir huzursuzluk durumunda bütün seçenekleri bitirdikten sonra, son çare olarak onları te'dib etmelerini, Allah'ın, mutlaka yerine getirilmesi gereken bir emri olarak algılayıp yorumlamaktır. Bu son çarenin, kadının erkek tarafından boşanıp dışarı atılmasını önlemek için, o günkü toplum ve aile yapısıyla ilgili bir çözüm olduğu, ilgili ayetin devamında yer alan, "eğer itaat ederlerse onlar aleyhine başka bir yol aramayın" cümlesinden anlaşılmaktadır. Ayrıca, veda hutbesinin bazı varyantlarında yer alan bu te'dib olgusunun, kadının gayri ahlaki tutumuna bağlandığı ve aşırılığa kaçmayan bir uyarı mahiyetinde olduğu da açıkca görülmektedir. (Müslim, "Hac", 147) Eğer böyle olmasaydı, sevgili Peygamberimiz karısına şiddet uygulayan Sabit'e eşini boşamasını emretmezdi.

Burada söylemek istediğimiz şey şudur: Hiçbir Müslüman erkek, ayeti delil göstererek, eşine baskı ve şiddet uygulamayı savunamaz ve bunu normal göremez. Çünkü, bu ayetleri insanlara tebliğ eden Allah Elçisi, onların nasıl anlaşılıp uygulanacağını da bize öğretmiştir. Namazı nasıl onun öğrettiği gibi kılıyorsak, eşimize de, onun eşlerine davrandığı gibi davranmak durumundayız. "*Sizin en hayırlınız kadınlarına karşı iyi davrananlarınızdır*" (Tirmizi, "Rada", 11) buyuran ve "*gece birlikte olduğunuz kadınları nasıl döversiniz?*" (İbn Mâce, "Nikah", 51) diyerek hayretini ifade eden bir Peygamberin tutum ve davranışı bizim için yegane örnek olmalıdır. "*Aralarında var ettiği sevgi ve merhameti kendi varlığının delillerinden*" sayan (Rum, 30/21) ve " *…onlarla* (kadınlarla) *iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmadıysanız, sizin hoşlanmadığınız şeyde Allah bir çok hayır var etmiş olabilir*" (Nisâ, 4/19) buyurarak erkeği eşine sahip çıkması konusunda uyaran bir yaratıcının eşler arasında şiddeti murad ettiğini düşünmek makul değildir.

Hadiste, "onda olan hakkın" olarak işaret edilen husus, Cahiliye dönemi boşanma geleneğinde yeri olan ve Kur'an-ı Kerimde de geçen (Bakara, 2/229) "hul'" veya "muhâlea" uygulamasıdır. Buna göre, esas olarak boşama yetkisini elinde bulunduran erkek bu yetkiyi kullanmadığı, kadının da kocasından ayrılmak istediği durumlarda, bir bedel vermek veya birikmiş nafaka ve mehir gibi alacaklarından vazgeçmek suretiyle, kocasını boşanmaya razı etmesidir. Erkeğin tek taraflı boşaması halinde eşine verdiği hiçbir şeyi geri almasının helal olmadığı da aynı ayette ifade edilmiştir.

Hukuki açıdan hak ve sorumluluklar doğuran evlenme ve boşanma gibi muamelelerin eşler açısından bir mağduriyete yol açmayan yöntemlerle icra edilmesi en ideal yoldur. İslam Dininin amacı insanların mutlu ve huzurlu olmalarını sağlamaktır. Amaç bu olunca, buna hizmet edecek araçların zaman ve zemine göre değişiklik göstermesinin bir önemi yoktur. Bu nedenle, aile içi sorunların karşılıklı olarak konuşulup çözülemediği, aile büyüklerinin aracılığının fayda vermediği ve huzursuzluğun boyutu da eşleri ve çocukları ciddi şekilde rencide edecek hatta şiddete yol açacak noktaya geldiği durumlarda erkek veya kadının boşanma hakkını kullanması kaçınılmaz olabilir. Her ne olursa olsun, ailevi sorunların çözümünde şiddetin yeri asla olmamalıdır. Sorunlar medeni bir şekilde konuşup anlaşarak aşılmalı, bu sağlanamıyorsa medeni bir şekilde boşanma yoluna gidilmelidir.

AYRIMCILIĞA İZİN VERMEYEN TANIKLIK

عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ، قَالَ:

تَصَدَّقَ عَلَيَّ أَبِي بِبَعْضِ مَالِهِ فَقَالَتْ أُمِّي عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ لاَ أَرْضَى حَتَّى تُشْهِدَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَانْطَلَقَ أَبِي إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُشْهِدَهُ عَلَى صَدَقَتِي فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « أَفَعَلْتَ هَذَا بِوَلَدِكَ كُلِّهِمْ » . قَالَ لاَ . قَالَ: « اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا فِي أَوْلاَدِكُمْ » . فَرَجَعَ أَبِي فَرَدَّ تِلْكَ الصَّدَقَةَ !

Numan b. Beşir (r.a.) anlatıyor: Babam,*“malının bir kısmını bana tasadduk etti* (bağışladı)*. Ancak annem Amra binti Revaha, “Rasulullah* (s.a.s.)*'ı şahit tutmadıkça buna razı olmam*” dedi. Babam, bana yapılan bağışa şahit tutmak için Nebi (s.a.s.) ye gitti. Allahın Rasulü, *“bunu bütün çocuklarına yaptın mı?*” diye sordu. Babam *“hayır*” deyince, Rasulüllah(s.a.s.), *“Allahtan korkun! Çocuklarınız hakkında adil olun.*” buyurdu. Bunun üzerine babam döndü ve o sadakayı geri aldı.” (Müslim, “Hibât”, 13)

Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Peygamberin sünnetinde en çok vurgulanan İslamî ilkelerden birisi de adalettir. Anlamını verdiğimiz hadis, bu ilkeyi önce kendimizden ve ailemizden başlayarak hayata geçirmemizi öğütlemektedir. Başkalarına adil olun demek, onları hakka hukuka davet etmek kolaydır. Ama iş kendimize dönünce, yani iğneyi kendimize batırmayı denediğimizde, bunun kolay olmadığını ve nefsimize ağır geldiğini fark ederiz. Halbuki görünürde bizim hoşumuza gitmese de Allah ve Rasulünün emir, yasak ve tavsiyeleri birey ve toplumun hayrına hizmet eden kurallardır. Bu hadisin başka varyantlarında, Hz.Peygamberin, "*beni şahit tutma, çünkü ben haksızlığa şahit olmam*", (Müslim, "Hibât", 19) "beni zulme şahit tutma" (Müslim, "Hibât", 14) dediği belirtilmektedir. Tabiatıyla, adaleti, hakkaniyeti herkese emreden bir Peygamberin bir haksızlığa alet olması mümkün değildir.

Bu hadisten çıkaracağımız en önemli ders, çocuklarımız arasında herhangi bir ayrım yapmadan onlara eşit muamelede bulunmamız gereğidir. Allah'ın, kulları arasında yapmadığı bir ayrımı bizim yapmamız doğru değildir. Kız olsun erkek olsun çocuklar Allah'ın bir nimeti, ailenin ziyneti ve sevinç kaynağıdır. Daha sonra aileye sağlayacağı katkıların farklı olduğunu düşünerek onlara farklı muamelede bulunmak Kur'an-ı Kerim'in kınadığı bir Cahiliye adetidir. (Nahl, 16/58; İsrâ, 17/31) Nitekim Cahiliye arapları, erkek çocuğu, ilerde savaşıp ganimet elde edeceği, tarım, hayvancılık ve ticarette çalışarak kazanç getireceği düşüncesiyle üstün tutarken, kız çocuğu, ilerde namuslarına halel getirebilecek bir yük gibi görüyor ve birçok haktan mahrum bırakıyorlardı. Halbuki geçmişte de, günümüzde de erkeğin fiziki yapısı gereği doğal olarak üstlendiği görevler karşısında, kadının bir eş ve anne olarak üstlendiği görevlerin daha az önemli olduğu söylenemez. Doğrusu, toplumsal yapıya, zamana ve zemine göre farklılaşabilen bu görev taksiminde kadının da erkeğin de yaptıkları iş önemlidir. Bu konuda yapılacak bir karşılaştırmanın doğuracağı tartışmalar önce eşler, sonra da çocuklar arasında huzursuzluğa yol açar ve dolayısıyla bundan aile birliği zarar görür.

Aradan 14 asır geçmesine rağmen toplumumuzda hala Cahiliye adetlerine sıkı sıkıya sarılan, adeta bunları kendi örf ve adetleri haline getiren insanların varlığı hem şaşırtıcı hem de üzücüdür. Eğitimde kız-erkek ayrımı yaparak kızlarını okula göndermeyen aileler toplumumuzun hala önemli bir problemidir. Kız çocuklarını eğitimden mahrum eden ebeveynler, hem onlara hem de onların yetiştireceği çocuklara büyük kötülük ettiklerini, sadece kendi nesillerini değil gelecek nesilleri de etkileyecek vahim bir hata işlediklerini unutmamalıdırlar. Yöneticilerimizin de kız çocuklarının eğitimi önündeki yapay engelleri kaldırarak onların her kademede eğitim-öğretim faaliyeti içinde yer almalarını kolaylaştıracak tedbirleri almaları şarttır. Çünkü bir toplum ancak, kadınıyla erkeğiyle el ele vererek birlikte hareket edip, birlikte aynı çabayı gösterdikleri zaman yükselebilir. Bu da her iki cinsin aynı imkanlara ve fırsat eşitliğine sahip olmalarıyla mümkündür. Kadını geride bırakan ve onu bastıran hiçbir toplum başarıya ulaşamaz. Gerçekçi olmak gerekirse, ailede çocukları büyütüp yetiştiren kadınların eğitime belki erkeklerden daha çok ihtiyacı ve önceliği vardır. Dinimiz bu konuda hiçbir ayrım yapmadığı gibi, "*ilim öğrenmek her Müslümana farzdır*" (İbn Mâce, Mukaddime, 17) hadisiyle de herkesi ilme, bilgi edinmeye teşvik etmiştir. Buna rağmen kızlarımızın başta eğitim olmak üzere her alanda geri bırakılmasını dine bağlayanlar veya kendi yanlış geleneklerine dinden destek arayanlar büyük bir yanılgı içerisindedirler.

Çocuklar arasında yapılan ayrımın doğurduğu olumsuz sonuçlardan biri de, kız çocukların mirastan mahrum bırakılması konusudur. Bilindiği gibi ülkemizde kızlara miras bırakmamak için onlardan mal kaçırma yoluna başvurulduğu az görülen bir durum değildir. Bu yollardan birisi de, kişinin, sağlığında, bütün mal varlığını erkek çocuklarına veya onlardan birine bağışlamasıdır. Halbuki bu uygulama, hem Kur'an'ın kadına tanıdığı miras hakkına hem de Hz. Peygamberin sünnetine aykırıdır. Dikkat edilirse, üzerinde durduğumuz hadiste Hz. Peygamber, kız çocuğunu mirastan mahrum etmek bir yana, malının bir kısmını bir oğluna bağışlayıp diğerlerini ayıran kişinin yaptığını haksızlık olarak nitelendirmekte ve bu muameleye şahit olmayı reddetmektedir. O halde, her hak sahibine hakkını vermek olarak tanımlayabileceğimiz adalet ilkesini önce kendimizden ve yakınlarımızdan başlayarak uygulamak iyi bir Müslüman olmanın vazgeçilmez şartıdır.

İŞİ İYİ YAPMAK

عَنْ عَائِشَةَ ، أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ :

« إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ إِذَا عَمِلَ أَحَدُكُمْ عَمَلًا أَنْ يُتْقِنَهُ »

Hz. Aişe (r.a.) den nakledildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Aziz ve Celil olan Allah, birinizin, yaptığı işi en iyi şekilde yapmasından memnun kalır."* (Taberânî, el-Mu'cemül-Evsat, 1/275)

Hadis-i Şerif'in metninde geçen "itkan" fiili, bir işi sağlam ve hakkını vererek yapmak anlamına gelir. Kelime bu anlamıyla Kur'an-ı Kerimde Cenabı Hakkın sıfatı olarak kullanılmış ve bir ayette, "sun'allahillezî etkane külle şey'in" (bu, her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır) buyrulmuştur. (Neml, 27/88) Sağlam ve güzel yapılması istenilen iş hiç şüphesiz, meşrû, yani salih amel türünden olmalıdır. Hz. Peygamber bir hadislerinde "ihsan" fiilini kullanarak buna işaret etmişlerdir. "*Allah size her şeyde "ihsan"ı emretti.* (Savaşta) *öldürürken* (bile) *güzel öldürünüz. Hayvanı keserken de güzel kesiniz.*" (İbn Ebî Şeybe, Musannaf, 5/455) "İhsan", genelde, iyi ve güzel işler yapmak, ikramda bulunmak gibi anlamlara gelse de, hadiste görüldüğü gibi, işi iyi ve güzel yapmak anlamını da taşır. Nitekim sevgili Peygamberimiz bir hadis-i şerifte "ihsan"ı, "*sanki görüyormuşçasına Allah'a kulluk etmek*" (Buhârî, "İman", 36) şeklinde tanımlayarak, her zaman ve her yerde Yaratıcısını görüyormuş gibi kulluk eden bir mü'minin, her işinin iyi ve güzel olacağına ve yaptığı her işi de en iyi şekilde yapmaya gayret edeceğine işaret etmiştir. Bu yüzden birçok ayeti kerimede, Cenabı Hakk'ın, muhsinleri sevdiği, onlarla beraber olduğu ve onları ödüllendireceği ifade edilmiştir. (Bkz. Bakara, 2/195; Âl-i İmran, 3/134; Nahl, 16/128; Ankebût, 29/69; Sâffât, 37/80, 105)

İşini iyi yapan insan hem Allah'a, hem de diğer insanlara karşı sorumluluğunu yerine getirmiş bir kişi olarak gönül huzuru içinde olur. Kimseyi aldatmadığı için, kazancına haram katmamanın, çoluk-çocuğuna haram lokma yedirmemenin manevi zevkine erer. Siyasetten ticarete, bürokrasiden özel sektöre kadar her alanda işini iyi yapan, dünyada da ahirette de kazançlı çıkar. İşini iyi yapmayan, görevini savsaklayan kimse ise, kendi ihmalinden kaynaklanan maddi-manevi zararların vebalini üstlenmiş olacağı için aslında kendisini aldatmış olur. Yüklendiği kul haklarının hesabını verememesi Allah önünde onu müflis durumuna düşürür.

Her alanda gelişmek ve ilerlemek, işi iyi yapmakla mümkündür. İnsan, ancak çalışmasının karşılığını alacağı için (Necm, 53/39-40), çalışan, işini sağlam yapan, üstlendiği görevin hakkını veren insanlar ve toplumlar yükselmeye layıktırlar. Başarıya ulaşacaklar, Müslümanlar veya gayri müslimler değil, Allah'ın sünnetine uyarak çalışan ve bütün tedbirleri aldıktan sonra sonucu Allah'a havale edenlerdir. Yeterince çalışmayan ve işini hakkıyla yapmayan bireylerden oluşan bir toplumu Cenabı Hakk'ın, sırf Müslüman olduğu için başarıya ulaştırdığı görülmemiştir. Bugünkü İslam âleminin durumu bu gerçeğin çarpıcı bir ifadesidir.

Geçmişte, dünyaya örnek olacak parlak bir medeniyet kurdukları için övündüğümüz atalarımız bu başarıya, ihlas ve samimiyetle çalışarak, işlerini iyi yaparak ulaşmışlardır. Örneğin, asırlara meydan okuyan Mimar Sinan'ın şaheserleri, onun sanat dehasının yanı sıra, kılı kırk yaran titizliğinin ve işini en iyi şekilde yapma kaygısının bir sonucudur. Batının Rönesans'ına zemin hazırlayan orta çağın İslam alimleri de, kendilerinden önce ortaya konmuş diğer din ve kültürlerin birikimlerini hiçbir komplekse kapılmadan değerlendirdikleri için, kendi azim ve çabalarıyla yükselttikleri ilim meşalesini onun kıymetini bilenlere devretmişlerdir. Bu meşale bugün Batı Medeniyetinin elindeyse bu, bizim, işimizi asırlardan beri iyi yapmadığımızın ve görevimizi ihmal ettiğimizin bir göstergesidir.

Bir toplumun gelişmişlik düzeyi aynen, bileşik kaplardaki suyun düzeyi gibidir. Nasıl ki birbirine bağlantısı olan bileşik kaplardan birine konulan su hepsinde aynı düzeyi gösterirse, bir toplumun çeşitli katmanları ve devletin farklı kurumları da aşağı yukarı buna benzerlik gösterir. Örneğin eğitim kurumları iyi çalışmayan bir toplumda hem bireyler hem de diğer kurumlar bundan olumsuz etkilenirler. Diğer alanlardaki olumsuzluklar da böyledir. Yani aynı devlet yapısı içinde bazı kurumların çok iyi bazılarınınsa berbat olduğu söylenemez. Görüntü farklı olsa da temel işleyiş çok farklı değildir. Bir başka ifadeyle bir devletin kurumları bütün olarak ya iyidir, ya vasattır, ya da kötüdür. Bu da toplumsal düzeyle yakından ilgilidir. Çünkü bu kurumlarda çalışanlar o toplumun bireyleridir ve düzeyleri o toplumun genel düzeyinden çok farklı olamaz. Ancak, işlerin iyi gitmediği bir toplumda, her birey ya da her kurum, kendisinin iyi diğerlerinin kötü olduğunu söylemeye çok heveslidir. Bu durumda herkes başkasına akıl öğretmeye kalkışır. Kendisi başa geçtiğinde her şeyin düzeleceğini savunur. Ama hiç kimse, kendi görevini layıkıyla yapıp yapmadığını sorgulamaz. Özeleştiri yapmak yerine kusuru başkalarında aramaya çalışır. Çünkü kötü gidişten sorumlu olanlar hep kendi dışındakilerdir. Bu kimseler için Ziya Paşa'nın, "anlar ki verir lâf ile dünyaya nizâmât // bin türlü teseyyüb bulunur hanelerinde" beytini hatırlamamak elde değildir. Halbuki, bileşik kaplardaki su düzeyinin yükselmesi ancak ilave suyla mümkün olduğu gibi, yöneticisinden sade ferdine kadar, herkesin işini iyi yaptığı ve üzerine düşen görevi hakkıyla yerine getirdiği, yani mevcut duruma ilave bir çabayla katkı sağladığı zaman, toplum da, devlet de hak ettiği yere kendiliğinden yükselecektir.

Yorumlamaya çalıştığımız hadis işte bu yalın gerçeği bize hatırlatmakta, işini iyi yapmayanın, insanlar nazarında olduğu kadar Allah katında da makbul olmadığını ve kusurlu işten mükemmel sonuç alınamayacağını ifade etmektedir.

DENGELİ HAYATIN SIRRI

عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: آخَى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ سَلْمَانَ وَأَبِي الدَّرْدَاءِ فَزَارَ سَلْمَانُ أَبَا الدَّرْدَاءِ
فَرَأَى أُمَّ الدَّرْدَاءِ مُتَبَذِّلَةً فَقَالَ لَهَا: مَا شَأْنُكِ؟ قَالَت :أَخُوكَ أَبُو
الدَّرْدَاءِ لَيْسَ لَهُ حَاجَةٌ فِي الدُّنْيَا فَجَاءَ أَبُو الدَّرْدَاءِ فَصَنَعَ لَهُ
طَعَامًا فَقَالَ: كُلْ قَالَ: فَإِنِّي صَائِمٌ قَالَ: مَا أَنَا بِآكِلٍ حَتَّى تَأْكُلَ
قَالَ: فَأَكَلَ فَلَمَّا كَانَ اللَّيْلُ ذَهَبَ أَبُو الدَّرْدَاءِ يَقُومُ قَالَ: نَمْ فَنَامَ
ثُمَّ ذَهَبَ يَقُومُ فَقَالَ: نَمْ فَلَمَّا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ قَالَ: سَلْمَانُ
قُمْ الْآنَ فَصَلَّيَا فَقَالَ لَهُ سَلْمَانُ: إِنَّ لِرَبِّكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَلِنَفْسِكَ
عَلَيْكَ حَقًّا وَلِأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَقًّا فَأَعْطِ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ فَأَتَى
النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « صَدَقَ سَلْمَانُ ».

Avn b. Ebî Cuhayfe'nin babasından naklettiğine göre, sevgili Peygamberimiz, Selman el-Farisî ile Ebu'd-Derdâ arasında kardeşlik bağı kurmuştu. Bir gün Selman, kardeşi Ebu'd-Derdâ'yı ziyarete gitti. Hanımı Ümmü'd-Derdâ'yı eski püskü elbiseler içinde görünce *"bu ne hal?"* diye sordu. Ümmü'd-Derdâ, kocasının kendisiyle ilgilenmediğini de kastederek, *"kardeşin Ebu'd-Derdâ'nın dünyaya ihtiyacı kalmadı"* karşılığını verdi. Biraz sonra Ebu'd-Derdâ gelerek Selman'a yemek hazırladı. Selman onun da yemesini isteyince Ebu'd-Derdâ *"ben oruçluyum"* dedi. Selman, *"sen yemezsen ben de yemem"* deyince Ebu'd-Derdâ yemeğe katıldı. Gece olunca Ebu'd-Derdâ erkenden namaza kalktı. Bunu fark eden Selman, uyumasını istedi. Bir süre sonra tekrar namaza kalkan Ebu'd-Derdâ'yı Selman yine ikaz ederek uyumasını istedi. Gecenin sonuna doğru Selman, Ebu'd-Derdâ'yı *"haydi şimdi kalk"* diyerek uyandırdı ve ikisi birlikte namaz kıldılar. Namaz sonrasında Selman Ebu'd-Derdâ'ya, şu uyarıda bulundu: *"Rabbinin senin üzerinde hakkı vardır. Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır. Ailenin senin üzerinde hakkı vardır. Her hak sahibine hakkını ver."* Bu olaydan sonra Ebu'd-Derdâ Peygamber Efendimize gelerek hadiseyi anlattı. Hz. Peygamber (s.a.s.) *"Selman doğru söylemiş"* buyurdu. (Buhârî, "Savm", 51)

Hz. Peygamber'in sünnetini / hareket tarzını iyi kavramış olan Selman el-Fârisî, Ebu'd-Derdâ'nın, muhtemelen ruhî yapısından kaynaklanan bu eğiliminin bir aşırılığa doğru yöneldiğini fark etmiş ve kardeşlik hukukunu kullanarak doğru İslamî tavrı bilfiil göstermiştir.

Kur'an-ı Kerim İslam toplumunu "vasat bir ümmet" (Bakara, 2/143) olarak niteler. Hz. Peygamber bunu "adl (mu'tedil) bir ümmet" (Tirmizi, "Tefsir", 3) olarak tefsir etmiştir. Yani adalet sahibi, her şeyi yerli yerine koyan, her şeyi yerli yerince yapan, her şeye hakkını veren, aşırılıklardan uzak, orta yolu takib eden, mutedil ve dengeli bir toplum.

İslam Dini bütün aşırılıkları, yani olması gerekenin ötesine geçmeyi bir sapma ve yanlışlık olarak kabul etmiştir. İslamî terminolojide İfrat ve tefrit olarak nitelendirilen aşırı uçlar bir bakıma Allah'ın koyduğu sınırları zorlayan noktalardır. Örneğin, tüketimin iki aşırı ucu cimrilik ve israftır. Dînî hayatın iki aşırı ucu zühd ve kuru şekilciliktir. Savaşın iki aşırı ucu zillete boyun eğme ve düşmana zulmetmektir. Onun için Allah, "*sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez,*" (Bakara, 2/190) buyurarak düşmana karşı bile adalet ve insaf ölçülerinden ayrılınmaması gerektiğini bildirmiştir.

Hayat, denge üzerine kurulmuştur. Büyük kainat nasıl hassas bir denge üzerine kurulmuş ve bu dengeden ufacık bir sapmanın bile evrende nasıl büyük felaketlere yol açtığını bilim adamları tesbit etmişlerse, küçük kainat olan insan da böyle hassas bir dengeyle yaratılmıştır. Bu dengede görülecek sapmalar da zamanla insanı aşırılıklara götüreceğinden insanın ruh ve beden bütünlüğünde bozulmalara yol açar. Dolayısıyla dengeli bir hayat için ruh ve beden, madde ve mana, dünya ve ahiret birbirine feda edilemeyecek kutuplardır. Bunlar arasında kurulacak denge, iki tarafa da aynı değeri vermekle değil, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, adalet kavramının anlamından hareketle, her şeye hakkını vermekle mümkündür. Onun için Cenabı Hak, dünya-ahiret ikilisinden bahsederken onları eşit değerde tutmamış, ahiret yurdunun dünya hayatından daha hayırlı olduğunu sürekli hatırlatmıştır. (Nisâ, 4/77; A'râf, 7/169; İbrahim, 14/3; Ankebût, 29/64; Duhâ, 93/4) Ebedi olanla fâni olanın karşılaştırılmasında aklın varacağı sonuç da bundan başkası değildir. Ruh ve beden, madde ve mânâ arasında yapılacak karşılaştırmada da aynı değerlendirme geçerlidir.

Günümüzde bireysel ve toplumsal sıkıntıların kaynağında, hayatın sırrı olan bu dengenin alt üst edilmiş olmasının yattığı inkar edilemez. Ruh-beden bütünlüğü bozulduğu için hayatı anlamlandıramayan ve ruhsal bunalımlar içinde savrulan bireyden, maddeten geliştiği halde manevi dünyası alabildiğine fakir kalmış, kendi çıkarları ve egemenlikleri için hiçbir değer tanımayan dünya güçlerine kadar bir çok olumsuz fotoğrafı içinde barındıran yaşlı dünyamız bunun en açık göstergesidir.

O halde Müslüman birey olarak dengeli bir hayat sürdürmek, o hayatı yaratan, yarattığı her şeyi en güzel şekilde (Secde, 32/7) ve bir ölçüye göre var eden (Kamer, 54/49) yüce yaratıcının koyduğu yaratılış kanunlarına uygun hareket etmekle mümkündür. İşte bu bireylerden oluşacak bir toplum ancak, Cenabı Hakk'ın "vasat ümmet" olarak tanımladığı dengeli toplum olma vasfını hak kazanacaktır.

VİCDANIN SESİ

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « إِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَلْحَنُ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ أَخِيهِ شَيْئًا بِقَوْلِهِ فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ فَلَا يَأْخُذْهَا ».

Ümmü Seleme (r.a.) validemiz, Hz. Peygamber (s.a.s.) in şöyle buyurduğunu haber veriyor: *"Siz bana hasım* (davacı ve davalı) *olarak geliyorsunuz. Bazınız diğerinden daha etkili savunma yapabilir. Savunmasına bakarak kimin lehine hükmeder ve kardeşinin hakkını ona geçirirsem o bunu almasın. Çünkü ona verdiğim* (aslında) *ateşten bir parçadır."* (Buhari, "Hiyel", 10)

Sevgili Peygamberimiz bu hadisleriyle bize iki şeyi hatırlatmak istiyor. Birincisi, kendisinin de diğer insanlar gibi beşerî özelliklere sahip biri olduğu hususudur. Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in, beşer olma özelliğine atıfta bulunur ve Onu diğer insanlardan ayıran vasfın vahiy alması olduğunu belirtir. (Kehf, 18/110; Fussılet, 41/6) Kur'an'ın bu vurgusu, Onu insan üstü özellikler içinde görmek isteyen ve ondan mucizeler bekleyen müşriklere bir cevap niteliğindedir. Bu beklenti içinde olanlar sadece onlar değildir. Onun, Allah'ın sevgili elçisi olduğunu bilen ve inanan bazı mü'minler de ondan, diğer insanların aciz kaldığı bazı olağanüstü olayların beklentisi içindedirler. Örneğin o, insanların niyetlerini okuyabilmeli ve içinde gizlediklerini bilebilmelidir. Halbuki kalplerin içindekileri bilen sadece Allahtır (Hûd, 11/5; Fâtır, 35/38; Gâfir, 19; Mülk, 67/13) ve O'nun bildirdikleri dışında, Rasulünün gayb'a, yani beş duyunun dışında kalan alana vakıf olması mümkün değildir. (Âl-i İmrân, 3/179; En'am, 6/50; Yunus, 10/20; Cin, 26-27) Onun için, "ifk" (Hz. Aişe'ye atılan iftira) olayında, (Buhârî, "Megâzî", 34) işin mahiyetini bilemediği için, Hz. Aişe'yi tezkiye eden ayetler (Nur, 24/11-18) gelene kadar hem kendisi, hem de sevgili eşi bir ay boyunca üzüntü ve sıkıntı içinde kalmışlardır. İşte bu hadis öncelikle, bir insan olarak Hz. Peygamberin, insanların niyetlerini ve kalplerinde gizlediklerini bilemeyeceğini ifade etmektedir. O halde kendi derdini daha iyi anlatan, etkili ve güzel konuşan, delilini daha sağlam ortaya koyan kimse haksız da olsa, zahire göre hüküm veren Hz. Peygamber nezdinde haklı görünebilecektir.

Hz. Peygamber'in bize hatırlatmak istediği ikinci husus, mü'minlerin imanî ve vicdânî sorumluluklarını asla unutmamaları gerektiğidir. Bir kimse, insanları aldatabilir hatta Peygamberi yanıltabilir ama her şeyi bilen yüce Allah'ı aldatamaz. Bu gerçek, bir mü'min için her türlü yaptırımın üzerindedir. Mü'min olmanın, yani emin ve güvenilir olmanın gereği, hesabı verilecek her davranışın sorumluluğunu önce vicdanlarda hissetmektir. Ahirete inanan, yüce bir mahkemede, ulu bir hakimin önünde hesaba çekileceğini bilen Müslüman her şeyden önce kendi vicdanında hesaplaşıp temize çıkmalı, hataları ve bilerek-bilmeyerek düştüğü günahları için de Allah'ın affını ümid etmelidir. Onun için Allah Rasulü, "*iyiliği, güzel ahlak; günahı* (kötülüğü) *da, gönülleri yaralayan ve insanlarca bilinmesi hoş karşılanmayan şey*" olarak tanımlamıştır. (Müslim, "Birr", 14)

Toplumsal ilişkilerin ahlakî zeminden oldukça uzaklaştığı günümüz dünyasında, polisini, jandarmasını içinde taşıyan, mahkemesini önce kendi vicdanında kuran insanlara ne kadar çok ihtiyacımız var. Halkımızın, "Allah'tan korkmak" olarak ifade ettiği ve "kork Allah'tan korkmayandan" diye vecizeleştirdiği, İslamî terminolojide de "takvâ" olarak bilinen "Allah bilinciyle yaşama hali", mü'minin sahip olabileceği en müstesna vasıftır. Bu yüzden, Allah önünde saygı ve haşyetle eğilen, Ondan haya ettiği için, huzuruna günahkar çıkma endişesiyle sürekli nefs muhasebesi içinde olan müttakî mü'minler Cenabı Hakk'ın övgüsüne mazhar olmuşlardır.

İşte bu nitelikli mü'min, "*aldatan bizden değildir*" (Ebû Davud, "Büyu", 52) buyuran sevgili Peygamberimize imtisalen, aldatma ile imanın bir arada barınamayacağının farkında olacak ve Cenabı Hakk'ın şu uyarılarına kulak vererek adaleti hayatının mihveri haline getirecektir: "*Ey iman edenler! Kendiniz, ana-babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun.* (Şahitlik ettikleriniz) *zengin veya fakir de olsalar* (adaletten ayrılmayın)*. Allah onlara daha yakındır. Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize uymayın. Eğer* (şahitlik ederken gerçeği) *çarpıtırsanız veya* (şahitlikten) *çekinirseniz, şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.*" (Nisâ, 4/135) "*Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz sizi adaletsizliğe itmesin. Âdil olun. Bu, takvaya daha yakın* (uygun) *dır.Allah'a karşı gelmekten sakının* (müttakî olun)*. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.*" (Mâide, 5/8)

SÖZ NAMUSTUR

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

« اضْمَنُوا لِي سِتًّا مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَضْمَنْ لَكُمُ الْجَنَّةَ: اصْدُقُوا إِذَا حَدَّثْتُمْ وَأَوْفُوا إِذَا وَعَدْتُمْ وَأَدُّوا إِذَا اؤْتُمِنْتُمْ وَاحْفَظُوا فُرُوجَكُمْ وَغُضُّوا أَبْصَارَكُمْ وَكُفُّوا أَيْدِيَكُمْ ».

Ubâde b. es-Sâmit (r.a.)ın rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Siz kendi adınıza bana altı şeyi garanti edin, ben de size cenneti garanti edeyim: Konuştuğunuzda doğru söyleyin. Va'd ettiğiniz zaman vadinizi yerine getirin. Size bir şey emanet edildiğinde emanete riâyet edin. İffetinizi koruyun. Harama bakmaktan sakının ve elinizi* (haksızlık ve haramdan) *çekin.*"

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5 / 323)

Hadiste bizi, dünyada cennet huzuru içinde yaşatacak, ahirette ise hakiki cennete ulaştıracak yüzlerce salih amelden çok önemli altı tanesi sayılıyor ve bunlar sevgili Peygamberimiz tarafından cennetin garantisi olarak gösteriliyor. Bilindiği üzere, hadisteki ilk üç şeyin tersini yapmak, yani, yalan söylemek, sözünde durmamak ve emanete ihanet etmek, Allah Rasulü'nün münafıklık alameti olarak açıkladığı hususlardır. (Müslim, "İman", 107) Dolayısıyla hadiste sayılan nitelikler aynı zamanda iman'ın, başka bir deyişle iyi mü'min olmanın özellikleridir.

Bu altı haslet hem bireysel hem de toplumsal ahlakın temel ilkeleridir. Ahlak daha çok, toplumsal alanda görünür hale geldiğinde anlamlı olsa ve olumlu sonuçlar doğursa da, her şeyi görüp bildiğine inandığı bir yaratıcıya görmeden iman eden ve bütün söz ve eylemlerinin O'nun kontrolü altında olduğunu bilen bir mü'min'in, bu ahlakî güzelliklere sahip olması için, zuhur edeceği ortam ve fırsatları beklemesi gerekmez. Çünkü o fıtraten bunların bizatihi güzel olduğunu bildiği, Allah ve Rasulü'nün emir ve tavsiyelerinin de mutlaka iyi ve güzel olduğuna inandığı için, güzel ahlakı benimsemiş ve içselleştirmiştir. Dolayısıyla o, içinde bal olduğunu açıklama ihtiyacı hissetmeyen fakat sızıntısından bal küpü olduğu anlaşılan bir iyilik timsalidir.

Cenneti garanti eden altı ahlaki ilkeden ilk ikisi sözle ilgilidir. Ahlakî nitelikler sayılırken çoğumuzun ilk önce aklına gelen doğru sözlü olmak ve verdiği sözde durmak, ne yazık ki uygulamada fazla başarılı olamadığımız iki husustur. Bu zafiyet Hz. Peygamber döneminde de görüldüğü için, Cenabı Hak mü'minleri şöyle uyarmıştır: "*Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz Allah katında büyük gazaba sebep olan bir şeydir.*" (Saff, 61/2-3)

Kişinin, yapmayacağı şeyi söylemesi bir yönüyle yalan, diğer yönüyle sözünde durmamaktır. Yalanı büyük günahlardan sayan Allah Rasulü (Buhari, "Edeb", 6), verdiği sözde durmayanlarla ilgili olarak ta sert uyarılarda bulunmuş, bunların, Kıyamet gününde hasmı olarak saydığı üç grupdan biri olduğunu (Buhari, "Büyû", 106) bildirmiştir. Ayrıca, verdiği sözden cayan, anlaşmalarına riayet etmeyen kimseler için mahşer gününde bir bayrak kaldırılarak, "bu, sözünde durmayan falan oğlu filanın vefasızlığının alametidir," şeklinde teşhirde bulunulacağını haber vermiştir. (Buhari, "Edeb", 99)

Verdiği sözü yerine getirmek, mü'minin iman kalitesine işaret eden bir göstergedir. Onun için Cenabı Hak bunu müttakilerin özelliklerinden saymış, (Bakara, 2/177) Allah Rasulü de bir hutbesinde, "Cahiliye dönemine ait anlaşmalara riayet edilmesi gerektiğini, çünkü Müslüman olmanın, verilen sözlerin arkasında durmayı daha çok gerekli kıldığını" belirtmiştir.(Tirmizi, "Siyer", 30) Bu yüzden kendisi, müşriklerle yaptığı anlaşmalara sadık kalmış ve bu uğurda bazı fedakarlıklara katlanmayı da göze almıştır. Örneğin, Mekke'de Müslüman olduğu için hapse atılan ve Hudeybiye andlaşmasından sonra kaçarak Medine'ye iltica eden Ebû Basîr'in andlaşma gereği Kureyşlilerce geri istenmesi karşısında, "ey Ebû Basîr! Bu (müşrik) kavme senin de bildiğin gibi söz verdik. Dinimizde vefasızlığa yer yoktur. Allah sana ve seninle beraber olan Müslümanlara bir çıkış yolu gösterecektir" (Vâkıdî, Megâzi, 2/625) diyerek onu müşriklere geri göndermek zorunda kalmıştır. Ebu Basîr kendisini götüren iki kişinin elinden kurtulmayı başarmış ve Hz. Peygamber'in onun hakkındaki temennisi gerçekleşmiştir. Hudeybiye andlaşmasından sonra, Kureyş heyetinin başkanı olan Süheyl b. Amr'ın oğlu Ebu Cendel de Müslüman olduğu için atıldığı hapisten kaçarak Müslümanlara sığınmışsa da, Hz. Peygamber andlaşma gereği onu da babasına iade etmek mecburiyetinde kalmıştır. (Vâkıdî, Megâzi, 2/608)

Benzer bir olay, Kureyş'in Peygamberimize elçi olarak gönderdiği Ebu Rafi'in başından da geçmiştir. Kendi anlatımına göre Hz. Peygamber'i görür görmez kalbinde Müslüman olma arzusu beliren ve "ey Allah'ın Rasulü! Allah'a yemin olsunki ben onlara asla dönmeyeceğim" diyen Ebu Rafi' ye Peygamber Efendimiz, " ben andlaşmayı bozmam. Kimseyi de zorla alıkoymam. Sen şimdi dön. Şayet şu andaki duyguların orda da devam ederse geri gel," karşılığını vermiş, bunun üzerine Mekke'ye dönen Ebu Rafi' daha sonra gelerek Müslüman olmuştur. (Ebu Davud, "Cihad", 163)

Sevgili Peygamberimizin bu uygulamalarından anlıyoruz ki, verilen sözün muhatabı düşman bile olsa buna riayet etmek Müslümanın ahlakındandır. O halde kendi Müslümanlığımızın ayarını bu mihenk taşına vurarak tesbit edebiliriz. Verdiğimiz sözleri yerine getiriyor muyuz? Bu sözlerin ne kadarını atlatma ve oyalama amacıyla kullanıyoruz? Tutmadığımız sözler için muhatabımızdan helallik istiyor, elimizde olmayan sebeplerle yerine getiremediğimiz vaadler için özür diliyor muyuz?

Ortadoğu ülkelerinden birinde bulunduğum sırada, oradaki bazı Müslümanların tutumlarıyla ilgili olarak dinlediğim bir tesbit, Allah ve Rasulü'nün arzu ettiği insanlık hedefine bazen ne kadar uzak kalabildiğimiz gerçeğini gözler önüne sermektedir. Bu ülkeye ticaret veya başka amaçla gelen gayrı müslim yabancılar, oradaki Müslümanlarla bir iş görüşmesi yaptıkları zaman, onların, başına inşallah ekleyerek verdikleri sözlere derhal itiraz ederek, "sakın ha inşallah'lı olmasın, kesin olsun" diye itiraz ederlermiş. Çünkü, "inşallah" kelimesinin bir atlatma aracı olarak kullanıldığını fark etmekte gecikmemişler. Halbuki İslam kültüründe, ilgili ayetten de anlaşılacağı üzere (Kehf, 18/23-24) hastalık, ölüm, kaza ve benzerleri gibi insanın elinde olmayan ve onun gücünü aşan engeller için ihtiyaten söylenilen ve bu niyetle söylenmesi istenilen "inşallah = Allah dilerse" tabirini, insanın kendi ihmal ve kusurlarının bir mazereti gibi kullanması en azından Cenabı Hakk'a karşı yapılan bir bühtandır.

Sonuç olarak burada yorumlamaya çalıştığımız hadis, doğruluk, ahde vefa, emanete riayet, iffeti korumak, gözü ve eli haramdan alıkoymak gibi insanı salt biyolojik varlıktan ahlaki varlığa dönüştüren, başka bir deyişle insanı Müslüman kılan değerleri içermektedir. Müslüman kimliğimizi ancak bu değerleri yaşamak ve yaşatmakla koruyabileceğimizin bilincinde olan ecdadımız, "söz namustur" diyerek

aslında fazla söze hacet bırakmamışlardır.

DANIŞAN DAĞI AŞMIŞ

عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ الْكِنَانِيُّ :

، أَخْبَرَنِي حُبَابُ بْنُ الْمُنْذِرِ الأَنْصَارِيُّ ، قَالَ : أَشَرْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ بَدْرٍ بِخَصْلَتَيْنِ ، فَقَبِلَهُمَا مِنِّي , خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِي غَزَاةِ بَدْرٍ فَعَسْكَرَ خَلْفَ الْمَاءِ ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَبِوَحْيٍ فَعَلْتَ أَوْ بِرَأْيٍ ؟ قَالَ : « بِرَأْيٍ يَا حُبَابُ » ، قُلْتُ : فَإِنَّ الرَّأْيَ أَنْ تَجْعَلَ الْمَاءَ خَلْفَكَ ، فَإِنْ لَجَأْتَ ، لَجَأْتَ إِلَيْهِ ، فَقَبِلَ ذَلِكَ مِنِّي »

Ebu't-Tufeyl el- Kinânî'den nakledildiğine göre, sahabi Hubâb ibnu'l-Münzir el- Ensârî (r.a.) şöyle demiştir: *" Bedir günü Rasulüllah* (s.a.s.) *a iki öneride bulundum. İkisini de kabul etti. Şöyle ki: Allah Rasulü* (s.a.s.) *ile birlikte Bedir Savaşına katılmıştım. Askeri suyun arkasına yerleştirmişti. Dedim ki: 'Ey Allah'ın Elçisi! Buna vahiyle mi yoksa kendi görüşünle mi karar verdin?' 'Ey Hubâb, kendi görüşümle' dedi. Dedim ki: '*(Doğru) *görüş, suyu arkana alman, gerektiğinde ondan yararlanmandır.' Bu görüşümü kabul etti.*" (el-Hakim en-Neysâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahıhayn, 3/482)

Rivayette ikincisi zikredilmeyen bu öneri, İbn Hişam'ın Sîre'sinde biraz daha detaylandırılarak şöyle anlatılır: "Hubâb ibnu'l-Münzir, Bedir Savaşında, 'ey Allah'ın Rasulü! Bu konakladığınız yer, Allahın sizi yerleştirdiği, ne ileri ne de geri gidemeyeceğimiz bir yer midir, yoksa harbin ve düşmana tuzak kurmanın gereği bir görüşün sonucu mudur?" Allah Rasulü ikincisi olduğunu söyleyince, Hubâb, "ey Allah'ın Elçisi! Burası uygun değildir. İnsanları kaldır, düşmana en yakın suyun başına gidelim. Oraya konalım, sonra diğer kuyuların suyunu boşaltalım. Başına konakladığımız suyun üzerine bir havuz yapıp suyla dolduralım. Düşmanla savaşırken biz içelim onlar içemesinler," dedi. Allah Rasulü (s.a.s.) Hubâb'a, "reyinle yol gösterdin" buyurdu ve orduyu kaldırıp düşmana en yakın kuyunun başına yerleştirdi. Sonra diğer kuyuların suyunun boşaltılıp, kendi kuyularının üzerine bir havuz yapılmasını emretti. Havuz dolduruldu ve insanlar kapları oraya bıraktılar." (İbn Hişam, es-Sîre, 2 / 192)

Nakledilen bu olaydan açıkca anlaşılacağı üzere, Allah Rasulü, özellikle bilgi ve deneyim gerektiren dünyevi konularda ashabının görüşlerine büyük değer vermiş, isabetli gördüğü görüşleri kabul etmekte tereddüt göstermemiştir. Müslümanların, dışarıdan gelen düşmana karşı ilk savunma tecrübeleri olan Bedir savaşında henüz 33 yaşındaki Hubâb'ın bu önerisi ona "zü'r-re'y" (isabetli görüş sahibi) lakabının verilmesine vesile olmuştur.

Hz. Peygamber bu tutumuyla, "*…*(çeşitli) *konularda onlarla istişare et…*" (Âl-i İmran, 3/159) buyuran Cenab-ı Hakk'ın emrini yerine getirmiş olduğu gibi, "…*onların işleri aralarında danışma iledir*…" (Şûrâ, 42/38) ayetinde ifadesini bulan İslamî ilkenin uygulamasını da göstermiş oluyordu. Nitekim ilk ayet, yine başka bir istişarenin akabinde gelmişti. Bilindiği gibi, Uhud Savaşı öncesinde ashabının görüşlerini alan Allah Rasulü, kendisi Medine'de kalıp savunma savaşı yapmayı tercih etmesine rağmen çoğunluğun arzusuna uyarak düşmanı şehir dışında karşılamayı kabul etmiş, (İbn Hişam, es-Sîre, 3/16) savaş Müslümanların aleyhine sonuçlandığı halde, ashabını bu tercihlerinden dolayı eleştirmemişti. Çünkü toplumla birlikte yapılacak işlerde insanların görüşlerini alarak sorumluluğu onlarla paylaşmak her akıllı insanın olduğu gibi, insanların en zekilerinden biri olan Allah Elçisi'nin doğal olarak benimseyeceği bir husustu. Onun, insanları işine karıştırmadığı tek alan vahiy alanıydı. Diğer peygamberler gibi onun da, Allah'dan aldığı vahyi insanlara aktarırken, onları açıklar ve uygularken başkalarının görüşüne ve fikrine ihtiyacı yoktu. Çünkü bu konuda tek sorumlu ve Allah'a karşı hesap verecek olan o idi. (A'raf, 7/6) Nitekim, başka bir vesileyle, yaptığı bir önerinin olumlu sonuçlanmaması üzerine, "*şüphesiz ben bir insanım. Size dininizle ilgili bir şey emredersem onu alın, kendi görüşümle bir şey söylersem ben de bir insanım*" (Müslim, "Fadâil", 38) buyurarak bu alan ayırımına dikkat çekmişti. İlgili rivayetin başka bir versiyonunda, "*siz dünyanızın* (kendi uzmanlık alanınızın) *işini daha iyi bilirsiniz*" (Müslim, "Fadâil", 141) buyurarak, Peygamber olmakla, her alanın en üst bilgisine sahip olunmayacağını vurgulamak istemişti.

Ebu Hureyre'nin, "Allah Rasulü'nden daha çok, ashabıyla (arkadaşlarıyla) meşveret eden kimse görmedim" (Tirmizi, "Cihad", 34) sözü Hz. Peygamber'in bu konuda ne kadar duyarlı olduğunu göstermektedir. Nitekim, Hendek Savaşında Selman-ı Farisi'nin hendek kazma önerisini makul bulduğu için hemen kabul etmiştir. Yine bu savaşta, Mekke müşrikleriyle, Medine bölgesinde bulunan kabilelerin ittifakını bozmak ve şehrin kuşatılmasını önlemek için, Medine hurmalarının üçte biri karşılığında Gatafan kabilesiyle yapmak istediği anlaşmadan, arkadaşlarıyla yaptığı istişare sonucu, onların karşı çıkması üzerine vazgeçmiştir. (İbn Hişam, es-Sîre, 3/133)

"*Kendisine danışılan kimse güvenilen kimsedir/olmalıdır*" (Ebu Davud, "Edeb", 123) buyuran Hz. Peygamber, "*bir hayra yol gösteren kimsenin o hayrı yapmış gibi sevap kazanacağını*" (Ebu Davud, "Edeb", 124) belirterek, insanların birbirlerine fikir ve önerileriyle yardımcı olmalarını teşvik etmiştir. Atalarımız da, "istişare eden pişman olmaz", "danışan dağı aşmış, danışmayan düz yolda şaşmış" gibi hikmetli sözleriyle bu anlayışı benimsemişlerdir. Bu konuda karşılaştığım güzel sözlerden birisi de bir İslam aliminin eserinde rastladığım "meşveret akılların birbirine aşılanmasıdır" (el- meşveretu telkîhu'l-ukûl) cümlesidir. İşte bugün en iyi yönetim tarzı olarak gördüğümüz demokrasinin ve cumhuriyetin esası budur. Önemli konularda insanların görüşlerini almak, onların talep ve tercihlerine kulak vermek bir nevi toplumla yapılan istişaredir. Çoğunluğun yanlış üzerinde ittifak etmeleri oldukça zordur. Ancak her şeyi bildiklerini düşünen kerametleri kendilerinden menkul kimselerin, istişare yapmadıkları zaman en basit konularda bile yanıldıkları her zaman görülmüştür.

Sözün özü, hangi makam ve mevkide bulunursak bulunalım, aklımıza ve bilgimize ne kadar güvenirsek güvenelim, "*her ilim sahibinin üstünde bir bilen vardır*" (Yusuf, 12/55) buyuran "allâmu'l-guyûb" yaratıcının emri ve onun kutlu elçisinin tatbikatı doğrultusunda en yakınımızdan başlayarak, liyakat ve ehliyet esasına göre meşvereti hayatımızın düsturu haline getirelim ve pişmanlığın fayda vermeyeceği durumlara düşmeyelim.

İKİ ÂLEMİN İMARI

عن أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ أَوْ بَهِيمَةٌ إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ » .

Enes b. Malik (r.a.) den nakledildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurdu: *"Bir Müslüman, bir ağaç diker veya ekin eker de ondan bir kuş, bir insan, ya da bir hayvan yerse o kişi için sadaka olur."* (Müslim, "Müsâkât", 12)

İnsanoğlunun dünya ve ahiret mutluluğunu hedefleyen İslam Dini, müntesiplerinden her iki alemin de mamur kılınmasını istemiş, ahiret yurdunun daha hayırlı olduğunu bildirmekle beraber (En'am, 6/32; Ankebût, 29/64; Duhâ, 93/4) bu dünyadaki nasibi de unutmadan (Kasas, 28/77) huzur ve mutluluk içinde bir hayat sürdürülmesini amaçlamıştır. Dünyanın imarı, insanın, başta hemcinsleri olmak üzere diğer canlı ve cansız varlıklarla barış ve uyum içinde olacağı bir ortam, huzur ve sükun içinde yaşayabileceği bir çevre oluşturması ve bu yolda çaba sarf etmesidir. Allahın hiçbir nimetini israf ve ziyan etmeden, kötüye kullanmadan yerinde ve kararında kullanmasıdır. Yaşadığı fiziki ortamı ıslah edip temiz tutarak kendisi ve çevresindekilerin sağlık ve mutluluğuna katkı sağlamasıdır. Ahiretin imarı için gerekli olan şeyler ise iman ve salih ameldir. Allahın rızasına ve insanların yararına uygun olan her türlü söz ve eylemi ifade eden salih amel kavramı içine dünyanın imarı da girdiği için, ahiretin imarı bir yönüyle dünyanın imarına bağlıdır. O yüzden dünyasını imar edemeyenin, ahiretinin mamur olacağı da şüphelidir.

Dünyanın imarı için, dünyaya gönül vermek, ona perestiş etmek gerekmez. Bunun için mutlaka zenginlik de şart değildir. Örneğin, yukarıda anlamını verdiğimiz hadisin gereğini yerine getirip bir fidan dikmek ya da ekin ekmek bu imarın bir parçasıdır. Fazla masrafa girmeden çevremizde yapacağımız bir düzenleme, doğal çevrenin korunmasına ve temizliğine göstereceğimiz özen bu çerçeve içerisinde yer alır. Fıtratımızda mevcut güzellik ve estetik duygusunun işaret ettiği yönde göstereceğimiz bütün çabalar mamur bir dünyanın inşası için önemli adımlardır.

Sevgili Peygamberimizin dünya algısı, ona sırtını dönmüş bir zahidin algısı gibi olmadığı için, o her şeye gerektiği kadar değer vermiş, her şeyi yerli yerince îfâ ederek, sadece ahiretin imarında değil bu dünyanın imarı konusunda da mü'minlere örnek olmuştur. Onun için, on beş asır öncesinden çevremizi ve doğayı koruma konusunda önemli uyarılarda bulunmuş, bu amaçla kendi döneminde, bir yandan yeni koruma alanları ilan ederken diğer yandan insanları ağaç dikmeye teşvik etmiştir. Bilindiği gibi, Hz. İbrahim'den beri çevresi "haram" yani saygın ve dokunulmaz bölge kabul edilen ve bu yüzden ağaçlarının kesilmesi, bitkilerinin koparılması ve canlılarının öldürülmesi yasak kılınan Mekke bölgesi yanı sıra Hz. Peygamber, Medine bölgesini de bu statüye dahil etmiş ve buradaki hayvanların avlanmasını, ağaçlarının kesilmesini de yasaklamıştır. (Müslim, "Hacc", 458) Taif halkının isteği üzerine Taif Vadisini de koruma altına alarak bunu ihlal edenlerin cezalandırılacağını bildirmiştir. (M.Hamidullah, el-Vesaiku's-Siyasiyye, 240) Bir nevi günümüzün sit alanları uygulamasını hatırlatan bu tatbikat, insanların, yaşadıkları çevreye karşı nasıl saygılı ve duyarlı davranmaları gerektiğini gösteren bir modeldir. Ayrıca o, insanları, boş alanları değerlendirmeye ve ağaçlandırmaya teşvik etmiş ve bir hadislerinde, "*kim ölü bir araziyi ihya ederse* (canlandırırsa) *bundan dolayı sevap kazanır ve oradan yenilen şeyler ihya eden için sadaka olur.*" (Taberânî, el-Mu'cemü'l-Vasît, 5/97) buyurmuşlardır. Başka bir hadislerinde de, "*Kıyamet kopsa bile, elinde bir ağaç fidanı bulunan kimse onu dikmeye imkan bulursa diksin*" (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/183, 191) buyurarak, yararlanma imkanına bakmaksızın, bizatihi güzel bir işin ertelenmemesi konusunda insanlara mesaj vermiştir.

"*Her şeyi bir ölçüye göre yarattığını*" (Kamer, 54/49) bildiren Cenabı Hak bu ölçülerin korunması görevini, emaneti yüklenen (Ahzâb, 33/72) insanoğluna vermiştir. Bu görevi gereği gibi yerine getiremeyen insanların elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde nasıl bir bozulmanın ortaya çıktığını da yine O haber vermektedir. (Rum, 30/41) Dolayısıyla, Cenabı Hakk'ın bir ölçü ve denge içinde yarattığı kainatı ve içinde yaşadığımız dünyayı şenlendirmek de harabeye çevirmek de bizim elimizdedir. Nükleer silahlara maruz kalan Japon şehirlerinin ne hale geldiğini yakın tarihimizden biliyoruz. Geniş çaplı bir savaşta bu silahların top yekün kullanımı halinde dünyamızın sadece bizler için değil, diğer bütün canlı varlıklar için de nasıl yaşanılmaz hale gelebileceğini kestirmek güç değildir. Küresel ısınmanın tehlikeli bir boyuta geldiğini ve acil önlemler alınmazsa bütün canlılar için telafisi güç zararlar doğacağını söyleyen günümüz bilim insanları, bu felaketin müsebbibi olarak modern insanın doymak bilmeyen iştiha ve ihtirasını, maddeten gelişmiş ülkelerin de bu iştihaya çanak tutan kazanma hırsını göstermektedirler. Ayetin de işaret ettiği gibi bozulma insan eliyle geçekleşmektedir.

Çözüm, eşya ve tabiata, bu evreni yaratan ve kurallarını koyan yüce Yaratıcının ve Onun mesajlarını bize ileten sevgili elçilerinin öğretilerini dikkate alarak yaklaşmak ve bu doğrultuda hareket etmektir. Onun için, gökte ve yerdeki bütün canlı ve cansız varlıkların Allah'ı tesbih ettiği gerçeğini Kur'an'dan öğrenen (İsrâ, 17/44; Hacc, 22/18; Nur, 24/41) Müslüman, tabiata zarar verecek her davranışın günah olduğu bilinciyle hareket edecektir. Kendi ihtiyacı dışında ki gereksiz kullanımların israf sınırına girdiğini ve bunun da haram olduğunun farkında olacaktır. "İhtiyaçların sınırsız olduğu" fikrinin kapitalist ekonomilerin uydurduğu bir safsata olduğunu, sınırsız olanın ve önüne geçilmediği zaman büyük tehlikeler doğuracak olan şeyin insanın ihtirası olduğunu idrak edecektir. Bu dünyanın, kendisinden sonra yaşayacak milyarlarca insanın ve diğer canlıların meskeni olduğunu düşünerek onlara iyi bir miras bırakmanın sorumluluğunu hissedecektir. Bu alemin fani olduğunu bildiği için, orada bir yolcu gibi davranacak (Buhârî, "Rikâk", 3), fakat bu yolculuğun rahat geçmesi için gerekli tedbirleri alıp maddi azığını temin ettiği gibi, varacağı menzilde kendisine lazım olacak manevi azığını da ihmal etmeyecektir. Velhasıl Müslüman, dünyasının ve ahiretinin imarını, bunları birbirine feda etmeden fakat her şeyin hakkını layık olduğu şekilde yerine getirerek yapmaya çalışacaktır.

ŞÜKÜR VE TEŞEKKÜR

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

« مَنْ لَمْ يَشْكُرْ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرْ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ ».

Ebû Hureyre (r.a.) ‘nin rivayet ettiği bir hadiste Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *“İnsanlara teşekkür etmeyen, Aziz ve Celil olan Allah'a da şükretmez*” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2 / 258)

İyiliklere teşekkür etmek sadece insanoğlunun değil, bütün yaratıkların bir özelliğidir. Karnını doyurduğumuz, susuzluğunu giderdiğimiz, hatta sevgiyle okşadığımız bir hayvanın bile hal diliyle bize nasıl teşekkür ettiğine bir çoğumuz şahid olmuşuzdur. Verdiğimiz emeğe, gösterdiğimiz çabaya, sunduğu cömert ikramlarla karşılık veren doğa da bize bir nevi teşekkür etmektedir. Değerli ozanımız Âşık Veysel, "karnın yardım kazma ile bel ile // yüzün yırttım tırnak ile el ile // yine beni karşıladı gül ile // benim sadık yârim kara topraktır" diyerek, gösterilen ilgiyi karşılıksız bırakmayan "sadık yâri"nin teşekkürünü çok güzel ifade etmiştir.

Teşekkür konusunda ihmali görülen tek varlık her halde insandır. Onun için sevgili Peygamberimiz, hemcinslerine teşekkürü ihmal eden kimselerin, Rablerine karşı göstermeleri gereken şükrü de ihmal edeceklerini bildirmektedir. Yani, yapılan iyiliklere karşı teşekkür âdeti olmayan bir kimsenin, kendisini yaratan ve sayısız nimetleriyle donatan Rabbine karşı şükrünü eda etmemesi de kuvvetle muhtemeldir. "*İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir*" (Rahman, 55/60) ayeti uyarınca, iyiliklere iyilikle karşılık vermesi gereken insanoğlu, gördüğü iyilik karşısında bazen bir teşekkürü esirger hale gelmekte, hatta iyiliklere kötülükle mukabele edecek bir nankörlüğü bile göze almaktadır. Arapça'da, "iyilik yaptığın kişinin kötülüğünden sakın"; Türkçe'de, "besle kargayı oysun gözünü" gibi atasözlerinin bulunması, bu nankörlüğün pek nadir olmadığının bir göstergesidir. Beslediğimiz karganın aç kalınca gözümüzü oyması mazur görülse bile, iyiyi kötüden ayırsın diye Allah'ın akıl verdiği insanoğlunun iyiliğe karşı nankörlük yapması makul görülemez.

Arapça'da "şükr" ün karşılığı "küfr" dür. Küfür, hakikati örtmek, gizlemek anlamına geldiği gibi nankörlük anlamına da gelir. "Küfrân-ı nimet", Allah'ın verdiği nimetlere karşı yapılan nankörlüğü ifade eder. "Kafir" ise, hem, Peygamberlerin kendisine sunduğu hakikatı gizleyip inkar eden, hem de, başta akıl olmak üzere Allah'ın verdiği nimetlerin şükrünü eda etmek yerine nankörlük yapandır. İşte sevgili Peygamberimiz, insanlara karşı teşekkür etmeyip nankörce davranmaya yol açan ahlâkî zaafın, Allah'a karşı nankörce davranmaya da götürebileceği konusunda bizleri uyarmaktadır.

Cenabı Hak, "*beni anın ki ben de sizi anayım, bana şükredin, nankörlük yapmayın*" (Bakara, 2/152) buyurarak, Allah'ı anmakla şükretmek arasında bir bağ olduğuna işaret etmiştir. Nitekim, "Allah'ı en büyük zikir (hatırlama)" olarak nitelenen namaz (Ankebût, 29/45), şükrü bütün yönleriyle içeren bir ibadet olarak değerlendirilmiştir. Kendisinin geçmiş-gelecek bütün günahları bağışlandığı halde, niçin ayakları yarılana kadar çok namaz kıldığı sorusunu yönelten Hz. Aişe'ye, "şükreden bir kul olmayayım mı?" cevabını veren Allah Rasulü (s.a.s.) de, (Müslim, "Sıfâtu'l-münâfikîn", 81) namazın en güzel şükür ifadesi olduğuna dikkat çekmiş olmaktadır.

Verdiği nimetlere karşı kullarının ne kadar az şükrettiklerini bir çok ayette hatırlatan Cenabı Hak (A'raf, 7/10; Mü'minûn, 23/78; Secde, 32/9; Mülk, 67/23), bazı ayetlerde de, insanın "çok nankör" (kefûr) olduğunu bildirmiştir. (İsrâ, 17/67; Hac, 22/66; Şûrâ, 42/48; Zuhruf, 43/15) Aslında nankörlük şeytanın sıfatıdır. "Çünkü o Rabbine nankörlük etmiştir." (İsrâ, 17/27) Halbuki Allah, insanın önüne, ya şükrederek, ya da şeytan gibi nankörlük ederek kat edeceği bir yol açmıştır. (İnsan, 76/3) Şeytan, nankörlük ederek imtihanı baştan kaybettiğine göre, akıllı insanın yapması gereken sadece şükretmektir. Çünkü "*kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse, Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur.*" (Neml, 27/40) Üstelik Allah, şükredenlere nimetini artıracaktır. (İbrahim, 14/7) Çünkü o "şekûr", yani, şükrün karşılığını çokça verendir. (Fâtır, 35/30, 34; Şûrâ, 42/23)

"*O, istediğiniz şeylerin hepsinden size verdi. Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız sayamazsınız. Şüphesiz insan çok zalimdir, çok nankördür*" (İbrahim, 14/34) buyuran Cenabı Hakk'ın nimetlerinin şükrünü eda etmek hem zor, hem kolaydır. Zordur, çünkü sınırını idrak edemediğimiz nimetlerin şükrünü kamil manada eda etmek mümkün değildir. Hikaye edildiğine göre, İsrailoğullarından bir âbid, uzun yıllar yaptığı ibadetine çok güvenerek, ahirette, Cenabı Hakk'ın; "ihsanımla cennetime koyun" iradesine, "hayır ben ibadetimle cennet'e girmek istiyorum" diyerek karşı çıkınca, Allah, "öyleyse hesabını görün" buyurmuş, yapılan hesaba göre bütün ibadeti, bir göz nimetinin şükrünü karşılamayan âbid, Allah'ın ihsanına sığınmak zorunda kalmıştır. Burada verilmek istenen mesaj, kişinin yaptığı ibadetlerin önemsiz olduğu değil, Allah'ın nimetleri ile kulun buna karşı yaptıklarının mukayese edilemeyeceği gerçeğidir.

Bir başka açıdan bakarsak Allah'a şükrümüzü eda etmek aynı zamanda kolaydır. Çünkü insanlara ve diğer yaratıklara karşı görev ve sorumluluklarımızı yerine getirmek, örneğin, onların teşekkürünü hak ederek ve gerektiği yerde teşekkürümüzü sunarak kalplerini kazanmak da, Allah'a karşı şükrümüzü eda ederken yaptığımız kulluk vazifesi cümlesindendir. Allah'ın hoşnut olduğu ameller, iyiliklerin yayılıp çoğalmasına, kötülüklerin azalıp yok olmasına vesile olacak işler olduğuna göre, böyle bir çaba, hem yaratılanın teşekkürünü celb edecek, hem de Yaratıcı'ya şükrümüzü eda etmeye imkan sağlayacaktır. Onun için, "insanlara teşekkür etmeyen, Allah'a da şükretmez" buyuran Allah Rasulü, basit gibi gördüğü işlerde ihmalkar davranan kimselerin, daha önemli görevlerin ifâsında da aynı ihmali gösterebileceklerini, başka bir ifadeyle, Allah'a şükretmenin yolunun, gerektiği yerde insanlara teşekkür etmekten geçtiğini bize hatırlatmaktadır.